

URSHULTS
KRÖNIKA
1953

URSHULTS KRÖNIKA 1953

Utgiven av Urshultsbygdens Turisttrafikförening, Hembygdsföreningen Gamla Urshult och Sällskapet Hemflit.

Redaktör: *Ingenjör H. Tarstad, Urshult.*

Redaktionskommitté: *Kyrkoherde N. Hellberg, Urshult, medicinalrådet Karl Loberg, Bromma, fil. lic. A. Vejde, Lund.*

Glädjande.

Intresset för vår Krönika är oförminskat och stort. Snart finns den i alla hem i socknen och den söker sig ut till allt fler urshultsbor i förskingringen. Vänliga omdömen har getts Krönikan i olika tidningar och uppskattande ord har på olika vägar nått redaktören och glatt denne. Uppskattningen har självklart i första hand gällt alla de värdefulla uppsatser, som sprida ljus över bygdens gamla historia. I dessa har redovisats forskningsresultat, som krävt otaliga arbetstimmar och dyrbar tankemöda. Om detta skulle betalas med pengar skulle arbetet aldrig blivit utfört. Glädjen över det som göres och skrives bör därför sammankopplas

---

Å första sidan: *M/s "Ekefors", ägare Rederi AB Clipper, Malmö.*

Gamle riksdagsmannen Nils Håkanssons gårdsnybildning Ekefors, nu en kvarglömd idyll, där Åsnens vatten söker sig ut i Mörumsån, tillhör med sina skogar Fridafors AB. Huvudmannen i detta bolag, direktör Einar Hansen, är också storredare i Malmö och ett av hans fartyg bär nu det gamla gårdsnamnet Ekefors ut över världshaven.

Annandag jul berättade Yngve Gyllin i radio, hur m/s "Ekefors" tillsammans med några andra svenska fartyg låg för ankar på Santos redd julen innan och väntade på sin "törn" att komma i hamn för lossning och lastning. Denna händelse gav impulsen till årets förstasidesbild.

Krönika 1952.

JANUARI.

1. De nyvalda kyrkovärdarna H. Fröberg, Ugglekull och Claes Ahlquist, Möllekulla, tillträdde sina befattningar. Det torde vara första gången som en icke hemmansägare, i detta fall Claes Ahlquist, valts till kyrkovärd i Urshults församling.

28. Vid stämma med Urshults hemvärn överlämnades till köpman Henrik Håkansson Arméns skyttemedalj i guld. Inom Kronobergs län har ingen tidigare erövat denna utmärkelse vid hemvärnsskjutningar och i hela landet har endast få sådana tecken hemförts.

FEBRUARI.

14. Som "Sällsynta djur" presenterades oxarna å *Sven Herman Jönssons gård i Buskaboda* i radio. Det visade sig vara rent praktiska skäl, som höll kvar oxarna som dragare å denna gård. Ägorna består nämligen till god del av lösa mossmarker, där en häst lätt skulle sjunka ner och fastna. Oxarna klarar sig bättre.

15. "Länet har fått en ny skola, t. o.

---

med en tacksamhet, som man kan ge uttryck för i ord men aldrig gälda. Hade vi bättre ekonomiska resurser till vårt förfogande skulle vi kanske kunna underlätta en del av detta forskningsarbete. Detta önskar vi för framtiden.

Stor omsorg lägges ned i korrekturläsning i Krönikan, men trots detta insmyger sig ibland fel. Vi be er rätta följande i 1952 års Krönika:

På sidan 29 efter rad 18 skall följande tillägg och rättelse göras:

N:o 94 *Johan Jobansson Stark*, 36 år, hade 4½ tjänsteår och var gift. Han antecknades som närvarande i såväl 1809 som 1812 års generalmönstringsrulla.

N:o 95 *Petter Persson Skön* . . . .

På sid. 52 skall texten under kartskissen se ut som följer för att kunna förstås.

1. Nuvarande loftstuga. . . . .

3. Säteribygnaden. . . . .

m. en riksskola. Glädjen stod högt i tak, när den första kursen inleddes å Fruktodlarskolan i Urshult, d. v. s. så högt i tak som den kunde göra i de provisoriska lokalerna. Inte ser Marcus Johanssons gård från 1911 ut som de modernaste skolkomplexen, men det hela är så trevligt, så skall inte de elva eleverna, av vilka tio kommer från skilda delar av landet upp till Dalarna och den elfte från Åland, trivas där vore det besynnerligt. Visserligen var vintertjockan rå och kall när kursen öppnades och fruktträden täckta av snö och rimfrost. Men så fick man se konsulent Lundins färgbilder, som visade hur denna gudabenådade natur ter sig när våren och sommaren infinner sig. Vackrare än här kan väl inte gärna någon skola i landet ligga?"

(Jordbrukarnas Föreningsblad 23/2)

17. "Hur programarbetet bör bedrivas" inom en förening studerades vid en kurs i Skyttepaviljongen, som NTO:s studiedistrikt anordnat.

19. "Olaus Petri — ett 400-årsminne" firades vid församlingsafton i Vemboö bygdegård (senare också i distriktets skolor).
MARS.

3. Då regeringen nu tilldelat Urshults skoldistrikt *statsbidrag* med 450.000 kr. till

..... Nr .....

Wexjö Bladet.

..... för 100 år sedan .....

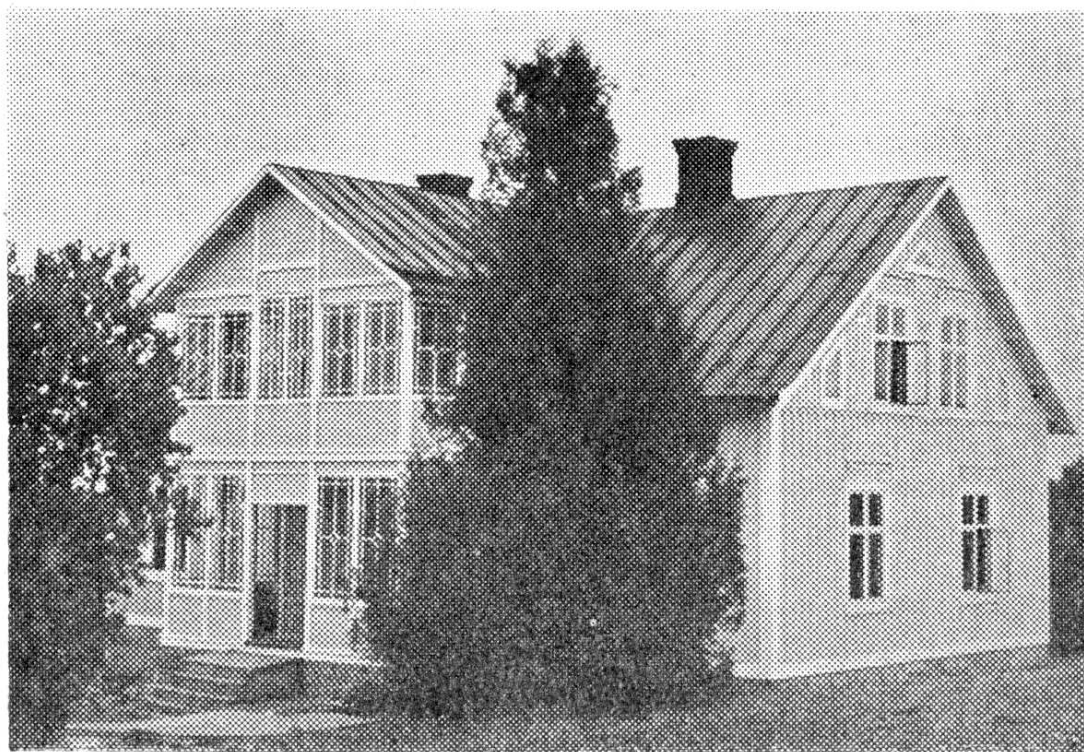
Den 17 sept. 1852.

Enligt hwad trowärdiga resande i dag meddelat oss, har inbrottsstöld blifwit föröfwad i Urshults kyrka natten till förl. gårdag, derwid tjuvarna tillgripit kronan, kalken och en större summa penningar. Tjufwarne hade genombrutit väggen och söndersågat kassakistan; någon spaning å desamma har ännu ej erhållits.

Den 24 september 1852 (fredag).

— Den i förra numret omnämnda stölden i Urshults kyrka har blifwit föröfwad med en otrolig djerfhet, tjufwarne hafwa genombrutet muren till Sakristian, flera ganska tjocka jernstänger hafwa blifwit afbrutna och hafwa följande pjeser blifwit tillgripna; kalken, wägende 48 lod; patén, wägende $8\frac{1}{4}$ lod; en större brudkrona, 2 oblataskar, allt af silfwer, samt omkring 100 R:dr i konstanter, bestående af skiljemynt och sedlar af mindre valör.

Enligt protokollsböckerna utfäste Urshults församling en belöning på 50 riksdaler banko till den, som kunde avslöja gärningsmannen.

Den
provisoriska
skolbyggnaden
för Fruktodlar-
skolan

nybyggnad för Kyrkskolan skymtade ett slut på de besvärligheter skolverksamheten lider av.

7. I samarbete med Kinnevalds Hushållningssällskap och länets hushållningssällskap hade Kronobergs läns fröodlareförening anordnat en *utsädesutställning* i Skyttepaviljongen i Urshult. 127 utställare hade samlats till tävlan och dessutom några potatisodlare inom Urshult utom tävlan. I prislistan noteras ett 1:a pris för ärter till Hjalmar Håkansson, Karatorp.

APRIL.

6. Den livaktiga Urshults Bridgeklubb arrangerar en s. k. barometertävling för 24 lag och hade gäster från ett stort antal bridgesammanslutningar i Småland och Blekinge.

14. Med en liten *utställning* i Bygdestugan av utförda arbeten avslutades den vävkurs, som NTO:s studiecirkel anordnat under 8 veckor.

19. Avslutades den första 3-dagars specialkursen med 20 deltagare å Fruktodlarskolan.

20. Ytterligare en vävkurs, nu i Kronobergs läns hemslöjdsförbunds regi under 6 veckor i gamla Sirkö skola, avslutades med en vacker *utställning* i Vemboö skola.

27. Vid distriktsmöte med urshultsdistriktet av Konsumtionsföreningen Karlshamn visades i en monter *konsumtntkooperationens utveckling i Urshult* under 20 år. Ett förslag att distriktet skulle övergå till egen konsumtionsförening skall vidare utredas.

MAJ.

22. *Blomningsfesten i Urshult* överglänste kanske inte sina föregångare ifråga om blomning, besöksfrekvens eller festivitas men i ett avseende blev den den hittills vackraste blomningsfesten, därför att den i utformningen i flera sammanhang anknutits till Urshultsbygden. — — —

Den kanske mest framträdande programpunkten var framförandet av C. W. Böttigers sång- och talspel *”En majdag i Vä-*

En majdag i Varend.

Nypremieren på det bortglömda sångspelet *”En majdag i Varend”* å Blomningsfesten i Urshult 1952 var förvisso en ganska märklig händelse. Det var första gången det uppfördes i sin rätta miljö, handlingen utspelas i Urshults socken, och det var ett försök att väcka till nytt liv ett dramatiskt arbete, som av musikforskningen betecknats som vårt första nationella sångspel och av vilket man vid upremieren 1843 med Jenny Lind i huvudrollen väntade sig mycket. Sångspelet lider liksom det mesta av 1800-talsromantikens litterära alster av svagheter, som kunna framstå som löjligheter för vår tids saklighet. Anordnarna var också oroliga för hur sångspelet skulle falla publiken i smaken. Vad skall man då säga här om nu i efterhand? En enkel publikundersökning har gett som resultat endast lovord, i allmänhet var man t. o. m. mycket belåten med framförandet. Lokalpressen var också synnerligen välvillig, men den kanske var en smula jävig. Någon kräsen yrkeskritiker synes ej ha uppmärksammat evenemanget. Självfallet fanns det en hel del att anmärka på framförandet. Man hade ingen kännedom om den musik, som kapellmästaren J. Berwald sammanställt till uruppförandet, och hade därför varit tvingad att söka konstruera fram lämplig musik. När man lät den kringvandrande italienaren i sångspelet sjunga de Curtis Gondolsång, som tillhörde Carusos repertoar och är skriven för några årtionden sedan, så föreföll detta givetvis den kritiskt inställda ganska stilvidrigt. Detta utesluter icke att utförandet var aktningvärt och *”En majdag i Varend”* bör ha samma möjligheter att leva ett nytt liv, åtminstone i våra bygder, som det något senare tillkomna men mera berömda *”Värmlänningarna”*. Om det skall fylla sin uppgift som levande sångspel från romantikens Varend (och Urshult) bör stor vikt läggas vid att framförandet på alla punkter blir stilenligt. Då kan det enkla sångspelet motstå yrkeskritik och kanske bli en god tillgång för bygden.

rend". Spelet utfördes med stil och bravur av Skånfelts teatersällskap från Malmö. Handlingen tilldrar sig i Urshult på 1840-talet och spinner på det evigt unga temat kärlek med förhinder. Allt slutar så bra, som det bara kunde göra på 1800-talet. Några dråpliga figurer gjorde pjäsen lagom lätt, den allvarligare dramatiken lyste med sin frånvaro och romantiken firade triumfer. Sångpartierna framfördes med verklig brio. Den tusenhövdade publiken lyssnade spänt och applåderade flitigt både under och efter föreställningen." (Smål.p. 24/5)

25. Vemboö-Sirkö fruktodlareförening (tidigare kallad Urshultsbygdens fruktodlareförening) firar sitt 20-årsjubileum med en festlighet i Vemboö Bygdegård. Föreningen är den största föreningen i sitt slag i bygden och anskaffade bl. a. år 1933 den första motorsprutan till bygden.

25. Kommunalfullmäktige beslöt att till Sirkö rote försälja *Sirkö skola* för ett pris av 5.000 kr. med förbehåll, att byggnaden under 15 år upplåtes till andaktsstunder. Den nedlagda skolan förblir därigenom en samlingspunkt i roten.

JUNI.

4. Jordbrukets upplysningsnämnd, med landshövding Sandler som ordförande, och länets hushållningssällskap ordnar *en rundresa genom länet* för i Sverige verksamma utländska lantbruksattachéer och korrespondenter till amerikanska, holländska, danska, norska och tyska tidningar och nyhetsbyråar. I resan deltog även ledamöterna i upplysningsnämnden och ett stort antal svenska tidningsmän. I Urshult besöktes Fruktodlarskolan å Kurrebo och Gösta Franzéns fruktodling å Ugglekull. De svenska tidningsmännen har särskilt uppmärksammat den besprutningslektion, som Franzén demonstrerade med sin 11-åriga dotter som traktor- och sin 13-åriga son som sprutförare. Hur Urshult uppmärksammats i världspressen är icke känt, men vi hoppas kunna få en glimt även av detta så småningom.

5. *Om vargjakt i Småland* berättade bl. a. bröderna Nils Johan och Alfred Nilsson från Västerbotorp och Urshult i radio och bl. a. nämndes, att i början av 1870-talet hade vargar rivit en kviga söder om Urshults kyrka.

19. Uppmärksamheten i radio mot Urshult fortsattes med programpunkten "*Landskap i grönt, vitt och rosa*", där Börje Lindell berättade om sin vandring runt sjön Åsnen. Han gick från Torne mot Urshult över Sirkön och med inlevelse skildrade han den blomsterprakt, som han mötte på vägen. Först när man kommer hit får man ett begrepp om vilken sjö Åsnen är.

22. Smålandspostens resetjänst arrangerar *sin första Sirkötur*, en av de endagars-turer, som den planerar göra med buss i länet med start i Växjö. Resan går runt Åsnen och Mien och uppehåll göres vid Kurrebo och Lunnabacken.

29. Urshults Idrottsförening firar sitt 25-årsjubileum med en stor idrottstävling och utdelning av minnesplaketter till herrar Ejnar Åkesson, Osby, Sven Lundell, Erik Skoglund, Richard Bondesson, Nils Olson och Knut Lindgren, Urshult. Smålands idrottsförbunds förtjänstdiplom överlämnades till Lennart Svensson och Erik Carlsson, som under 25 år stått i ledningen för föreningen.

JULI.

6. *Bygdegården i Vemboö* (vid Kärrasand) invigdes vid en festlighet, sedan den helt färdigstälts i och med att målningsarbetet avslutats. Kostnaderna har uppgått till c:a 48.000 kr., vartill kommer en del frivilliga dagsverken, skänkt virke samt tomtmark, vilken senare skänkts av framlidne kaptenen D. M. Klingspor och hans maka. Till kostnaderna har statslån å 26.000 kr. erhållits.

9. *Taxeringsresultatet* för 1951 visar för Urshults socken 9.269:75 skattekronor för fastighet och 53.704:— för inkomst. Omräknat efter de nya ortsavdragen blir inkomsttaxeringen 44.319:— skattekronor.

24. *Friluftsförbundet* med blivande kanotledare sökte sig från Växjö genom Salen och Åsnen söder ut mot havet genom Mörrumsån. I Urshult övernattade man vid Rävabacken (ett par dagar). Starka upplevelser från bygden var hägerkolonin i Åsnen, nattpaddlingen i månsken förbi Sirkön och soluppgången över Åsnen från Borgön.

26. Vid Kinnevalds hushållsgilles och Kinnevalds ordsförbunds av RLF sommarmöte i Gäddeviksås utdelades *belöning för odlingsflit* till sex personer, bl. a. till hemmansägaren Oskar Petersson, Förnan, Urshult.

”Oskar Petersson är född 1888, gift och har fem barn. Han inköpte sin nuvarande gård år 1917 och har på densamma utfört omfattande förbättringar. Gården är av naturen mycket stenbunden. Den odlade jorden har flera gånger stenbrutits och är nu i det närmaste stenfri. Vidare har han anlagt betesvallar och utfört dräneringar. Han är även en intresserad fruktodlare och har främst genom förädling av vildstammar men även genom nyplantering fått fram en odling på över 200 fruktträd. Hans skogsmark företer god bonitet och vittnar om att han inte bara tänkt på avverkning utan även ägnat renshuggning och skogsvårdande åtgärder sitt intresse. Vid sidan om sitt omfattande och trägna arbete på sitt småbruk har han flitigt utnyttjat sin tid med skogskörslor och andra körslor.”

27. *Metningstävlingen vid Sirkö bro* samlade mycket folk och många tävlande, 495 i metning och 90 i kastspötävlingen. En urshultsbo, Svante Svensson, blev metmästare 1952 men en svängstabo blev spinnmästare (varför inte kastspötmästare, som avsluter till tävlingens namn).

21-23. *Unga Odlare* samlas till tävlingar och lekar vid ett 3-dagars läger vid Sirkönäs.

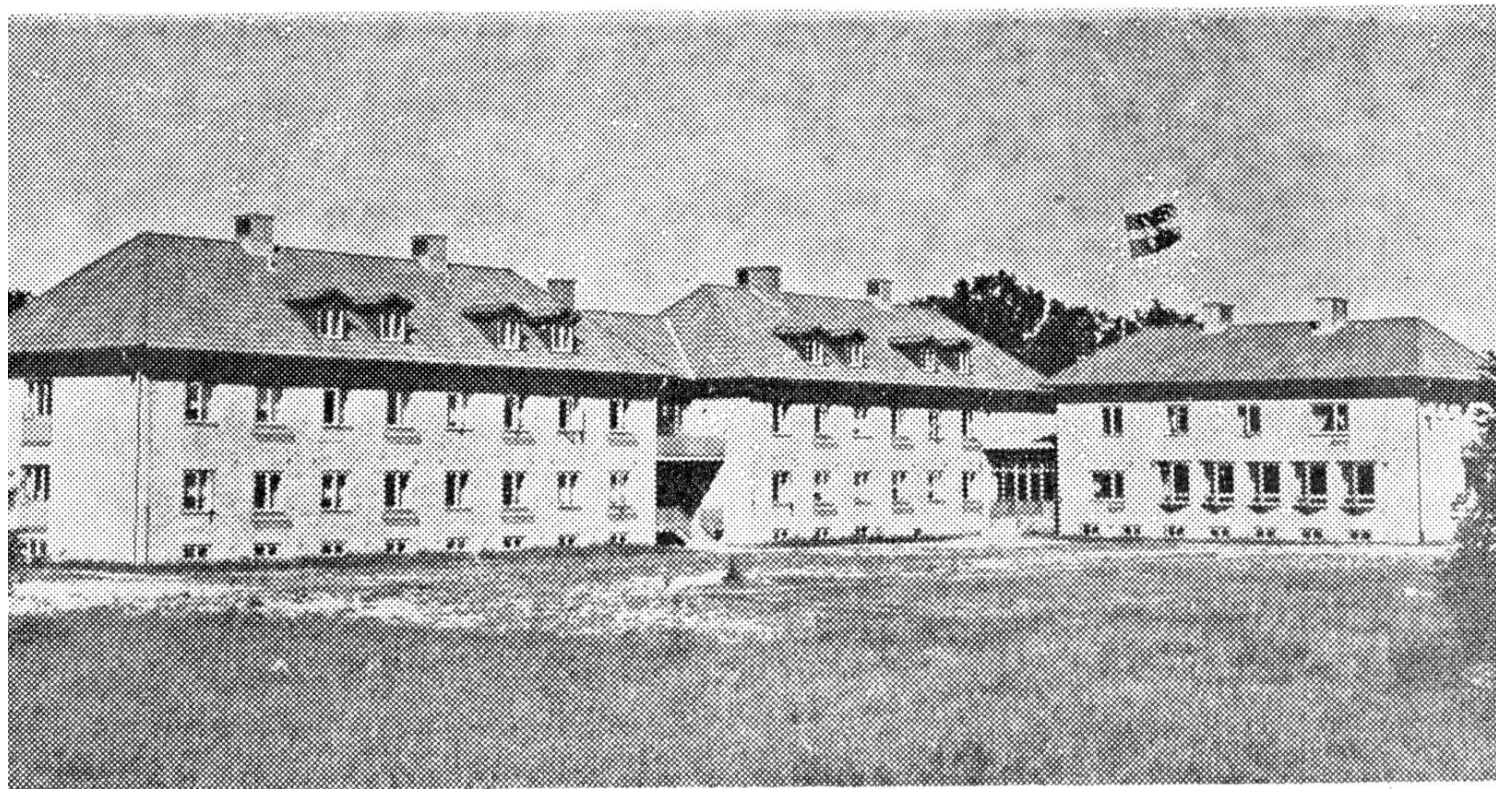
AUGUSTI.

År 1899 inköpte Urshults kommun Jätsbygds gård och förvärvade då ett bra jord-

bruk och en mycket värdefull skogsmark. Huvudbyggnaden inrättades till fattiggård och för sin tid fyllde den säkert sin uppgift. Vårdbehövande åldringar sammanfördes här med sinnessjuka och idioter och vårdförhållandena blev därför ohyggliga. Förbättringar vidtogos dock och efterhand kunde de sinnessjuka överföras till lämpligare anstalter. Hela byggnaden omändrades och moderniserades, en utexaminerad föreståndarinna anställdes och fattigvårdsstyrelsen bemödade sig om att ständigt förbättra förhållandena. Den gamla gården visade sig dock svårskött och det långa avståndet från kyrka och samhälle var en ständig källa till missnöje och bekymmer, särskilt när det gällde att ordna arbetskraft till hemmet.

Redan 1938 väcktes förslag att flytta hemmet till central plats i samhället men först sju år senare ansågs frågan mogen för lösning. Då tillsattes en kommitté för utredning av frågan och den 15 februari 1950 kunde den framlägga slutgiltigt förslag till nybygge, som godkändes av fattigvårdsstyrelsen och kommunalfullmäktige. Utredningsarbetet hade försenats av pågående utredningar om statsbidrag till ålderdomshem, en fråga som trots dess stora betydelse dock icke kom att påverka beslutet.

När vårdhemmet invigdes (den 29/8), sedan byggnadsarbetet pågått under hela år 1951 och delvis under 1952, av landssekreterare E. Gunnar Hellström i närvaro av bl. a. byråchefen i Socialstyrelsen Ali Berggren, hemmets arkitekt G. Åhlander, ledamöter av kommunalfullmäktige, fattigvårdsstyrelse och andra representanter för kommunen samt byggnadens olika entreprenörer, överlämnades till byggnadskommitténs ordförande, f. nämndemannen Emil Petersson guldmedalj för medborgerlig förtjänst. Landssekreteraren erinrade om de insatser inom kommunen, som herr Petersson gjort under 33 år, därav nära 20 år som fattigvårdsstyrelsens ordförande. Som fattigvårdsstyrelsens ordförande har herr Petersson alltid följt den enkla men inte alltid brukade regeln, att de gamla har rätt till bästa möj-

Urshults nya vårdhem med flaggan i topp invigningsdagen.

liga vård. Samma viktiga regel har han också följt i den omsorg han hela tiden visat vårdhemsbygget och alla dess detaljer. Riktigt är att de beslutande myndigheterna visat stor framsynthet när det gäller vårdhemsbygget, men om herr Peterssons pådrivande energi hade saknats hade kanske mycket varit annorlunda.

Vårdhemmet, som senare döpts till Ekbacken, har plats för 36 pensionärer i 24 enkelrum och 6 dubbelrum. Byggnaden består av tre sammanhängande huskroppar, varav förvaltningsbyggnaden står i vinkel mot de båda övriga. Köksutrustningen är den modernast tänkbara och utrustningen i övrigt är helt nyanskaffad. Stor omsorg har nedlagts på att göra pensionärsrummen hemtrevliga och försedda med goda bäddar. I en ljus, trevlig matsal intagas måltiderna och dessutom finns vackert möblerade dagrum. Här har en del gamla vackra möbler från Jätsbygd placerats. I källaren finns tvättinrättning med moderna maskiner och förutom förrådsrum och panncentral även slöjdrum och hobbyrum. Vårdhemmet har

också blivit av högsta klass, vilket alla talare vid invigningen betygade.

Framhållas bör också det intressé nämndeman Peterssons visat för hemmets prydande med konstverk och hans arbete med att skaffa pengar till dessa utan att anlita skattemedel. Vårdhemmet Ekbacken är en viktig milstolpe i utvecklingens historia i Urshult och då nämndeman Emil Petersson bidragit till dess förverkligande mer än någon annan, kan han bära sin guldmedalj klart medveten om, att han fått den för "medborgerlig förtjänst".

SEPTEMBER.

1. En vacker *räddningsbragd* utförde lantbrukaren Gottfrid Johansson, Ellenäs och fiskaren Viktor Nilsson, Jätsberg, i fiskevattnen norr och nordväst om Ellenäs i Åsnen. Två ynglingar hade i svår storm sökt skydd å den lilla Grönön, belägen långt ute i Jätfjorden och kunde icke ro tillbaka till land. Efter två timmars rodd (normalt hade färden tagit 15 min.) fann man pojkarna välbehållna. Färden tillbaka i

kvällsmörkret var icke lättare och först vid 20-tiden kunde man vila ut.

8. Meddelas att allmänna arvsfonden ur dödsboet efter i november 1949 avlidne f. hemmansägaren Sven Alfred Johansson i *Odensvallabult* tillgodoförts en behållning av 60.750 kr.

7. Då Urshults kommun redan nu har ett antal befattningshavare med förhandlingsrätt och utvecklingen går mot allt flera dylika, beslöt kommunalfullmäktige att välja en särskild *lönenämnd* med uppgift att handhava förhandlingar. Som medlemmar i denna valdes fruktodlare Sture Ursberg, Bosgård, hemmansägare Aug. Elmquist, Folaboda och eldare Ragnar Sund, Möllekulla.

21. Vid riksdagsmannavalet avgavs följande röster i Urshult:

	H	Bf	Fp	Soc.	K
Urshults mellersta	312	229	105	299	5
Vemboö	127	124	20	66	—
Högagärde	28	55	9	54	3
Bäckaskog	84	66	27	90	—
	551	474	161	509	8

I jämförelse med valet 1948 har högern minskat med 32 röster, bondeförbundet med 26, folkpartiet med 9 och kommunisterna med 22 röster. Socialdemokraterna har ökat med 1. I jämförelse med landstingsmannavalet 1950 har högern ökat med 20 röster och folkpartiet med 9 röster, medan bondeförbundet minskat med 34, socialdemokraterna med 21 och kommunisterna med 9 röster.

Ur urshultssynpunkt var valet i så måtto intressant, att tvenne urshultsbor hade en liten chans till inval i riksdagen. Högern hade fruktodlaren Sture Ursberg som första namn å en av sina fyra listor och bondeförbundet hade lantbrukaren Rune Andersson som andra namn efter sitt säkra å en av sina fyra listor. Ursberg fick 1.732 röster (i Urshult 209) och hade ingen chans mot Erik Magnusson i Tumhult (8.228 röster). Rune Andersson-listan fick 6.096 röster (i

Urshult 327) men hade en annan lista före sig. Bondeförbundet hade dock ej någon möjlighet att återtaga sitt andra mandat.

27—28.

”KARNEVALSSTÄMNING PÅ URS- HULTS SKÖRDEFEST.

Med rätta har det klankats på vädret den senaste tiden. Utsikterna för skördefesten i Urshult var allt annat än ljusa. Regn betyder fiasko och oväder katastrof, när det gäller utomhusfestligheter. Dag och stund var emellertid bestämd sedan månader, och det fanns ingen återvändo. Arrangörerna såg dock förtröstansfulla ut, och när allmänheten i Urshult spanade mot skyn, menade de som så, att här blir ingen ändring i vädret förrän vid skördefesten. Den gamla turen med vädret fick inte brytas. Till och med väderlekstjänsten ställde sura prognoser — men undret inträffade.

Molnen skingrades så där fram på lördagseftermiddagen, vinden mojnade, temperaturen steg en aning och festpubliken kunde vädra sommardressen än en gång. Lördagens rika löften infriades även på söndagen, och festligheterna kunde äga rum under goda makters hägn.

Söndagens festligheter inleddes som vanligt med ett festtåg. Den ”röda tråd”, som ju bör vara med i all diktning, följde denna gång en urshultsbos levnad under hans första halvsekel. I inledningen heter det: ”År 1902 föddes i Urshult 107 barn. Av dem hette 24 stycken Johansson, men bara en fick förnamnet Karl Theobald”.

Det var denne Karl Theobald Johanssons liv och leverne, som festtåget ville skildra i sexton scener från dopet i Gydingsmåla, över konfirmationen, bröllopet och alla andra händelser, som inträffat under femtio år. Och så händer det att femtioårsdagen kommer med jubilaren i sin paulun, uppvaktad med kaffe och musik av Urshults gamla musikkår. Klimaxen nås när femtioåringen hyllas på sitt kalas med tal, telegram och ljudliga hurrarop. Bl. a. håller äldste sonen,

alias författaren Pär Rådström, ett spirituellt hyllningstal.”

(Sammandrag ur Smål.p. 30/9)

OKTOBER.

6. Vid landstingets sammanträde gjordes ett uppmärksammat *angrepp å fruktodlarskolan* i Urshult av major G. Agell (h), Växjö.

”Hr Agell sade sig ha från visst håll blivit informerad om att skolan under sitt första arbetsår endast haft fyra elever, av vilka två utgjordes av anställda vid skolan, vilka hade gått över till att bli elever vid skolan. Och en av eleverna var en utlänning — från Åland. Han hade inte varit i tillfälle att få uppgifterna bekräftade, men vore de riktiga, vilket utskottet borde undersöka, vore de av uppseendeväckande karaktär. De visade, att skolan hade mötts med alltför ringa intresse från deras sida, för vilka den hade inrättats. Det är dock en dyrbar skola — föreståndaren befinner sig i 31:a lönegraden och har därför en byråchefs lön, och läraretjänsten är i samma lönegrad, där läroverksadjunkterna befinner sig.”

Landshövdingen, som är ordförande i skolans styrelse kunde omedelbart upplysa om de rätta förhållandena.

Man frågar sig i Urshult, hur det kan komma sig att en så framstående medlem av landstinget som hr Agell icke anser sig böra kontrollera uppgifter av så ”uppseendeväckande karaktär”, innan de användas som angreppsvapen. Att utvecklingen vad det gäller elevantalet vid skolan icke varit den väntade måste dock beklagas. Diskussionen i landstinget i samband med angreppet invercade dock ej menligt å de blygsamma medelsanspråk fruktodlarskolan begärt av landstinget.

15. I skörderapporter till hushållningssällskapet avspeglas *ett dystert* skördeläge. Den i augusti lovande skörden försämrades genom det långvariga regnandet under september och första delen av oktober. Säden slogs ned av regnet och blev oåtkomlig för maskiner. Största skadan gick ut över hav-

ren. På mossmarker stod vattnet högt och där kunde föga bärgas, men med flit och handredskap kunde dock en del räddas. Skäran kunde man se i bruk på många sådana ställen.

25. Utdebiteringen fastställdes till kr. 7,50 pr skattekrona eller samma belopp som tidigare. En förskjutning av delutdebiteringarna hade dock gjorts från kyrkan till kommunen.

NOVEMBER.

1. Socialstyrelsen redovisar *1951 års dyrortsundersökning* i en tabell, vari för varje kommun återfinns tal, som visar dyrheten i förhållande till Stockholm. Stockholm = 1000 och det första talet bygger på Stockholms och det andra på landsbygdens konsumtionsvaror. För Urshult är tal 1 = 897 och tal 2 = 901. För Allmundsryd är båda talen = 881 och detta är det lägsta talet i landet. Detta förhållande uppmärksammades i alla tidningar, men i Allmundsryd var man förvånad.

9. Till f. småskollärarinnan Hilda Johansson, som sedan 1915 tjänstgjort i Urshults skoldistrikt huvudsakligen vid Kyrkskolan, överlämnades vid en högtidlighet i samband med högmässan i Urshults kyrka *kunglig förtjänstmedalj i guld*. Fröken Johansson avgick från sin tjänst med pension efter vårterminen.

13. Efter en ingående debatt beslöt kommunalfullmäktige att i sin egenskap av skogsägare teckna aktier för 5.000 kr. i Skogsägarnas Cellulosa AB. Något överklagande av detta beslut har icke försports och man får då antaga, att man i Urshult är enig om de nya vägar för placering av kommunmedel, som nu öppnar sig. Kommunen är ju också t. ex. fastighets- och samlingslokalägare.

DECEMBER.

1. Vid hushållningssällskapets vintersammanträde utdelades *premier* och *diplom* till fyra förtjänta lanthusmödrar, bl. a. till fru Jenny Håkansson, Karatorp, Urshult.

2. Frågan om bildandet av en s. k. se-

Gamla Musikkåren 50 år.

minförening eller anslutning till en semin-krets diskuterades på ett RLF-möte. Man visade frågan intresse men också sund skep-sis och sköt den på framtiden.

5. Vid skogsauktion i Urshult uppnåd-des för 7 rotposter å sammanlagt 1606,8 kbm ett försäljningspris av kr. 89.000:—, vilket ansågs vara ett gott pris i vikande konjunktur.

6. Urshults RLF-förening firar sitt 20-årsjubileum med en festlighet i Skyttepaviljongen.

6. För att skaffa lokala möjligheter för en föreslagen tandläkarepraktik i Urshults samhälle beslöt kommunalfullmäktige med berömvärd snabbhet på förslag av plane-ringsnämnden att utreda möjligheterna att bygga ett kommunalhus, som förutom tand-läkarbostad och -klinik även skulle inrym-ma andra för kommunen behövliga utrym-men.

12. Första årskursen å fruktodlingssko-lan avslutades med premieutdelning och av-slutningstal av landshövding Bergquist.

Musikkåren år 1910: sittande fr. v. Fritz Jo-hansson, Carl Rubin, Fritjof Gustafsson, Bror Strand, stående fr. v. Olle Svensson, Albin Karlsson, Axel Svensson.

En nu bortgången urshultsbo yttrade en gång på kyrktrappan, att julen inte på all-var hade kommit, förrän han på juldags-morgonen hört Gamla Musikkåren spela ut-gångsmarschen tillsammans med orgeln. Han hade hört den varje jul sedan han var liten pojke. Säkert har många urshultsbor känt så och det är väl ett gott betyg för en ama-törmusikkår, som i dagssländepopularitetens tidevarv firar något så ovanligt som ett 50-årsjubileum.

Vid jubileumskonserten i Skyttepaviljongen den 22 november, som inleddes med en av ledaren Bror Strand nykomponerad jubi-leumsmarsch, omtalades bl. a. att det var f. kantorn O. Laurén, som inlett traditionen med musikkårens medverkan i julottan och skaffat noter till utgångsmarschen mot vill-kor, att denna endast fick spelas vid detta tillfälle.

I Urshults kyrka har kåren musicerat un-

der 47 julottor och dessutom vid fältgudstjänster i olika sammanhang. Man har blåst in julen vid julgranen i samhället och 43 gånger har kåren tågat samhället runt på morgonen första maj och hälsat sommaren. Den har medverkat vid fester och sammankomster, ofta utan ersättning, och den har med åren blivit en institution i bygdens liv, som man vant sig vid och som man skulle sakna, om den försvann.

År 1901 bildades Urshults Skytteförening och visade stark livaktighet från början. Redan efter ett år var man färdig att bilda en musikkår, som skulle förhöja stämningen å skyttebasarerna, och det var denna sextett, bestående av Otto Petersson, Grönte-boda, G. A. Gustafsson, Ugglekull, Helmer Petersson, Ugglekull och bröderna Johan August och Alfred Nilsson i Grönte-boda, som efterhand utvecklades till det som nu kallas Urshults Gamla Musikkår.

Under de gångna 50 åren har endast 27 personer tillhört kåren. Elva är aktiva vid jubileet, av dessa har Fritjof Gustafsson i Gåsalycke varit med i 49 år, Axel Svensson i Möllekulla i 48 år och till veteranerna hör också bröderna Bror och Leon Strandh. Som ledare för kåren verkade från starten till år 1940 musiksergeanten Carl Rubin och ersättare för honom var urmakaren Martin Dencker. Därefter har Bror Strandh varit ledare och han är dessutom känd som bärare av gammal fin spelmanstradition.

Vid jubileumsfestligheterna berättades många minnen från gamla tider. Sin kontakt med Skytteföreningen släppte icke musikkåren, när den ganska snart blev helt självständig. Under många år samlades skyttarna å kyrkbacken, då årets övnings-skjutningar skulle börja. Dr. Widerström höll då ett fosterländskt tal och till tonerna av "Napoleons marsch över Alperna" tågade sedan skyttarna till skjutbanan. Urshults Gamla Musikkår har blivit en av de pålitligaste traditionsbärarna i bygden och det bör man hålla kåren räkning för.

Urshults Idrottsförening 25 år.

På 1920-talet hade ännu ej föreningsidén börjat gripa omkring sig i Urshult, men tanken på sammanslutningar av olika slag spirade här och där. Fotbollen hade ännu inte börjat sitt segertåg i bygden, beroende på att man saknade impulser utifrån. I grannsocknarna Ryd och Tingsryd hade man hunnit före och etablerade där en och annan idrottsförening. Men en dag togs initiativet till en idrottsförening i Urshult av dåvarande majoren Knut Stanler och dåv. disponenten vid Svenska Fruktföreningen Marcus Mellin efter påstötning från några boll-sugna ungdomar i samhället. Den 20 augusti 1927 hölls ett konstituerande sammanträde å Fruktföreningens kontor under ordförandeskap av major Stanler och det var från denna dag man kunde räkna att idén var förverkligad. 16 personer voro närvarande vid detta sammanträde och till ordförande valdes då disponent Mellin, medan möbelsnickaren Einar Åkesson utsågs till sekreterare och kassör. Av de närvarande är en fortfarande aktiv inom idrottslivet i Urshult, nämligen Lennart Svensson, materialförvaltaren.

Intresset för den nya föreningen var, som alltid, i början mycket livligt. Man bedrev den "träning" som kunde ifrågakomma, på åkrarna i samhällets närhet, men man fastnade slutligen för den plats, som ligger mellan elektriska kvarnen och mejeriet, vilken ansågs som den idealiska träningsplatsen, och där man med stor svett och möda bröt upp stenar och rötter samt fyllde igen de värsta hålorna. Att bollen då och då susade in genom kvarnbyggnadens fönsterrutor var bara helt naturligt och man fick ofta göra vandringen till kamrer Stanler på Möllekulla för att hämta nyckeln och på så sätt återfå den kära bollen. Bollspelarna voro klädda i blåbyxor och grova skor eller stövlar, någon gång sågs t. o. m. så kallade träskostövlar pryda en och annan spelares ben. Några idrottsdräkter hade man inte råd med att köpa och den första bortamatchen på torget

i Ryd år 1927 ter sig så här långt efteråt rätt komisk. Lagen voro klädda ungefär hur som helst, men mest i blåkläder. Regnet öste i strömmar. Mitt på planen stod en telefonstolpe. Ingenjör Harald Parmfelt i Ryd, som var Ryds Sportklubb's skapare, vandrade kring i vita skor, vita byxor, barhuvad och iförd en lång regnkappa, vilken förargligt nog hakat upp sig över halsen på den literflaska med brännvin, som idrottsgeneralen medförde i bakfickan. Urshultslaget hade med sig en manstark hejarlack hemifrån, som gjorde allt vad den kunde för att föra Urshult till seger. Det blev nederlag med 23—0. Det utpumpade fotbollslaget åkte på ett lastbilsflak från torget efter matchen till Lindkvists hotell, där det trakterades med kaffe och "gök". "Drick kaffegök så att ni inte fryser, pojkar", uppmanade Parmfelt faderligt. En dag kände man sig mogen för en returmatch i Urshult. Den spelades på en åker i Rössvik. Hemmalaget förlorade då med 1—10.

Man kände ett starkt behov av en riktig fotbollsplan och efter åtskilligt sökande enade man sig om att försöka få kontrakt på ett område, där den nuvarande idrottsplatsen ligger. Beslut fattades på ett sammanträde den 12 februari 1928. Vid samma möte bestämdes i § 12: "Föreningens färger på fotbollskläderna bestämdes till blå byxor och vita tröjor med initialerna UIF inom en ring, broderade i rött." För att skaffa medel anordnade man dansaftnar och fester och hade därvid hjälp av dåvarande teaterklubben, som uppförde amatörspel vid tillställningarna. Vid ett tillfälle erhöll föreningen 50 kr. som gåva av Sv. Fruktföreningen.

Under föreningens båda år nämndes ofta den allmänna idrotten men man hade inte samma kärlek till denna gren av verksamheten. Det var bollen som var idrottsföreningens signum. Kring denna var intresset glädjande. Småningom vaknade tanken på vinteridrotter och då främst bandy och skidor. De lag som ställde upp i dessa båda grenar hävdade sig på ett utmärkt sätt och

vunno goda placeringar, stundom överraskande goda.

När det betydelsefulla projektet med en fast fotbollsplan gick i verkställighet, hade föreningen som ordf. disponent Mellin, som v. ordf. Knut Lindgren, som kassaförvaltare J. Gust. Bondesson och som sekreterare Einar Åkesson. Det torde kunna sägas att den unga idrottsföreningen hade ett mycket gott stöd från de äldres sida under denna tid, när det så väl behövdes. Familjen Bondesson ägnade stort intresse och gjorde många stora rent personliga uppoffringar. Familjen Axel Svensson ställde lokalteter till förfogande och idrottspojkarne hade där sin station före och efter matcherna. Där fick de tvätta sig och kläda om sig och många gånger slank en och annan husvill spelare med på en måltid.

Den 28 augusti 1929 var den nya planen färdigställd. Det konstaterades i protokollets paragraf nr 3 att "Då planen nu var färdig, avsynades densamma och godkändes sedan några stenar blivit borttagna". Kort därefter invigdes fotbollsplanen och då invigningstalade överstelöjtnant Stanler. Samma dag spelades den första fotbollsmatchen på den nya planen mot Ingelstad och hemmalaget förlorade med 2 mål mot 3. Man kan anse att den organiserade verksamheten inom föreningen började i och med att planen blivit färdig. Man hade nu möjligheter att bjuda till sig främmande lag och man började med seriefotboll med växlande framgång.

Några år senare, år 1936, gjorde föreningen ett verkligt lyckokast genom att anordna aftonunderhållningar, som slog mycket väl ut. I folkskollärare Gösta Nordström hade man en god kraft, när det gällde att forma ut programmen. Sång, musik och sketcher i brokig blandning gjorde det hela mycket njutbart och man gav flera repri-ser. Det är från denna tid den s. k. Urshultssången härstammar, den sång som ännu ljuder på Lunnabacken vid blomningsfesterna och som gjort Nordströms namn oförglömligt i Urshultsbygden.

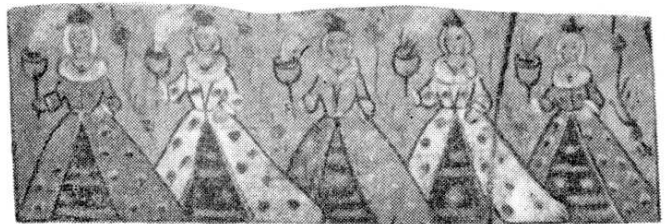
Statistiska uppgifter rörande Urshults församling för år 1952

Folkmängden den 31/12 1951	1.776 m.	1.575 kv.	= 3.351
Födda	23 „	34 „	= 57
Inflyttade från stadsförsamling	10 „	24 „	= 34
„ „ landsförsamling	42 „	52 „	= 94
„ „ utlandet	1 „	0 „	= 1
Döda	19 „	28 „	= 47
Utflyttade till stadsförsamling	12 „	24 „	= 36
„ „ landsförsamling	54 „	58 „	= 112
<hr/>			
Folkmängden den 31 december 1952	1.767 m.	1.575 kv.	= 3.342

Tyvär har icke alla protokollsböckerna från föreningen bevarats, en betydelsefull del från åren 1931—1941 saknas. År 1935 ingick föreningen i Smålands Fotbollsförbund och Svenska Fotbollsförbundet efter att tidigare ha varit medlem i Riksidrottsförbundet. År 1949 blev den medlem i Sveriges Idrottsplatsförbund. År 1945 beslöts anslutning till Svenska Gymnastikförbundet i samband med att gymnastik upptogs å programmet. År 1947 firades 20-årsjubileum och vid detta tillfälle överlämnade ägarna till Möllekulla gård marken till idrottsplatsen som gåva till föreningen. Härigenom kunde man börja tänka på att utbygga och modernisera idrottsplatsen. Just nu håller detta arbete på att förverkligas, sedan kommunen anslagit medel och statsbidrag erhållits för arbetet.

Urshults Idrottsförening har haft många svårigheter att kämpa med under årens lopp. En bland de större har väl varit den, att ungdomen ej stannar kvar, därför att utkomst ej kan beredas åt dem i bygden. Föreningen har dock visat sig innehålla goda och ambitiösa idrottsmän. De utmärkelse-tecken och hederspriser som erövrats vittna härom. Utan tvekan har föreningen varit en fostrande faktor i vår bygd. Den har främjat kamratkänslan och lagandan, den har byggt upp fysisk spänst och den har löst fritidsproblemet för många ungdomar.

(Sammandrag ur en historik till jubileet, som utarbetats av W. Sellman.)

FÖDDA.

Bastaremåla:

Inge-Lars-Erik Stuesson 27/10.

Berg:

Birgitta Elisabeth Karlsson 5/8.

Buskaboda:

Signe Birgit Yvonne Gustafsson 2/2.

Buskabult:

John Åke Vilhelm Lindberg 6/4.

Bäckaskog:

Evy Britt-Mari Svensson 7/1.

Bengt Helge Tommy Ringberg 17/3.

Britt Elsie Elisabeth Ringberg 17/3.

Eva Ann-Kristin Ströberg 31/5.

Degerhaga:

Mats-Göran Tingdahl 16/4.

Per Anders Persson 23/4.

Rolf Torbjörn Karlsson 22/10.

Degersnäs:

Kjell Svenne Bernhard Nilsson 2/9.

Dunshult:

Ing-Mari Kristin Gustafsson 7/5.

Fyrnan:

Kerstin Mona-Lisa Svensson 17/2.

Gröntebody:

Kerstin Lillemor Pedersen 12/7.

Hagsjöryd:

Kristina Marianne Carlsson 26/6.

Havralycke:

Ingrid Ann-Kristin Gustafsson 12/2.

Hunnamåla:

Pia Ingrid Mari-Ann Martinsson 20/9

Mary Irene Fohlin 13/11.

Hunshult:

Mats Anders Ingvar Johansson 12/12.

Hätteboda:

Inga Lisbeth Marianne Karlsson 1/9.

Siv Ann-Marie Björk 2/10.

Jätsbygd:

Eva Margaretha Sigfridsson 22/2.

Klasamåla:

Eva Birgitta Karlsson 14/9.

Midingsbråte:

Lena Gertrud Signe Bengtsson 14/6.

Britt-Marie Linnéa Andersson 17/11.

Torsten Lennart Nilsson 1/12.

Möllekulla:

Ros-Mari Naemi Gunilla Kristina Jonsson
22/3.

Eva Margareta Kristina Rydberg 20/4.

Nils Roland Olofsson 13/7.

Carl Håkan Tommy Håkansson 5/9.

Zara Gunilla Ottosson 10/10.

Britt-Mari Lundell 23/12.

Räveboda:

Göte Ingvar Birger Augustine 23/8.

Rössmåla:

Jan Eric Ulrik Svensson 20/5.

Bengt Erik Allan Karlsson 5/10

Rössvik:

Märta Ingeborg Charlotte Svensson 15/4

Gun-Marie Fransson 9/8

Eva Ann-Margret Johansson 21/9

Sigbrit Margareta Jonasson 23/9

Ulla-Stina Jönsson 8/12.

Alice Britt Inger Johansson 18/12.

Skallerlid:

Ulla Margareta Linnéa Bengtsson 28/4.

Smöramåla:

Karin Birgitta Svensson 14/5.

Andy Gunnar Karlsson 30/6.

Arne Roland Strand 11/12.

Stengårdsslätt:

Anders Ingemar Löndahl 9/11.

Sundslätt:

Lars Gunnar Larsson 29/5.

Sännahult:

Marita Kristina Nilsson 14/11.

Trehörna:

Kerstin Margareta Karlsson 16/8.

Jan Gunnar Bertil 28/12.

Tåget:

Ann-Mari Johansson 7/6.

Törnabygd:

Kerstin Lisbeth Johansson 11/9.

Utnäs:

Mats Thage Benny Svensson 14/12.

Västerbotorp:

Bo Gustav Axel Ursberg 9/2.

Ett flickebarn 6/10.

Älmehult:

Gösta Jonny Vallentin Petersson 5/8.

DÖDA.

20/1 Frans Larsson, Dunshult, född 26/2 1864.

20/1 Alma Petersson, Älmehult, född 22/9 1881.

21/1 Anna Kristina Svensson, f. Johansson, Klasamåla, född 5/4 1862.

15/2 Otto Vilhelm Franzén, Mjölknabben, född 5/12 1872.

18/2 Amanda Paulsson, skriven å församlingen, född 5/12 1875.

23/2 Johan Magni Karlsson, Verahult, född 28/3 1869.

6/3 Josua Svensson, Västerbotorp, född 24/12 1873.

6/3 Johan Vilhelm Karlsson, Trehörna, född 24/9 1871.

15/3 Alfrida Maria Jönsson, f. Svensson, Sjöaryd, född 24/7 1882.

17/3 Hilda Nilsson, f. Johansson, Smöramåla, född 20/11 1870.

23/3 Johan Svensson, Klasamåla, född 23/12 1852 (förs:s äldste).

3/4 Fritz Gustaf Manfred Karlsson, Möllekulla, född 21/3 1906.

19/4 Albertina Sofia Karlsson, f. Petersson, Skallerlid, född 2/1 1873.

Fruktsituationen.

Blomningen blev rik, men kartsättningen blev genom regnig väderlek ganska ojämn. Några frostnätter gjorde skada, men den torde kunna inskränkas till några få utsatta ställen. Värre var det med den kalla, regniga och solfattiga sommaren, som menligt inverkade på fruktens utveckling och särskilt gynnade skorvangrepp. Besprutningen fick särskilt inriktas på dessa, men det hjälpte föga, när det fattades sol. Fruktskörden

blev trots allt ganska stor i Urshult, men så smaklös, intetsägande och föga hållbar frukt har man inte sett här på många år. Men en så regnrik och solfattig sommar har ej heller setts i mannaminne.

Avsättningsfrågan gick bra att lösa i början men stramade till betänkligt, då importen av utländska frukter av olika slag släpptes loss. Urshultsfrukten har dock i stor utsträckning kunnat säljas, men i Skåne har man haft betydande svårigheter att sälja.

Följande odlarpriser har ungefär tilläm-

-
- 20/4 Karl Henrik Svensson, Midingsbråte, född 2/4 1874.
  - 23/4 Hilda Augusta Emanuelsson, f. Karlsson, Dunshult, född 5/9 1880.
  - 5/5 Amanda Karlsson, f. Karlsson, Igelön, född 14/9 1877.
  - 17/5 Hilda Jarl, f. Johansson, Älmehult, född 4/6 1882.
  - 17/5 Per Henrik Samuelsson, Dunshult, född 22/1 1883.
  - 23/5 Vilhelmina Matilda Johansson, f. Karlsson, Fårarm, född 16/6 1874.
  - 28/5 Vivian Konstantia Dorotea Karlsson, f. Karlsson, Midingstorp, född 18/4 1922.
  - 29/5 Johan Axel Petersson, Havrallycke, född 29/12 1879.
  - 27/6 Kristina Louise Carlsson, f. Ströberg, född 11/6 1919.
  - 13/7 Frans Olof Magnusson, Långaryd, född 24/5 1867.
  - 27/7 Anna Matilda Svensson, f. Petersson, Karatorp, född 4/3 1878.
  - 1/8 Matilda Nilsson, f. Svensson, Midingsbråte, född 18/1 1883.
  - 5/8 Kristina Nilsson, f. Petersson, Dunshult, född 3/6 1878.
  - 10/8 Eva Ann-Kristin Ströberg, Bäckaskog, född 31/5 1952.
  - 23/8 Anna Kristina Hagman, Tryteke, född 19/6 1889.
  - 1/9 Carl Magnus Svensson, Aramo, född 9/7 1878.
  - 1/9 Jenny Augusta Svensson, Hagsjöryd, född 8/5 1887.
  - 7/9 Alfhild Maria Nilsson, f. Håkansson, Hultallycke, född 13/9 1906.
  - 11/9 Helga Elida Helena Nilsson, Skallerlid, född 18/11 1899.
  - 3/10 August Nilsson, skriven å församlingen, född 11/12 1881.
  - 7/10 Jenny Katarina Karlsson, f. Blom, Berg, född 1/2 1881.
  - 10/10 Emma Kristina Frimodig, f. Bengtsson, Västerbotorp, född 21/3 1869.
  - 13/10 Marta Nilsson, Västerbotorp, född 31/8 1863.
  - 19/10 Anna Emilia Karlsson, f. Gustafsson, Utnäs, född 20/3 1891.
  - 25/10 Ett flickebarn, Västerbotorp, född 6/10 1952.
  - 2/11 Lauritz Karl Jensen Palm, skriven å församlingen, född 29/10 1890.
  - 9/11 Amanda Gustafsson, Rössmåla, född 12/6 1873.
  - 13/11 August Gustafsson, Froaryd, född 11/8 1861.
  - 18/11 Salomon Larsson, Trehörna, född 3/1 1877.
  - 24/11 Emma Karlsson, f. Gustafsson, Sjöaryd, född 8/7 1873.
  - 4/12 Johan Alfred Carlsson, Sjöaryd, född 11/11 1896.
  - 16/12 Gustaf Alfred Karlsson, Froaryd, född 21/1 1874.
  - 16/12 Martina Larsson, f. Håkansson, Trehörna, född 17/4 1877.
  - 24/12 Karl Georg Holmfrid Svensson, Berg, född 19/2 1907.

Fiskekort i Åsnen.

I maj månad 1952 lämnade fiskevårdsföreningarna i Åsnen ett meddelande i pressen, som kan tolkas som en skärpning av bestämmelserna för amatörfisket i denna stora sjö. Olika bestämmelser och kort gäller dessutom för olika delar av sjön. Utan att ingå på det riktiga och berättigade i dessa bestämmelser tillåter jag mig göra ett förslag till vederbörande fiskevårdsföreningar, som syftar till en viss uppmjukning av alltför hårda regler.

Urshult söker bli en turistort och vill vända sin vackraste sida åt bygdens gäster. Sjön är väl något av det vackraste vi har. Många går under långa vintermånader och längtar efter sommarens fiskeveckor i Åsnen och kommer hit med fiskedon av alla de slag. Skulle vi inte kosta på oss att vara lite generösa mot dessa fiskeentusiaster, låta dem köpa ett fiskekort för Åsnen och sedan låta dem

fiska var, när och hur som helst? Varför inte göra reklam med denna generositet? Välkommen till Urshult och Åsnen, sjön där ni får fiska så mycket ni vill!

Nu säger ni säkert, det där låter ju bra, men hur går det med fisken och hur går det med våra inkomster? Jag tror nu inte att dessa fiskeentusiaster med all sin energi och alla sina fina redskap kan plocka upp så mycket fisk att det märks. Men de blir glada, om de slipper krångel med fiskekort och rättigheter och de kommer att tacka fiskerättsinnehavarna för deras föredömliga generositet. De kommer att berätta för sina vänner om denna härliga fiskesjö och så kommer det fler och fler hit och lämnar en del pengar här. Kanske får de ibland ett skrovsmål av färsk Åsnenfisk, men det kan väl deras möda vara värd.

H. T.

pats. Hushållssorter: 50 öre för prima frukt, 25 öre för standard, bordssorter kl. 1: 75 öre, kl. 2: 65 öre för prima och 40 öre för standard, dessertsorter: extra prima 90 öre pr kg., prima 80—90 öre, standard 50 öre. Hushållsfrukt betalades med 20—25 öre och fränsortering och fallfrukt med 10—15 öre, allt pr kg. räknat.

Fruktträdplanteringen har på grund av avsättningsbekymren minskat i omfattning. Samorganisationens premiering av "fruktträdens sundhetsvård" samlade 12 deltagare och de tre bästa var trädskötare Albert Johansson, Munkanäs (med 33 poäng av 33 möjliga), småbruksägare Axel Widell, Karatorp och fruktodlare Gunnar Åkesson, Karatorp.

Fruktskördens storlek år 1951 kan uppskattas med ledning av deklaraionsuppgifterna. I Vemboö valdistrikt deklarerades som inkomst för frukt och bär m. m. kr. 382.947 kr., i Urshults mellersta kr. 125.126, i Högagarde kr. 6.685 och i Bäckaskog kr. 6.600, sammanlagt kr. 521.358. Om härifrån avgår 20 % för plommon, päron, potatis och grönsaker (en hög siffra, jmf. Urshults Krönika 1952) så återstår kr. 417.086. Fruktodlarnas medelpris pr kg. äpple uppges av Fruktcentralen vara 60 öre och fruktskörden skulle då ha uppgått till minst 695.000 kg. Härtill kommer osåld hushålls- och fabriksfrukt.

Fiskfångsten i Åsnen.

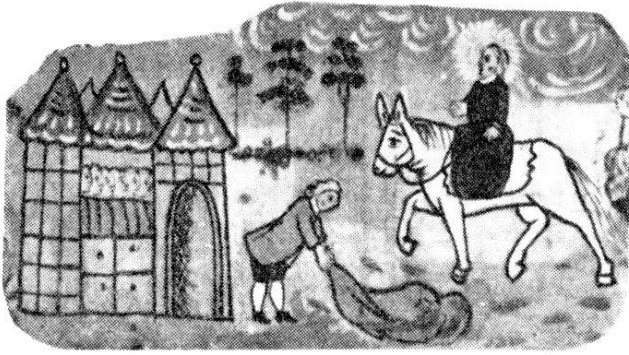
Fiskslag	1946	1947	1948	1949	1950	Medeltal
<i>Åsnens mellersta:</i>						
gädda	1.720	2.330	2.556	1.319	1.548	1.894
braxen	2.812	3.519	2.554	2.469	578	2.386
mört	699	710	1.072	625	1.458	912
aborre	627	839	749	254	458	554
andra slag	369	867	836	378	777	647
	6.227	8.285	7.767	5.045	4.819	6.393 kg.
Uppgiftslämnare st.	24	22	23	14	12	19
<i>Åsnens östra:</i>						
gädda	4.924	5.437	6.690	5.456	5.385	5.578
braxen	1.264	1.145	1.142	670	460	936
mört	1.169	966	1.044	1.272	556	1.001
aborre	996	833	1.092	1.351	978	1.050
andra slag	2.066	1.653	1.744	4.898	2.324	2.738
	10.419	10.034	11.712	13.647	9.703	11.303
Uppgiftslämnare st.	59	50	53	68	49	56
<i>Åsnens norra:</i>						
gädda		3.712	4.404	3.209		3.775
braxen		3.712	4.404	3.209		1.697
mört		2.334	1.474	657		1.488
aborre		1.328	1.059	700		1.029
andra slag		1.589	3.187	2.271		2.467
		10.387	12.528	8.081		10.456
Uppgiftslämnare st.		29	45	33		36
Summa kg. för hela sjön						

Om fiskevården har talats mycket i dessa spalter. Viktigare är kanske att veta i vad mån fiskevården ger ekonomiskt resultat. Med kännedom om fångstens storlek under ett antal år kan vissa slutsatser dragas. Vi kan här publicera en del fångstresultat, som fiskerikonsulenten Bernt Johansson insamlat från Åsnens fiskevårdsföreningar under ett antal år.

Av siffrorna framgår, att endast gädda kan anses ha viktig betydelse som inkomstkälla, dessutom kan braxen, mört och aborre anses ha viss betydelse. Övriga fiskslag påverkar föga inkomsterna, tagna sort för sort, även om en anmärkningsvärd ökning av fångsten synes ha skett betr. gös och siklöja. År 1949 var fångsten av siklöja

störst efter gädda i Åsnens östra. Det gamla storfisket å ål är nästan borta och kräftor är en sällsynthet i Åsnen.

Under år 1952 har i Åsnen inplanterats ålyngel, gäddyngel och siklöjyngel till ett värde av kr. 4.617:25 enligt fiskerikonsulentens beräkningar. Det är betydande värden som tillförts sjön Åsnen varje år sedan fiskevården intensifierats. Ställer man dessa värden i relation till värdena för fiskfångsten, så synes de icke ha mycket gemensamt. Skulle man våga draga någon slutsats härav, skulle den närmast gå i negativ riktning. Det är kanske riktigare att vänta med att draga någon slutsats, men siffrorna kanske kan ge anledning till eftertanke.

Hört och hänt 1952.

"Urshult är ett litet trevligt samhälle där det ligger och badar i vårsolen. Här firas i slutet av maj den stora blomningsfesten då äppleblommen beskådas och beundras av 30—40.000 besökare. Här kröner man blomsterdrottning och dansar och har en hel liten karneval alldeles som i Kivik. Man unnar smålänningarna denna "applagglädje" och önskar dem att de måtte utvidga denna blomsterkarneval ytterligare och locka dit ännu mera folk: envar i vårt dystra land mår säkert väl av att titta på äppleblom."

I en uppsats i tidningen ÅRET RUNT (nr 18) betitlad *Äppelblom och vårffjäl* har författaren Gustav Sandgren skildrat en resa med våren. Han synes ha kommit från Torne och över Sirkön och Vemboö stannat till i Urshult, innan han fortsatte till Ryd. Han förundrar sig över mängden äppelträd och hur de växer och har väl hört talas om blomningsfester och skördefester. Han vet inte så mycket om dem, men han samlar sig dock till meningen vi citerat ovan. Vi gillar högt och rent alla vackra ord som sägs och skrivs om vår bygd, men vi blir lite betänksamma, när omdömena blir alltför värtaliga på bekostnad av det riktiga. Vi vill inte att Blomningsfesten i Urshult skall jämföras med Kiviks marknad och vi har kämpat en ständig kamp (hopplös ser det ut ibland) mot alla kringvandrande marknadsnasare, som söker sig till Lunnabacken som flugor till en sockerbit. En veckotidnings uppsatser läses och glöms kanhända före nästa nummer, men det riktigt ovederhäf-

tiga kan som en falsk glitterprydnad hänga kvar i en redan avbarrad julgran.

*

Snusförnuftet förmenar ofta utställningar varje värde. Det gläder därför varje utställningsanordnare, när ett bevis på motsatsen framkommer. I en uppsats (Smp 14/2) berättar den lille krymplingen Sune Nicklasson i Tingsås, hur utställningen "Hemflit" i Urshult 1939 kom att ge hela hans liv en ny inriktning och honom själv en möjlighet till försörjning. Han fick där se en barnvävstol, kom i kontakt med hemslöjdsföreningen, fick undervisning och blev en skickligt vävare trots sitt fysiska handikap.

*

Karusellen i lördagskvällens radioprogram samlade stort lyssnarintresse och särskilt torparparet i en av Skansens stugor blev omtalat, betittat och omannoserat. Torkel Karlin, en son till den envise intendenten på "Kulturen" i Lund berättar i en uppsats (Växjöbl. 28/4) att redan på 20-talet ett liknande arrangemang hade gjorts å "Kulturen" och dessutom i det gamla ryttartorpet från Bosmåla i Urshult. (Inom parentes kan omtalas, att Bosmålastugan haft helt andra öden och varken varit ryttare- eller soldattorp). Ett par arbetare fick lov att bo över natten i "ryttaretorpet", men Karlin satte som villkor, att de skulle stanna även följande dag och uppträda som en småländsk husar och hans hustru. I Bosebo kyrka höll Karlin föredrag om julaspöken, medan husaren och hans hustru satt som åskådare. Det hela avslutades i borgaresalen, där soldatparet öppnade balen med en hejdundrande kadrilj.

*

Under åren 1946—49 gjordes i länet omfattande flygfotograferingar. Detta var grunden till de omfattande *kartläggningsarbeten*, som Rikets allmänna kartverk utfört under sommaren bl. a. i Urshult. Dessa syftar till nya kartor avsedda att ersätta den gamla generalstabskartan. En revidering av alla uppgifter å den gamla kartan har sam-

tidigt gjorts, namnuppgifter har korrigerats med hänsyn tagen till rådande språkbruk. Man får hoppas att allt detta gjorts med varsam hand, så att inte ett fel tagits bort och tio värre kommit i stället. Den nya kartan beräknas komma i handeln om några år.

*

Att se en "Nattens drottning" blomma är en så ovanlig händelse, att blomstervännen väntar på den med största spänning. Frisör Nils Olson har glatt sig åt dess fina vaniljdof och vita skönhet 5 gånger under sommaren. I hans orangeri har också en "Nattens prinsessa" blommat fyra gånger och en väldig porslinsblomma under juli månad utvecklats en ovanligt rik blomprakt.

*

Tänka för framtiden skall den av kommunalfullmäktige tillsatta planeringsnämnden göra. Man har möjlighet få tandläkare till Urshult, om lokal för klinik och bostad för tandläkare kan anskaffas. Då detta är omöjligt utan nybygge har nämnden fått i uppdrag utreda ett förslag till ett kommunalhus i vilket utom ovan nämnda lokaler även mödra- och barnavårdscentral, bostäder för distriktssköterska, hemvårdarinna och barnmorska skulle inrymmas. Det rör sig.

*

Åt *ungdomsproblem* ägnade Föreläsningsföreningen en stor del av sitt vårterminsprogram. Å en särskild ungdomafton, där studierektor S. Leander talade, fick ungdomarna själva i diskussionsgrupper enligt system Bikupan framföra sina önskemål. De ville ha bättre samlingslokaler, mera dans och på bättre banor än Skyttepaviljongens, gymnastikhus, landisbana, ordentligt badhus och mycket annat lov- och önskvärt. I Bäckaskog talade rektor S. Hultman om Ungdomsårens melodi och gjorde en strålande ungdomafton med hjälp av elever från S:t Sigfrids folkhögskola. Filmvalet hade också anknytning till ungdomsproblem. En sexualupplysningskväll samlade dock få åhörare.

För verksamheten 1951—1952 redovisar *föreläsningsföreningen* följande siffror: 11 föreläsningar och 1 sångafton med 857 åhörare (66 i medeltal), 10 filmaftnar med 924 deltagare (84 i medeltal). Direkt samarbete har skett med Urshults Husmodersförening och Urshults Hantverksförening.

*

Bokintresset är glädjande stort, men många har inte upptäckt, vad som finns att hämta i Biblioteket i Bygdestugan. Bokbeståndet var där 30/12: Folkbiblioteket 815 band, JUF:s bibliotek 631 band, Föreläsningsföreningens bibliotek 895 band, summa 2.341 band. 2.445 band skönlitteratur och 317 band facklitteratur har utlånats, därav 341 från filialen i Vemboö.

*

Behovet av bostäder i Urshults samhälle är stort, men under året har endast några få privata bostadshus uppförts. Någon större lättnad innebär icke detta och kommunala initiativ till bostadsproduktion efterlyses. Kanske har man rätt att spåra sådana i de ansträngningar man gjort att genom överenskommelse med markägaren till Möllekulla gård (eller genom expropriation) söka lösa tomtfrågan i samhället. De höga byggnadskostnaderna hindrar dock byggverksamhet i privat regi och lösningen kanske ligger i bostadsrättsföreningar eller helt kommunala bostadshus, som man på andra håll gått in för.

*

Arbetet med *den nya kyrkskolan* har påbörjats i slutet av året och kommer att fortsätta under hela 1953.

*

Vår ofödde son, Vilhelm Mobergs berömda skådespel kring abortproblem gavs av Riksteatern i dubbelföreställning med utsålda hus under vårterminen. Hötsterminens komedi "Alltsedan paradiset" av J. B. Priestley förbryllade kanske en del genom den underfundiga iscensättningen, men publiken i Urshult börjar bli mogen för riktigt krävande teaterföreställningar.

”Vad rätt du tänkt” kallade den 21-åriga urshultsflickan Inga-Britt Berglund sin lilla teaterpjäs, som hade premiär å Värnamo folkhögskolas elevfest i februari. I pjäsen har hon velat ge en bild av de svårigheter och problem, som den moderna ungdomen trots goda utbildningsmöjligheter och skyddad tillvaro har att brottas med.

*

Ett brokigt lapptäcke, komponerat och ”diklat” av en gammal kvinna i Urshult hängde på en utställning, som växjökonstnären Hilding Bååth ordnat i Mönsterås och visade (enligt en recension i Smp 22/11) hur Bååths färger är besläktade med folkkonstens.

*

För sitt 80:de verksamhetsår redovisar Urshults sockens sparbank en insättarbehållning av 7.748.172 kr, en ökning med 556.983 kr av vilka 221.711 kr är gottskrivna räntor. Utestående lån har endast ökat med 381.137 kr (år 1951 var ökningen över 800.000 kr) och uppgår till 4.049.801 kr. Obligationsinnehavet var bokfört till 3.454.075 kr och hade ett nominellt värde av 3.955.000 kr. En stor och modern skylt lyser nu upp den nymålade fasaden å bankhuset. Tidigare lämnade banken av sina vinstmedel smärre anslag till ideell verksamhet i bygden, men dessa indrogs under krigsåren. Det vore ett stöd för denna verksamhet, om anslagsgivandet nu kunde återupptagas igen.

*

I miljon kronor i omslutning överskred Urshults Mejeriförening för första gången under året. Mjölkinvägningen hade minskat med blott 13.000 kg och utgjorde 2.358.138 kg. 88 % av denna mängd har använts för smörtillverkning, 6 % till ystning och 6 % har försålts. Medelpriset var 34,54 öre pr kg med medelfetthalt av 3,67. Omkostnaderna pr kg har ökat till 4,11 öre mot 3,68 år 1951. Ställningen är god och mejeriet är modernt och välutrustat.

De sista hundra årens bestånd av *bem-inredning och busgeråd* skall för Nordiska Museets räkning insamlas från en begränsad bygd, Urshult och och trakten däromkring i Småland. Detta meddelas i Fataburen, Nordiska Museets årsbok 1952. Många inrop å våra auktioner kommer således att hamna i Stockholm, kanske det mesta redan har kommit dit.

*

Till Herr Borgmästaren i staden Urshult ankom för en tid sedan ett brevkort från en intresserad sportfiskare i Tyskland, som ville fiska gädda, goda abborrar och laxforeller här under sin sommarsesong. Han hade letat fram vår ”stad” på sin bilkarta och funnit den ligga i närheten av vackra sjöar och floder. Vi ha i ett svarsbrev hälsat sportfiskeentusiasten välkommen och sökt ge ”vår lilla stad” de riktiga proportionerna.

*

Endast fyra personer har i Urshult lämnat statskyrkan i anslutning till den nya lagstiftningen om utvidgad religionsfrihet. Liksom landet över blev ”avfallet” anmärkningsvärt blygsamt.

Dystert skoljubileum.

Den efterlängtdade nya kyrkskolan växer just nu i rask takt mot takåsen. Vid årets slut skall klasserna i vår splittrade A-skola kunna samlas i skolbyn vid kyrkan. Vi börjar då hinna fatt utvecklingen i barnundervisningen och detta är en glädjande händelse. Tyvärr är glädjens bakgrund dystert.

Barnantalet i de yttre skolrotarna minskar oroväckande snabbt. Tryteke och Aramo skolor har nedlagts. Rösmåla och Grönte-boda hotas med indragning och helt plötsligt har också Högagärde skola ansetts överflödig. Övriga skolor riskerar degradering men klarar sig ännu några år.

Liksom man i stort ser en utflyttning från landsbygden till de stora tätorterna, så kan man i det lilla se en rörelse från socknens

Ur verksamhetsberättelserna.

HEMBYGDSPÖRENINGEN.

Odensvallahultsgården kan måhända fortare än vi vågat hoppas flyttas till Lunna-backen. Genom ett energiskt insamlingsarbete, framför allt av föreningens ordförande, f. landstingsman H. Petersson i Ugglekull, kan föreningen redovisa tillgångar på nära 10.000 kr., avsedda att användas till hembygdsgården. Styrelsen söker nu skaffa resterande medel som erfordras för flyttningen.

ytterdelar till dess centralpunkt. Denna utveckling gynnar centraliseringen av skolväsendet och man förstår de högre skolmyndigheternas önskan att skynda på centraliseringen. De blir billigare att skjutsa barn långa vägar än att hålla lärare till små avdelningar. Enhetsskolans genomförande sker enklare och snabbare med få men stora skolenheter. Man talar vackert om A-skolans (enhetsskolans) fördelar och använder det effektiva medlet, indragning av statsbidraget, för att slopa skola efter skola.

Det är svårt att möta sådant vackert och förståndigt tal med slående argument, endast betänksamheten varnar för övertro på A-skolans fullkomlighet. Med bygdeskolornas försvinnande kommer en utarmning att ske av socknens yttre delar, en ovälkommen hjälp att bjudas för den avfolkning, som man istället borde söka stävja med alla medel. Att ge barnen fria bilresor, frukostmål och högre skolform kanske inte heller uppväger förmånen för dem att vara hemmaomkring.

SAMLINGARNA.

303 föremål har inregistrerats och dessutom har arkivet den 31/12 769 nummer. Av Odensvallahultsföremålen återstår ännu en del att registrera. Gåvor har lämnats av:

Börje Magnusson, Prästgården, årderbill av järn; Svea Johansson, Rössvik, fåraklove; Selma Alfredsson och Ingeborg Mécander, Jungfrumåla, ullsax, sockertång, Scrivers Sjalaskatt och andra religiösa böcker; Sven Fröberg, Stockholm, fotografi m. m.; Musikaliska Akademien, Stockholm, Sångers vid Piano-Forte ur En majdag i Wärend av J. Berwald, samt Johan Svensson, Klasamåla, rya, ryttarpistol.

FRILUFTSBADET.

Den regniga sommaren stimulerade ej badfrekvensen, men besöken var många och skolstyrelsens simundervisning genomfördes planenligt. Till Kaffestugan har källare iordningsställt. En framställning till skolstyrelsen om dess medverkan för lösandet av frå-

Istället för att låta bygdeskolorna i Urshult försvinna borde man kanske fira ett litet jubileum för dem. De stora skolhusen i Aramo, Högagärde, Bäckaskog, Gröntebo, Rösmåla och Tryteke byggdes alla under åren 1903—1904 och de blir överflödiga, när de fyller 50 år. Många brister kan kanske tillvitas dem, de betydde vid sin tillkomst ett framsteg. Centraliseringen är kanske ett ännu större framsteg sett ur vissa synpunkter, framförallt statens, men vet vi något om barnen i de stora skolorna blir lyckligare människor. Det är väl ändå detta som är viktigast.

Må vi därför hoppas på en måttlig centralisering, må våra bygdeskolor dömas till indragning först efter ingående prövning, må våra minsta barn få gå i skola hemmaomkring så länge som möjligt. Men ge de begåvade barnen i de yttre skolrotarna samma betingelser för fortsatt utbildning som tätorternas och städernas barn. Då står skolan i Urshult högt i utveckling men är anpassad efter våra förhållanden.

gan om bryggor och simbanor bordlades av denna för vidare utredning.

VANDRARHEMMET

fick en nära nog idealisk lösning, när B. Welanders möbelfabrik inköptes och under våren ombyggdes till vandrarhem. Mycket återstår här att göra, framför allt inre målningsarbeten och planering av tomten. Besöken ökade från 220 till 291 och övernattningarna från 235 till 322. Bertil Welanders har skött värdskapet på ett föredömligt sätt. Svenska Turistföreningen har anslagit en helt ny utrustning till hemmet, som därför kan bjuda härliga bäddar i trevlig omgivning. Detta nya vandrarhem har dock tårt på föreningens resurser. Trots ett extra kommunanslag å 3.000 kr. och en insamling av pengar och föremål har föreningens lösa tillgångar försvunnit och skulderna ökats.

URSHULTS KRÖNIKA

har tillställts 1 hedersmedlem, 68 ständiga medlemmar i hembygdsföreningen och 669 årsbetalande medlemmar, sammanlagt 738 st. Detta betyder en ökning av medlemsantalet med 108 st. Dessutom har ett antal tidningar, bibliotek, arkiv och muséer samt prominenta gynnare av föreningarna erhållit exemplar.

TURISTTRAFIKFÖRENINGEN

själv märker av den ökade omfattningen av verksamheten och har nu ganska ansträngd ekonomi. Å festerna ha överskott erhållits, dock alltför små för festernas omfattning. Styrelsen har visat stor uppskattning av arbetsutskottets arbete och har gått i borgen för de nya lån, som måst upptagas. Bygdestugan och Turisttjänst har haft hyggliga år. Ett dödligt hot mot hela verksamheten seglade upp, då föreningen under året inkomstbeskattades, men prövningsnämnden undanröjde taxeringen, sedan föreningen med största eftertryck besvärat sig över den orättmätiga beskattningen.

JENNY DANIELSSON:

Kronolänsman Frans Vilhelm Fornander.

F. W. Fornander

föddes i Allmundsryd 26/11 1806 och dog i Smöramåla, Urshult, 17/4 1895. Hans hustru Vilhelmina, född von Porat föddes i Bolmsö 22/7 1812 och dog i Urshult 31/5 1877. Enda dottern dog som barn. Alla blev begravna bakom kyrkan, över deras gravar stod en hängask och de hägnades av ett järnstaket. Graven är nu borta. Vid Fornanders död talades det om att han skänkt stora belopp, bl. a. fick kyrkan ett belopp och dessutom lär han ha skänkt pengar till altarmålningarna i kyrkan.

När Fornander tjänstgjorde som länsman bodde han på sitt boställe Sännahult å Vemboö. Efter prostens Pehr Nymans död 1856 inköpte han Smöramåla Storegård den 16/1 1857. Denna brukade han själv tills hustrun dog. Hon var mycket sträng mot sina tjänare. En ladugårdspiga har berättat för mig, att fru Fornander tog sin spinnrock med sig och satt i lagården och spann, för att hon skulle kunna se efter att pigan

arbetade. När vårsolen kom satt hon utanför lagården i samma syfte. Smöramåla såldes 14/3 1891 till Frans Larsson. 1866—1869 ägde Fornander tillsammans med Sven Månsson och F. Petersson även Trehörna Storegård.

Fornander ansågs vara en sträng länsman, som tog kläderna från barnen i vaggan och träskedarna från folket som åt, när han var ute och pantade för skulder. Vid 11 års ålder kom jag i hans tjänst och var där till hösten 1895 med undantag för konfirmationsvintern, alltså i 3 år. Av hans stränghet märkte jag då ingenting, tvärtom ansåg jag honom som människa vara mycket snäll. Men säkert ångrade han mycket, som han gjort, och hade samvetsqual för detta.

Han hade en liten gul tax, som hette Moppe, och denne följde honom dagligen och sov i hans sängkammare. På sommaren gick han mycket ute i trädgården med hunden i sällskap. Han ville ha sin trädgård väl i ordning. I den fanns många grusade gångar och längs dem planterade krusbärs- och vinbärsbuskar. Halva gången upp från porten hade planterats stora buskar citronblommor, som lämnade en ljuvlig doft om kvällarna. Utåt mot landsvägen fanns stora rabatter, i vilka varje vår sattes solrosplanter av stora äkta sorter, som kunde bli över meterlånga och hade stora runda, gula blommor. Varje vardagsmorgon skulle alla gångarna i trädgården räfsas och alla vägar omkring husen sopas med björkkvast.

Där fanns också många goda äppelträd och stora silverpopplar vid stenmurarna runt om trädgården. Mest älskade han det stora bigarrträdet, som stod sydost om huset. Från detta har han och jag plockat hundratals liter goda bär, jag fick ge mig upp i trädet och plocka och han stod på stegarna och tog emot dem. När vi så plockat så många han ville ha, så skickade han mig ut i bygden med smakebär till Julia Kärnås, mamsell Wickström, Masse på backen och många andra som bodde i närheten.

Som förut nämnts hade han samvetsqual för något han gjort och han kunde dagen

igenom gå och tala högt för sig själv. "Ack va ja va dum. Vad skulle jag göra det för? Kunde jag inte låtit bli att göra så? Ack du Moppe lille, vad jag var dum." På vintern gick han runt ett bord i rummet närmast köket, klädd i en grå morgonrock, och plötsligt kunde han slå näven i bordet och skrika till: "Skriv på måfå, låt nämndemannen skriva." Detta tal upprepades dag efter dag, i början blev jag rädd att höra det men blev sedan van vid det. Detta hände de sista åren före hans död. Jag skulle vara hans hjälpreda överallt, han bad aldrig den stora pigan om något. Varje kväll fick jag kläda av honom och kläda honom varje morgon. Han låg i en väggfast säng med vita gardinsparlakan över. Under huvudkudden hade han sitt pengaknyte i en blårutig handklut med frans omkring. I detta hade han troligen sina sedlar, jag såg aldrig vad det innehöll, trots jag lyfte av det varje kväll. I ena sängkanten hade han en revolver, den var jag rädd för att lyfta, ty han sade mig, att jag skulle akta så den inte hakade fast i kläderna. I hörnet mellan en soffa och sängen stod en bössa, en yxa och en lång järnstake med en rund kula i översta änden.

På en vägg snett emot sängen stod en gammal byrå med marmorskiva. Det var en klaffbyrå, i smälådorna hade han alla sina växelmynt väl ordnade, varje sorts mynt i sin låda. När han behövde pengar eller när några skulle läggas dit, så gav han mig nyc-keln och så fick jag se till att ingenting blev blandat.

Det var mycket att göra och redan kl. 5 fick vi stiga upp, 1 timme fick vi vila middag och kl. 10 skulle vi gå i säng. Sextio höns skulle också skötas, som bodde i ett fint höns hus. Där skulle det göras rent och städas varje dag. På vintern hade han dem i ladugården, det ingick i undantaget. På söndagarna fick pigorna gå i kyrkan varannan söndag, men när hushållerskan, fröken v. Porat, var hemma, då skulle vi gå båda och fröken hade då ordning på allt både ute och inne.

Efter Fornanders död år 1895 skingrades allt vad han samlat under en 3 dagars auktion. Kopparsaker hade han många, förmögna hem förr i tiden hade alltid mycket koppar. På en hylla i köket mellan spisen och skafferidörren låg de blanka kärlen, räknat i rymdmått från den lilla 1 kvar-takastrullen till halvstop, stop, kanna, 1 kanna, 2 kannor, 3 kannor, 4 kannor, där-efter kom den stora grytkitteln med 3 föt-ter, från 5 kannor till 10 kannor, som en-dast kunde användas i öppen spis. Locken till kastrullerna stod på en karahylla på en annan vägg. All koppar i köket skulle put-sas varje fredag i mässingsvatten och oxal-syra. I handkammaren fanns resten av kop-parn, på golvet runt väggarna stod kittlar från 5 kannor upp till 40 ordnade efter storlek och å väggarna över dem hängde ett stort antal bunkar, på hyllor över dem stod kaffekittlar och kaffekokare i långa rader. Som väl var putsades denna koppar endast en gång om året före midsommar.

Det fanns också mycket silver i huset, men ingenting stod framme å byråar och bord. Allt hade Fornander över sängen. Vid fotändan fanns tre hyllor och å dessa stod 2 kaffekannor, thékanna, såskoppar, silver-skålar, silverfat, bågare och vaser allt i gammalt silver. Vid huvudändan fanns hyl-lor för knivar, gafflar, skedar av olika slag, flera dussin av varje. När detta silver an-vänts skulle det samma dag räknas in igen och virades då i ylletyg.

I huset fanns många fina ljuskronor i kristall och en i glas. Det fanns också 4 antika byråar med marmorskivor.

Själva huset räknades som ett envånings-hus, men på övre våningen fanns ett rum på var gavel och bredvid dessa 2 garderob-ber. På östra gaveln var vävrummet, i gar-deroben till höger om denna fanns porslin. Det var mycket vackert, när dörren hit öppnades och man fick se hela golvet belagt med porslin av den gammaldags mörka blå färgen. Denna servis användes ej någon gång under min tid hos Fornander, istället användes en servis, som stod i handkamma-

ren, då man ej hade för många gäster. En-ligt vad hushållerskan fröken von Porat sade skulle det finnas 12 dussin av varje sort tallrikar, kaffe- och thékoppar.

Den andra garderoben var Fornanders klädgarderob, på ena långväggen i denna stod åtminstone 20 par s. k. busastövlar. "Busen" var skomakare och sydde alla stöv-lar tvärbreda över tårna. Sådana ville For-nander ha och alla hade mycket långa skaft. Kläder hade han ej många, men vad han ägde var sytt av äkta vadmal och kläde. I denna garderob sparade han alla tidningar, det låg högar från golv till tak. Inga tid-ningar fick förstöras, de buntades ihop år efter år.

I rummet å västra gaveln förvarades linne och sängkläder, i ett skåp med fack från golv till tak låg servetter, handdukar och örngott, i ett annat skåp låg lakan och dukar. Det fanns rikligt med linne och allt som ej begagnades skulle bykas och mang-las varje sommar före midsommar. Fyra bykgummor skötte den saken, de kom kl. 2 på morgonen och höll på till kl. 5 på efter-middagen. I samma rum förvarades bolster, fjäderkuddar, långa dynor och sticktäcken, men inga filtar. I stället fanns där fina fällar, som väl hade använts som åkfällar.

Fornander levde mycket enkelt, det sades att han inte tålde vad som helst. Han drack alltid malkaffe och ville ofta ha grönsaker. Nässelkål skulle han ha 1 gång i veckan året runt, så vi fick plocka spröda nässlor på våren och torka dem i bakugnen. Vidare ville han ha stuvad syra (ej spenat) och den plockades i Möllekulla och Smöramåla. Den plockade syran rensades och förvälldes lätt och lades därefter i så stora burkar att en räckte till ett mål. Oxtalg smältes och skirades och slogs het över burken, när så talgen stelnade, så blev den hård och tät intill kanterna. Detta sätt var lika bra som konservering, men det gick åt många bur-klar. Nästan varje kväll ville han ha råg-mjölgröt av grovt rågmjöl, men den skulle koka en god stund och sedan vispas i 10 minuter efter kokningen. Han var också

Något om "Jaen på Förarm" och hans avkomlingar.

Rusthållaren Johan Andersson föddes i Västra Torsås 1778. Han vigdes den 21/7 1801 i Urshult med "Pig. Nilla Ingemarsdotter på Förarm", född den 17/8 1883 på samma ö. Själv står han i kyrkoboken skriven som "drängen Johan Andersson i Tullanäs, Vestra Torsås socken" men är angiven som brukare av gården.

Själv ättling av aktade "dannemän", kända med namn sedan 1500-talet, fick han till svärföräldrar följande personer: ryttaren Ingemar Carlström, död den 23/1 1818 "80 år" och h. h. Elin Nilsson, död den 23/12 1822 "69 år". Barnen föddes alla i Urshult utom den äldste, Anders, som föddes i faderns hem i Tullanäs, V. Torsås, den 25/2 1803. Catharina föddes 15/4 1805, Pehr 21/12 1808, Olof 10/1 1811, Chri-

---

glad åt smultron, det var många fattiga barn som kom och sålde till honom för 5 öre kannan. Han åt dem med socker och vatten och ville icke ha mjölk till.

Han tyckte också mycket om fisk. En gång kom Johannes på Sundslätt dit och ville sälja en gädda på 5 skålpund. Fornander och jag var ensamma hemma och han tyckte den var bra stor för oss två. Han sade att han ville ha huvudet, men det tyckte inte Johannes om, som inte ville bära hem den "huelösa". Fornander menade ju att köpa gäddan för huvudets skull, jag fick märka ut hur stor bit som behövdes och Johannes fick betalt för sin gädda. Jag fick sedan order att gå ned till fjärdingsmannen Jonas och ge honom resten av gäddan. Jag minns ännu hur han reste sig från sin skomakarstol, sken som solen och sade med ett roligt uttal: "Jesus välsigne honom". Detta hände året innan Fornanders död.

Omdömena om Fornander har varit olika, men mot mig var han alltid snäll. Jag vill därför till sist endast lysa frid över hans minne.

stina 25/11 1815 (döpt 10/3 1816) och Elin 8/3 1821.

"Jaen på Förarm", som Johan från Tullanäs kom att i dagligt tal kallas i den nya hemorten Urshult, blev med åren mäktig rik. En sägen om hans dolda skatt har under rubriken "Jaen på Förarm och draken på Risö" skildrats av kyrkoherden Carl Lindsten i S. Unnaryd (född i Urshult 1850, död 1923) i Sv. Landsmål II:9 s. 45. I denna berättas hur en drake ruvade på en skatt, dold i en grotta på Risö (som tillhörde Förarm, användes som betesmark och var ekbevuxen till en del, förf. anm.) och att ingen utom Jaen vågade upptaga striden mot draken. Jaen sköt draken, "han vågade det han", med en kula stöpt av ärvt silver, då draken rusade ut ur sin håla för att döda den utklädda alestubble, som Jaen lagt utanför grottan, låtsande den vara en människa. Sedan blev Jaen "rik som ett troll men hans barn fattiga som kyrkråttor". Denna sägen lever kvar hos Jaen avkomlingar i tvenne andra versioner. Dessa tyda på, att under krigshot familjeförmögenheten, som till stor del bestod av silverskedar, sölvspännen och andra silverföremål, gömdes i en ihålig ek på Risö. Ett barnbarnsbarn till Jaen har hört berättas om en närgången höna, som hela tiden följde skatten, då den bars hem till gården. Detta skulle ju ske under tystnad för att inte bringa ofärd och Jaen kunde tåga ända tills man kom till hemmets dörr, då han sade: "Schas höns!". Hönan ropade eller kacklade hela tiden: "Ska du mä, ska du mä te Uppsala?" Traditionen berättar om koppelaren på gården, som, när den varje sommar togs ut och putsades i sand, upptog en stor yta från infartsporten till förstuderren. Bouppteckningen efter Jaen visade en behållning av 2.390 rdr. Arvet skall delvis ha skingrats av en oärlig förmyndare, barnen fick motgångar och en ättling dog i en jord-

En lycklig människa.

”Det är kanske också en berättigad tanke, att man känner sig bättre till mods vid umgänget med de hädangångna.” (J. A. Eklund)

Hon gick, så länge jag minns, alltid under namnet Friska-Katrina. Någon gång kallades hon även Adams Katrina, när hennes make hette Adam, vanligen kallad Frisk-Adam. Katrina var född någon gång på 1840-talet och

kula, kanske den Kajsa eller Katrina, som en Förarmshustru minns sedan barnaår leva där försupen, då och då tagande roddbåten till någon handelsplats för att sälja en silversked och byta pengarna till brännvin. Denna tradition stämmer bra med en nu mer än åttioårig Växjöbos berättelse om ”mormor Katrina som söp och som dog hemma på Förarm”. Denna lilla prydliga gumma, gamla Märta, bär kanske Jaens drag, detta runda, rara ansikte, som förekommer i slakten.

Jaen drunknade i Åsnen endast 46 år gammal, då han sökte vandra över isen en

marsdag 1824. Min svärfar har berättat, att hans mor — Jaens dotter Elin — sagt, att fader Jaen vände sig om mot hustrun på stranden och ropade: ”Ajö mä dej, Nilla lilla.” Sedan sjönk han i en vak och kom väl aldrig levande upp. Änkan fick leva länge efter honom. Hon dog först 2 juli 1850 — på krinolinens tid — på Förarm ”66 år, 11 mån. gammal”.

Många ättlingar har Jaen och Nilla än i dag — mina barn höra dit — och rikedom och fattigdom har skiftat i slakten, som ofta då den samlas minnas fader Jaen och mor Nilla i Urshult.

avled omkring 1925. De exakta årtalen har jag ej haft tid eller tillfälle att efterforska. De spela icke heller någon roll för denna lilla skiss. Jag kunde lika gärna ha använt sagans formulering, "det var en gång". Så avlägsen förefaller den tid, vari hon levde. Varifrån hon härstammade, har jag ej heller någon kännedom om. Hon bodde emellertid på Skiftena redan på 1870-talet¹⁾ och troligen redan då i den lilla stuga, där hon sedan framlevde sina dagar. Maken, som var vanlig daglönare, var mindre arbetsför och dog redan 1888 eller 1889. Troligen vilade större delen av försörjningsbördan på Katrina redan under makens livstid. Till hennes stuga hörde en liten lycka om ca 1/3 tunnland. I denna odlades mest potatis. På 1880-talet brukade hon en närbelägen åkerlycka²⁾ under Frösjöhult. Arrendet utgick i form av dagsverken hos jordägaren. För övrigt levde hon på att dagsverka. Bland annat var hon en gärna sedd "sjuarekåring". Hon var nämligen duktig, då det gällde att skörda säd med skära. På de flesta av de steniga åkrarna i trakten kunde något annat redskap knappast användas vid skörden. Vintertid tillverkade Katrina halmmattor till försäljning. Förtjänsten på detta arbete var väl ej så stor men bidrog till det knappa uppehållet. Under bärplockningssäsongen plockade hon också bär. Ej heller detta inbragte så mycket, då exempelvis ett kilo lingon omkring 1900 av uppköparna ej betalades med mer än ca 10 öre. Från omkring 1910 försörjde hon sig sedan huvudsakligen som "kakkåring". Sysselsättningen innebar, att hon hos en bagare i stations-samhället ett par gånger i veckan inköpte vetebröd (bullar och skorpor), som hon sedan gick omkring och sålde i bygden. Provisionen utgick i form av "påbröd" till 25 % av inköpsvärdet. På bilden³⁾, där hon står framför sin stuga, har hon kakkorgen på armen. Korgen rymde vetebröd för 2 kronor och 50 öre, påbrödet inräknat. För att få sälja en korg vetebröd måste hon tillryggalägga minst ett par mil. Sannolikt lyckades det henne icke alltid att sälja allt vetebrödet på en dag, varför hon måste fortsätta även den följande. Dagsinkomsten blev sålunda ej stor. Emellertid blev hon bjuden på både mat och kaffe hos en del kunder. Ibland fick hon nog också litet mat med sig i korgen. Kakhandeln betraktades dock aldrig som maskerat tiggeri. Den fyllde ett föreliggande behov, då man på den tiden i allmänhet endast till högtiderna bakade vetebröd i hemmen. Veteodlingen hade då icke mera allmänt kommit i bruk i trakten, och de flesta hade långt till handelsboden. Emellertid blev hon, såvitt jag vet, den sista kakkåringen på den orten. Cykeln hade kommit, och vägen till handelsboden och bagaren hade därigenom blivit kortare. Av de närmaste, i materiellt avseende bättre lottade grannarna brukade Katrina också få s. k. smakmat, då man slaktat. Det blev vid slakt-tid sålunda ett stycke isterband, en bit svartkorv och en bit sylta, kanske också ett litet stycke fläsk eller kött. Då en ko kalvat och det bakats råmjölkspannkaka, vankades det också en smakbit av denna. Då och då fick hon även ett stop eller en kanna mjölk av grannarna. Det bränsle, hon be-

1) Uppgiften lämnad av hemmansägaren Emil Andersson i Hätteboda, f. 1872.

2) Åkerlyckan, som numera är bevuxen med stor skog, kallades Hattalyckan och låg omedelbart norr om nyssnämnde Emil Anderssons ladugård.

3) Bilden är reproducerad efter en kopia av ett amatörfotografi i förf:s ägo. På baksidan av fotografiet står antecknat: 14/7 12. Anteckningen torde avse den dag, då fotografiet togs.

hövde, blev ej heller så dyrt. Det var självklart, att hon utan ersättning fick plocka skogsavfall i de närbelägna skogarna. Någon ved måste hon väl också köpa, men det var överkomligt, då en famn alved i början på detta århundrade kostade omkring 5 kronor eller ca 2 kronor och 50 öre för en kubikmeter. I förhållande till hennes inkomster var utgiften dock ganska kännbar. Katrina hade emellertid alltid sin bärgning, och någon nöd led hon veterligen aldrig. Såvitt jag minns, anlidade hon icke heller fattigvården. Att gå och be om "fattigkorn" var en utväg, som man sökte endast i yttersta nödfall. Efter vad jag hört, fick hon emellertid under sina sista år ett ringa socialt understöd. Under sitt sista årtionde hade hon väl också folkpension, som då var nyinrättad och knapp men säkert kärkommen.

Katrina hade, som nämnts, varit gift men tidigt blivit änka. I äktenskapet hade hon tre barn, en son och två döttrar. Döttrarna emigrerade till Amerika. Sonen emigrerade till Danmark och lär sedan också ha rest till Amerika. Samtliga de tre barnen hade redan på 1890-talet lämnat hemmet. Några år omkring sekelskiftet hade Katrina hand om en dotterdotter, som emellertid, innan hon blev skolpliktig, fick resa till modern i Amerika. Sedan dotterdottern lämnat henne, stod Katrina ensam under de återstående åren av sitt liv.

Katrina var liten, mager och knotig men åtnjöt alltid en god hälsa, intill dess hon angreps av den sjukdom, som ändade hennes liv. Den var åtminstone under hennes allra sista dagar mycket plågsam. Av beskrivningen av sjukdomssymtomen att döma dog hon av ett tarmhinder. Någon läkare lär icke ha kallats till hennes sjukbädd. Det var på den tiden ännu ganska självfallet att icke kalla läkare, då döden kallade.

Som bilden av Katrina här ovan tecknats, var hon väl snarast beklagansvärd? Är inte rubriken missvisande? Nej, Katrina var trots sin ensamhet och fattigdom en av de lyckligaste människor, jag träffat. Hon var alltid nöjd med sin värld och hördes aldrig klaga. Tvärtom talade hon gärna om, hur nöjd och lycklig hon var. Som exempel kan nämnas, att hon en gång på väg hem från ett långt och tröttande dagsverke i sällskap med några arbetskamrater blev tillfrågad, varför hon var så glad, och då genmälde: "Har inte jag att vara glad för? Jag har min snälle man, mina snälla barn och min lilla stuga, när jag kommer hem."⁴⁾ Hennes glädje och förnöjsamhet hade sin grund i en orubblig gudsförtröstan. Hennes religiositet var äkta och hennes religion okomplicerad utan några teologiska hårklyverier. Sådana lågo icke för Katrina. Hennes religion var lika enkel som den, som fått sitt uttryck i början av Wallins parafras av Herrens bön: "Herre Du, som från det höga allt bevakar med Ditt öga, allt bevarar i Din famn." Hennes uppfattning var också, att "sann tillbedjan är oberoende av såväl Jerusalem som det berget Garizim." Särskilt kyrksam var Katrina alltså icke, vilket dock icke innebär, att hon aldrig gick i kyrkan. Hon hörde emellertid icke till dem, som demonstrera sin religiositet genom att varje söndag visa sig i kyrkan. Hon höll sin gudstjänst i sin lilla stuga, där hon varje kväll knäböjde vid sin säng och bad sin aftonbön. I överensstämmelse med

⁴⁾ Episoden, som torde ha inträffat någon gång på 1880-talet, har berättats av fru Ida Strömberg i Yttre Hätteboda.

Långt från allfarvägen.

En kvarnruin och några blad ur den gamla kvarnens historia.

I sydöstra delen av Urshult, några hundra meter öster om Hejdatorpet på Skallerlids skifte ligger ruinen av en gammal kvarn. Närmare bestämt är den belägen strax intill det ställe, där den numera gräsbevuxna vägen från Yttre Skiftena på en ännu gångbar träbro passerar över den s. k. Lindahlabäcken¹⁾ in på Ulvsryds utmarker. Kvarnen kallades, då den senast var i bruk, Lindahlakvarnen. Ruinen går f. ö. under samma namn, då den någon gång ännu kommer på tal i orten. Även där synes den emellertid snart vara bortglömd. Den, som är försedd med generalstabens kartblad av 1869, kan lätt ta sig fram till platsen. På kartan är kvarnen markerad med det konventionella tecknet, ett kugghjul.

Ruinen, som är orienterad i norr—söder, har en yttre bottenyta av $8 \times 7,5$ och en inre av $6,2 \times 5,3$ meter. Den utgör resterna av kvarnens botten-

---

¹⁾ Bäckens, som bildar avlopp för Ulvsjön och fordom kallats Ulvabäcken eller Ulvsbäck, utgör enligt häradssynerättens dom den 19 juli 1651 gräns mellan Kinnevalds och Konga härad. Ulvabäcken synes vara bäckens ursprungligaste namn, vilket den bör få behålla.

---

sin varma religiositet var Katrina också en verkligt god människa. Hon hade även sin egen mening om saker och ting. Då hon särskilt ville framhålla den, skedde det oftast med ett: "*Dä ska ja se us mä*" (= *Det skall jag säga oss med*; översatt till normalprosa = *Det vill jag ha sagt eller det försäkrar jag*).

Den lilla stuga, som var hennes borg och hennes kyrka, revs för åtskilliga år sedan. Den stod i nordvästra hörnet av Degerhaga sydvästra skifte. Kvar står nu (1952) endast grunden och en meterhög rest av skorstensmuren. Stugan var en låg, timrad, torvtäckt ryggåsstuga, d. v. s. den saknade vind. Den yttre bottenytan var ca 5×7 meter. Stugan inrymde ett rum, som låg åt söder, en liten kammare åt norr samt ett litet kök kombinerat med förstuga. Ingången till denna låg åt väster. Rummet uppvärmdes av en enkel, gammaldags kokspis. Möbleringen i rummet utgjordes av en vanlig, gammaldags träsäng, ett slagbord vid södra gavelfönstret, en dragkista och en pinnsoffa samt några stolar. Under rummet fanns en jordkällare med en bottenyta om ca $1,25 \times 1,25$ meter. Ned i källaren kom man genom en lucka i golvet.

Den sprakande blomsterprakt, som tomten och dess närmaste omgivning nu bjuder ögat en högsommardag, fanns icke på Katrinas tid. Det prunkar av Malva, lupiner, halvvilda och ädla rosor, Campanula, riddarsporrar, borstnejlikor och dagliljor. Dessa blommor ha planterats av den kvinna, som ett par årtionden efter Katrinas död bebodde stugan. Katrinas trädgård bestod av några fruktträd och några andra perenna växter. Vilka dessa voro, minns jag ej. Att examinera dem på fotografiet har jag icke tilltrött mig.

Stockholm i oktober 1952.

Ruinen av Lindahlakvarnen. Tuschteckning av Karl Loberg 1950.

våning och ligger — bortsett från östra väggen — helt eller delvis under den omgivande markens yta. Väggarna till denna bottenvåning bestå av vanlig gråsten. De östra och västra murarna ha en tjocklek av 1,10, de norra och södra respektive 0,80 och 1,00 meter. Norra murens övre kant synes ursprungligen ha legat i markytans nivå. Den ligger nu 0,20—0,40 meter under denna. Marken, som numera är helt gräsbevuxen, utgöres här tydligen av fyllning med sten och grus till samma höjd som den förbipasserande vägen. På denna plan, omedelbart intill norra muren och något väster om dess mitt ligger en natursten med en plan, horisontell, övre yta av $1,10 \times 1,20$ meter. Här har ingången till kvarnen synbarligen varit belägen. Västra och södra murarnas övre kanter ligga 0,50—1,25 respektive 0,75—1,25 meter över den yttre markytan. Östra muren och norra murens östra del resa sig 2,80 respektive 2,10 meter över inre markytan (kvarngolvet). I övrigt kan murarnas höjd över denna icke exakt angivas, då marken är belamrad med en mängd nedfallna stenar och dessutom övervuxen med pil, sälg och vide samt ormbunkar och tistlar. Här påträffades f. ö. ett bestånd av strandklo (*Lycopus europaeus*). Som synes av planritningen (fig. I) finns i östra muren en 4,40 meter bred öppning för kvarnhjulet. Falltrappan, som är fullständigt raserad, synes ha legat i den norra murens förlängning åt öster.

Vignettbilden, som är ett försök att avbilda det raserade fallet och en del av norra kvarnmuren, kanske kan ge någon föreställning om hur ruinen nu ser ut. Fallhöjden före fallets rasing kan med ledning av nivåförhållandena uppskattas till ca 2 meter. Den lilla bäcken är som vattendrag helt obetydlig. Högsommaren 1950 var den uttorkad vid kvarnruinen, och högsommaren 1951 strilade där litet vatten mellan stenarna. Kvarndammen var ganska omfattande. Av den ännu i huvudsak bevarade dammbyggnaden och de omgivande terrängförhållandena att döma har den haft en övre yta av 5 à 6000 kvm., d. v. s. ett drygt tunnland. Dammbyggnaden, som utgöres av stenmur och jordvall, löper utefter vägens norra kant och sträcker sig ca 25 meter öster om och 30 meter väster om bäcken. Murens bredd är 2—2,5 meter, dess höjd över vägen ca 0,5 meter och över dammbotten ca 1,5 meter. Bortsett från en några meter lång, åt norr gående mur vid den västra dammarmens västra ända har återstoden av dammens begränsning utgjorts av naturlig terränghöjning. I västra delen av västra dammarmen har det funnits ett reservavlopp genom ett dike under vägen, som här utgöres av en stenbro.

Ungefär så mycket jämte det lilla, som ännu är bevarat genom muntlig tradition, skulle man känna till om den gamla kvarnen, om det icke finnes gamla ägohandlingar. Genom älskvärt tillmötesgående av hemmansägaren Sven Herman Jönsson i Buskaboda har förf. beretts tillfälle att taga del av dessa. De visa, att Lindahlakvarnen och dess föregångare vid Ulvabäcken ha en mycket gammal historia. Det, som är känt, är värt att bevaras undan glömskan.

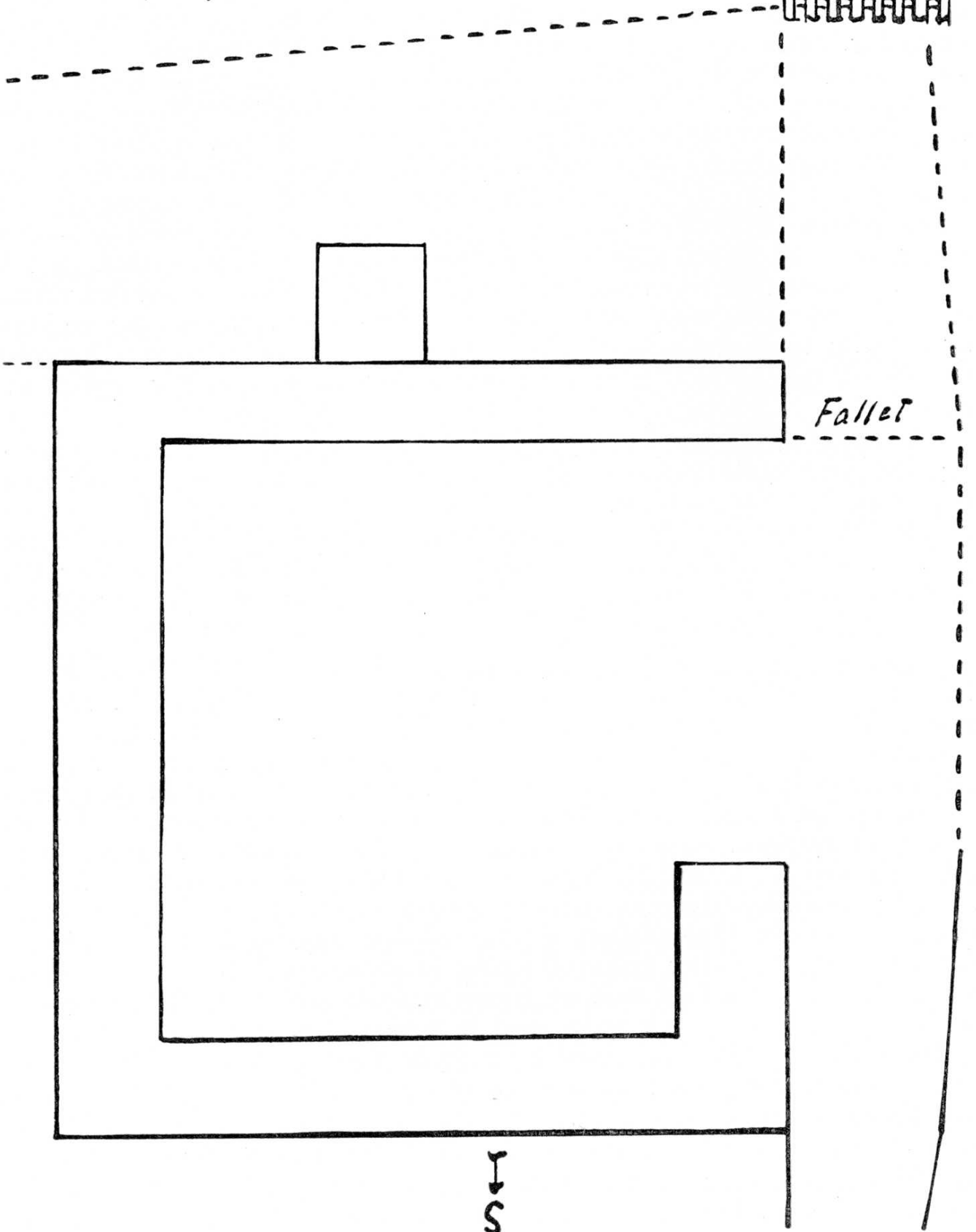
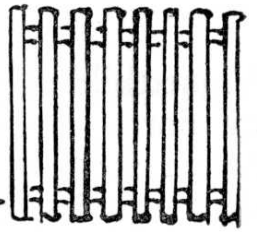
Enligt lantmätaren Hans Hansson Ruuths karta över Konga härad 1663 funnos då vid Ulvabäcken fyra stycken kvarnar (fig. II). De tre nordligaste, som ej äro namngivna, lågo tydligen i höjd med Hejdatorpet och så tätt, att det enligt kartan (om skalan är riktig) ej var mer än ca 300 meter mellan den norra och den södra. Den sydligaste av de fyra kvarnarna, som på kartan kallas Törnamåla kvarn, låg ca 1350 meter söder om den norra gruppen. Enligt synerättens utslag den 9 september 1759 funnos i Ulvabäcken tre kvarnfall. Av dessa ägde Hätteboda det mellersta. I ett Kunglig befallningshavandes (i fortsättningen förkortat till K.B.) utslag av den 23 september 1844 angives, att det vid skattnägning 1767 i övre fallet fanns tre "sqvalter eller kölfver²⁾ under krononaturen." Den ena av dessa skvaltquvarnar var belagd med en grundränta till kronan av 2 skilling och 6 rundstycken och de två andra med 9 rundstycken. Det nedre av de tre fallen skall då (1767) ha tillhört Ulvsryds Skattegård. Den där belägna skvaltquvarnen var påförd en årlig ränta av 2 skilling, som var anslagen till Vadstena krigsmanshus, samt en skäppa spannmål till kronan. Denna senare ränta efterskänktes genom ett kungligt brev av den 16 oktober 1812. Storskifteskartan över östra Urshult 1819, som är upprättad av Alex. Eklundh och G. A. Ingelman och vartill mätningarna utfördes 1808, upptar också fyra kvarnar i denna del av Ulvabäcken. Av dessa ligger den nord-

²⁾ Enligt G. O. Hyltén-Cavallius kallades kölfvan eller sqvaltän även enfotan, detta på grund av sin konstruktion. Dess väsentliga del var ett litet, lodrät stående, enkelt anordnat turbinhjul.

Fig I Väg

N
↓

Träbro

Fallet

S

5 meter

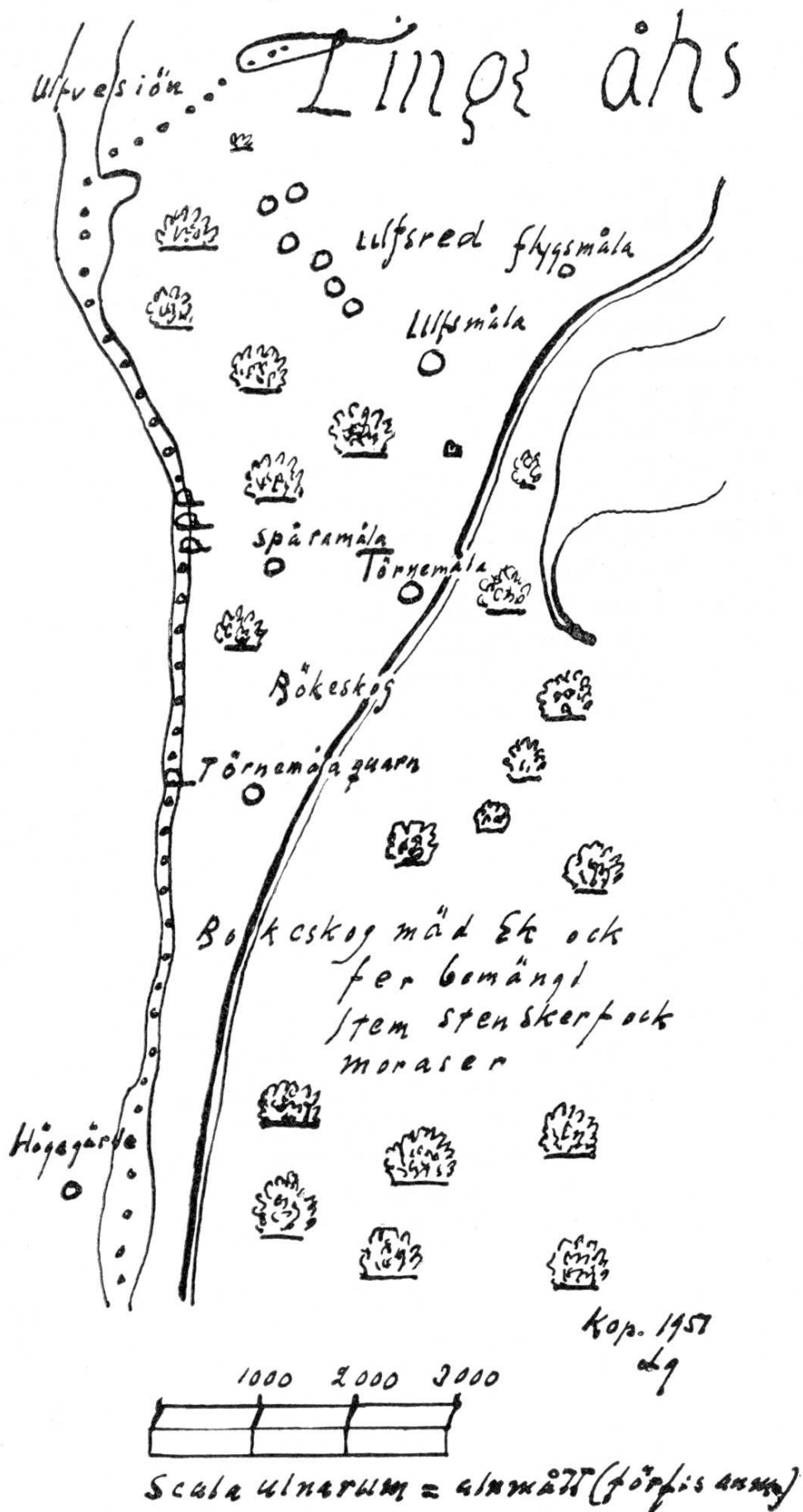
ligaste inom Jungfrumåla skifte, de två mellersta, som endast ligga på ett avstånd av ca 40 meter från varandra, inom Sjöalycke skifte och den fjärde 60 à 70 meter sydost om Havralycke skifte. Enligt en av kronofogden Ströberg 1838 upprättad förteckning över kvarnarna i Konga härad voro de tre kvarnarna i det övre fallet då ödelagda. Kvarnen vid nedre fallet uppgives då ha tillhört Ulvsryds och Södregård och använts till husbehov.

Källornas uppgifter om de gamla kvarnarna äro icke helt samstämmiga. Ruuths ovannämnda karta över Konga härad upptar fyra kvarnar vid Ulvabäcken. De tre norra av dessa äro troligen desamma som de, vilka i synerättens utslag 1759 uppgivas vara belägna i övre fallet. Den fjärde, Törnåmåla kvarn, nämnes endast i ytterligare en källa, nämligen i beskrivningen till den ovannämnda storskifteskartan, där det talas om Törnåmåla kvarns ägor. Av formuleringen kan man möjligen draga den slutsatsen, att kvarnen då ännu existerade. Uppgiften kan naturligtvis också helt enkelt avse den äga, där kvarnen varit belägen. Kvarnen kan emellertid icke identifieras på storskifteskartan. Enligt Ruuths karta ligger den ca 1050 meter söder om den sydligaste av de fyra kvarnarna på storskifteskartan. Även om Ruuths kartor äro bristfälliga, vartill vi ytterligare återkomma, kan man dock inte räkna med ett fel på mer än 300 procent.

Att den mellersta kvarnen (= Lindahlakvarnens föregångare) icke upptages på Ruuths karta över Konga härad, kan måhända förklaras därav, att kvarnen tillhörde Hätteboda. Anmärkningsvärt är det emellertid, att Ruuths karta av 1661 över Kinnevalds härad icke upptar någon kvarn i Ulvabäcken. Denna senare karta är dock icke tillförlitlig. Sålunda förlägger den häradsgården några hundra meter väster om bäcken, detta ehuru denna 1651 bestämdes såsom gräns. Detta fel är dock rättat på 1663 års karta över Konga härad. Konsekvensen av felet på 1661 års karta blev, att ingen kvarn vid Ulvabäcken kom att tillhöra Urshult. Tänkbart är naturligtvis också, att Lindahlakvarnens föregångare icke anlagts, förrän efter det Ruuth upprättat sina kartor. Av de fyra små vattenfall, som det här är fråga om, synes fallet vid Lindahlakvarnen dock ha varit det största. Tveksamheten om hur det egentligen förhållit sig ökas jämväl av en uppgift vid en rättegång om Lindahlakvarnen 1874, varom mera nedan. Det uppgavs nämligen vid rätten, att det mittemot Hätteboda kvarnställe funnits ett sådant, som tillhört Ulvsryd, och att de båda i flera år arrenderats gemensamt. Detta avser emellertid tiden före Lindahlakvarnens tillkomst. Att Ulvsryds därvarande kvarnställe icke nämnes vid skattdragningen 1767, kan naturligtvis bero på att det tillkommit efter denna. För den, som nu ser den lilla bäcken, förefaller det egendomligt, att det vid samma vattenfall förekommit två kvarnar.

För att om möjligt bringa närmare klarhet i frågan om de olika kvarnarnas belägenhet gjorde förf. sommaren 1951 en undersökning i terrängen norr om Lindahlakvarnen. Det var emellertid icke att vänta, att terrängförhållandena skulle ha förblivit oförändrade i flera hundra år. Särskilt torde sjötappningen omkring sekelskiftet 1900—1901 ha rätt avsevärt förändrat dem. Bäckens utgöres här på en sträcka av ca 200 meter av en dels murad, dels i det röda granitberget sprängd kanal. Det var därför överraskande att

Fig. II Detalj av Hans Hansson Ruuths karta
öfver Konga härad 1663.

finna tydliga rester av två dammbyggnader. Den norra av dessa utgöres av en väster om bäcken i öst—västlig riktning löpande ca 18 meter lång och ca 0,75 meter hög mur, som utgår från det ställe, där den i berget nedsprängda delen av bäcken börjar. Ungefär 15 meter söder om dammbyggnaden finns en naturlig sänkning i urberget, där det varit minst en meters fall. Här kan sålunda en kvarn ha legat. Den andra eller södra dammbyggnaden utgöres av en högst 0,75 meter hög mur, som sträcker sig 9 à 10 meter från bäcken på ömse sidor om den. Denna dammbyggnad är belägen ca 215 meter söder om den förstnämnda dammen. Strax nedanför den södra dammbyggnaden faller terrängen ned mot Lindahlakvarnens damm. I dessa två, nyss beskrivna dammbyggnader ha vi alltså resterna av två av de tre skvaltkvarnarna i övre fallet enligt 1767 års skattläggning. Troligen äro de också identiska med den norra och södra av de tre tätt liggande kvarnarna på Ruuths karta. Måtten enligt kartan och de av mig uppmätta stämman visserligen icke exakt, men det är att märka, att kartan icke synes vara något precisionsarbete och att de av mig angivna måtten äro stegade i oländig terräng och sålunda icke heller exakta.

Men var låg då den tredje skvaltkvarnen i övre fallet? Någon av människohänder uppförd dammbyggnad kan icke spåras i terrängen. Däremot finns ca 100 meter söder om den norra dammbyggnaden en naturlig damm. Här faller terrängen på västra sidan om bäcken ned till en liten ödemosse, vars södra gräns utgöres av en långsträckt moränkulle, vilken kan ha utnyttjats i stället för dammbyggnad. I höjd med denna naturliga fördämning kan en skvaltkvarn ha varit placerad. Spår av en sådan saknas emellertid helt. Detta ställe är dock det enda, där den tredje kvarnen kan ha legat. Tyvärr medgav icke tiden någon undersökning av bäcken och terrängen söder om Lindahlakvarnen.

Men låt oss återgå till denna och dess föregångare! Hur gammalt är detta kvarnställe? Första gången det enligt för förf. tillgängliga källor nämnes är i synerättens tidigare nämnda utslag den 17 september 1759. Det konstaterades då, "att bäcken är liten och ringa till vattendraget så att qvarnen kan drifvas endast höst och vår vid stark flod". Det är vidare känt, att den skattlades den 14 augusti 1767. Den synes då ha blivit påförd en grundränta av 16 skilling "för tillförmalningsrätten". Enligt beskrivningen till kartan över storskiftet tilldelades Hätteboda då kvarnen, och enligt K.B:s förut nämnda utslag den 23 september 1844 är den även upptagen i den år 1825 upprättade jordaboken.

Den 26 mars 1836 köpte Ingevald Persson på Hejdatorpet kvarnen på 49 år av åboarna i Hätteboda. Det då upprättade köpekontraktet är av så stort tidshistoriskt intresse, att det bör fullständigt återgivas. Kontraktet lyder:

"Wi undertecknade hemmansegare för ett fullt mantl kronoskatte Hätteboda hafve allesammans öfverenskommet å denna dag med torparen Ingevald Persson på Hejdatorpet under Skallerlid och till honom försåldt vårt egande och skattbelagda qvarnfall som husbehofsqvarn beskrifven jemte den der befintliga qvarnbyggnad med stenar och behör.

Det fiske, som till hemmanet lyder och tillhör uti bäcken, Ulfsbäck

kallad, af hvad namn det vara må tillika hela fisket uti hela och öppna Ulfsjön som tillhör hemmanet skall äfven utan åtal tillkomma köparen Ingevald Persson såväl med full dispositionsrätt detta fiske som ofvan anförda qvarnlägenhet.

Detta qvarnfall och fiske hafva vi alltså upplåtit och försåldt på 49 års förlopp ifrån detta dato räknadt som tillträdet nu får ske och detta får köparen begagna, nyttja och förkofra till sin bästa förmån under dessa förpantningsår, som egen välfången egendom disponera, som laga hemmansrätt;

Årlig skatt skall torparen till jordegarna betala 1 rd banko emot de villkor att köparen utgör dessutom den skatt som kronan tillhör och fordrar. För desse köpevillkoren har torparen till oss med öfverenskommelse betalt 133 rd 11 sk. Rg eller 800 daler silfvermynt, som vid förfallotidens slut helt och hållet försvinner.

När desse förpantningsår äro tilländalupna skall dåvarande jordegare till torparen eller dess rättsinnehafvare betala den då gjorda förbättringen i hvad mån det vara må efter *mättes manna ordom*³⁾ (kurs. av förf.) — om detta qvarnfall, fiske och alltsammans skall till hemmanet återfalla.

De syner som åstad skulle komma vid det qvarnfall och fiske skall af torparen sjelf betalas alla kostnader utan kostnad för jordegaren.

Således afhände vi oss all rätt och rättighet uti nämnde qvarnfall och fiske såväl i Ulfsbäck som fisket i Ulfsjön till köparen Ingevald Persson, som utan vårt vidare hörande för vederbörlig domstol detta afhandlingskontrakt låta fastställa till yttermera säkerhet af hvad kraft och verkan och lag förmår.

Sålunda beslutadt och afhandladt som skedde i Hätteboda den 26 mars 1836.

Håkan (bom)⁴⁾ Persson, Nils (bom) Eriksson, Måns (bom) Svensson, Anders (bom) Persson, Åke (bom) Persson, Johannes (bom) Danielsson, Nils (bom) Johansson, Nils (bom) Carlsson i Hätteboda, hemmansegare och säljare.

Ingevald Persson, Hagedatorpet, köpare.

Witne: Johan Bolin i Hätteboda, Sven Svensson ibidem Carl Jonasson i Stengårdsslätt.”

Den 4 mars 1840 överlät Ingevald Persson kvarnen till Petter M. Lindahl, som sedan (eller samtidigt?) utvidgade kvarnens område genom att på 49 år inköpa 1/2 tunnland jord av Sjöalycke skifte.⁵⁾ Några år senare (1843) gjorde han framställning hos K.B. om att få förändra skvaltqvarnen till hjulkvarn med överfall och 10 kvarter (1,5 meter) breda stenar. Innan K.B. tog ställning till saken, gjordes en grundlig utredning. Bl. a. verkställdes undersökning på platsen av domare och nämnd, varefter ärendet handlades vid Kinnevalds häradsrätt den 2 oktober 1843. Det framgick

³⁾ Uttrycket lyder rätteligen *mätis manna ordom* och härstammar från våra medeltidslagar (enligt muntlig uppgift av professor Elias Wessén till förf.). Det skulle på nutidssvenska kunna översättas med: *av värderingsmän bestämt värde*.

⁴⁾ = bomärke.

⁵⁾ Denna jordlott ligger strax sydväst om kvarnen. Den går fortfarande under namnet Lindahlatorpet. Torpet är sedan länge öde, och av bostadshuset finns endast grunden kvar.

av utredningen, att "mälde laget" från Ulvsryds by beräknades till 83 tunnor och att närmaste kvarnar voro de i Tingsryd, Ekefors och Hakekvarn, Tingsmåla och Stenfors samt Ekefors i Konga härad⁶⁾ på $3/4$, $1\ 1/16$, $3/4$, 1 och 1 mils avstånd respektive.

Mot Lindahls ansökan anfördes protester från tre olika håll:

1:o för Tingsryds tullkvarnar av nämndemannen J. Bolin, emedan "mälde trång" aldrig inträffade vid dessa kvarnar och en ny kvarn skulle "förnärma" de rättigheter, Tingsryds kvarnar blivit tillerkända,

2:o för Hakekvarns tullkvarnar av kronoombudet, därför att det till denna kvarn beräknade mälde laget från Hätteboda, Frösjöhult, Aramo och Buskaboda komme att övergå till sökandens kvarn, eftersom denna låg närmare dessa hemman,

3:o av Magnus Nilsson i Jungfrumåla, Sven Pålsson i Skallerlid, Peter Persson och Peter Adamsson i Ulvsryd, när de hade för avsikt att sänka Ulvsjön för att få odlingsbar mark och förmodade, att detta komme att förbjudas av hänsyn till den sökta kvarnförbättringen. De fruktade även vattenuppdämning på sina jordar.

I slutligt utlåtande den 23 november 1843 förklarade häradssynerätten, att de i 1:a och 2:a punkten upptagna protesterna icke vore av beskaffenhet att böra föranleda avslag på Lindahls ansökan, när "verkligt lidande" för Tingsryds och Hakekvarns kvarnar icke syntes vara att befara samt Lindahl till mälde laget för sin kvarn icke uppgivit de för Hakekvarn beräknade hemmanen. Beträffande den 3:e punkten, det befarade hindret för sjösänkningen, hade synerätten på stället konstaterat, att det omkring 200 alnar ovanför kvarnstället fanns ett fall på flera alnar och att terrängen ytterligare höjde sig upp emot sjön $1/4$ mil därifrån, varför något hinder mot sjösänkning ej uppkomme genom kvarnanläggningen, samt att någon skada genom vattenuppdämning ej vore att befara.

På grund av vad häradssynerätten anført biföll K.B. den 23 september 1844 Petter Lindahls framställning. Det föreskrevs samtidigt, att kvarnen inom ett år, efter det utslaget vunnit laga kraft, skulle vara färdigbyggd för ny skattläggning. Lindahl ålades också att inom två månader, efter det han mottagit utslaget, till ortens kronofogde inkomma med bevis om att de, som protesterat mot ansökningen, erhållit bestyrkta avskrifter av utslaget. Besvärstiden var 120 dagar. Det framgår icke av handlingarna, att några besvär anfördes. Det blev likväl en lång väntan, men så småningom kunde Lindahl sätta igång sitt kvarnbygge. Hur länge han innehade kvarnen och där drev sin rörelse, framgår icke av de tillgängliga handlingarna. I Kinnevalds härads dombok för den 21 maj 1874, där det förut återgivna kontraktet är intaget, är emellertid antecknat, att på kontraktet voro tecknade ett större antal transporter och att den sista av dessa var dagtecknad den 21 oktober 1871. Genom denna överlät Nils Carlsson i Hunnamåla till lant-handlanden Peter Rosengren i Törnamåla den på kontraktet grundade rätten till kvarnen. Det är sålunda uppenbart, att kvarnen bytt ägare åtskilliga gånger mellan 1844, då Petter Lindahl fick tillstånd att bygga om den, och 1871, då Peter Rosengren köpte den.

⁶⁾ Torde avse Ekefors i Väckelsång.

Till den 2 februari 1874 hade hemmansägaren Carl Johan Johansson i Hätteboda, som den 25 mars 1873 hade tillträtt sin hemmansdel om 5/32 mantal, instämt Peter Rosengren med yrkande, att denne skulle frånträda kvarnlägenheten. Stämmingsansökan är icke återgiven i det tillgängliga domboksutdraget, men det framgår av detta, att stämmingsyrkandet grundades på den omständigheten, att Rosengren försummat bevaka sin inteckningsrätt, då Carl Johan Johansson köpte sin hemmansdel. Vid målets handläggning den 21 maj 1874 sökte Rosengren styrka sin rätt dels genom det på honom transporterade kontraktet, dels genom intyg från förre ägaren till Johanssons hemmansdel, att den årliga "avgälden" redligen erlagts, dels ock genom ett av dåvarande ägaren till den största gården i Hätteboda, Johan Olsson, utfärdat, den 1 januari 1874 dagtecknat skattekvitto för åren 1871, 1872 och 1873. I en skriftlig inlaga till rätten uttryckte Rosengren sin starka förtrytelse över Johanssons tilltag att för sniken vinning försöka taga sig den omstämda rätten. Rosengren medgav, att den inteckningsrätt, som för kvarnens räkning funnits i Hätteboda hemman, icke gällde för honom, men anhöll under åberopande av kontraktet, att rätten nu ville medgiva honom inteckning i hemmanet. På framställd fråga förklarade Rosengren, att han icke tilltrorde sig kunna styrka, att Johansson vid inköpet av sin hemmansdel i Hätteboda godkänt det åberopade kontraktet angående kvarnlägenheten eller medgivit sig vara bunden av det. Rosengren förlorade målet.

I utslag av den 25 juni 1874 förklarade rätten, att den lämnade utan avseende Johanssons ansvarspåstående, att Rosengren obehörigen innehaft hans andel i kvarnen, men fann rättvist förklara, att Johansson, sedan han blev ägare till sin hemmansdel i Hätteboda, hade varit och alltjämt vore berättigad att för egen räkning begagna kvarnen och fisket till den del, han ägde i hemmanet Hätteboda. Rosengren förpliktades därför "ej mindre" att genast låta Johansson till denna del begagna kvarnen och fisket "än även" att fr. o. m. den 25 mars 1873 och intill dess Johansson kunde komma i åtnjutande av den tilldömda rätten till honom utgiva skälig ersättning för mistningen därav, dock endast till den del, han ägde i Hättebodas andel av kvarnen, detta enär en del av den ansågs tillhöra Ulvsryds hemman. Om parterna ej godvilligt enades, skulle ersättningen bestämmas av gode män. Beträffande frågan, hur dessa skulle utses vid osämja om valet, gavs detaljerade föreskrifter i utslaget. Rosengren fick som förlorande part även betala Johanssons rättegångskostnader, som uppgingo till 30 riksdaler och 50 öre. Den 14 september 1874 träffade parterna överenskommelse om sitt mellanhavande på det sätt, att Rosengren förband sig att fr. o. m. den 25 mars 1875 och till arrendetidens utgång årligen till Johansson betala 10 kronor samt 12 skålpund ål. I den skriftliga överenskommelsen vitsordade Johansson, att Rosengren till fullo gottgjort honom för tiden till den 25 mars 1875. Ersättningens storlek anges emellertid icke. Processen och uppgörelsen med Johansson blev tydligen en ganska dyrbar affär för Rosengren. Möjligen var det denna, som föranledde honom att redan den 3 oktober 1874 sälja kvarnen till hemmansägaren M. G. Fröberg i Ulvsryds Storegård. Köpesumman var 600 kronor.

Kvarnen bytte sedan ägare ytterligare ett par gånger. Sålunda överlät

Fröberg den 24 januari 1878 kontraktet till Nils Eriksson i Hätteboda mot samma köpeskilling, som han själv erlagt, och den 16 mars samma år förvärvade hemmansägarna Jöns Olsson i Buskaboda och Frans Pettersson i Hätteboda rätten till kvarnen mot samma summa. De blevo de sista ägarna av den gamla kvarnen.

Enligt en kronodebetsedel för 1883 var kvarnen då taxerad till 400 kronor, och fastighetsskatten utgjorde 20 öre. Inkomsten var taxerad till 75 kronor, och inkomstskatten var 75 öre. Hela det på debetsedeln upptagna beloppet, inklusive landstingsmedel m. m., utgjorde 1,44 kronor. Det var en ur skattesynpunkt idyllisk tid.

Så långt de skriftliga källorna. Det, förf. ytterligare har sig bekant om kvarnen, har erhållits genom muntliga meddelanden av hemmansägarna Sven Herman Jönsson i Buskaboda (f. 1875) och Emil Andersson i Hätteboda (f. 1872). Omkring 1886 nedlades verksamheten i Lindahlakvarnen. Då var f. ö. den kontraherade tiden ute. Den siste mjölnaren där var Johan Andersson Loberg. Då driften nedlagts, revs kvarnens inredning och kvarnstenarna såldes till en lantbrukare i Smöramåla, "Johan på Veräng", som under några år använde dem i en väderkvarn. Lindahlakvarnens överbyggnad, som bestod av timmer, stod kvar till omkring 1900, då timret såldes till gjutaren Ludvig Nilsson Hals, som då flyttat till Degerhaga sydöstra skifte. Timret ingick i det nya bostadshus, han där uppförde. Huset stod kvar ännu 1951 men var sedan några år öde.

Det med äganderätten till Lindahlakvarnen förenade ålfisket synes ganska väsentligt ha bidragit till avkastningen. Det bedrevs ännu några år, efter det kvarndriften nedlagts. Efter tappningen av Ulvsjön omkring år 1900 frös ålen ihjäl, och sedan dess har fisket varit i det närmaste värdelöst.

Vad som återstår av den ett par hundra år gamla kvarnen — sannolikt är den betydligt äldre — är ett raserat vattenfall och en pittoresk, övervuxen ruin. Den ligger nu långt från allfarvägen. Inte ens motorbullret från denna når fram hit. Det enda, som nu för någon minut möjligen bryter tystnaden och stillheten kring den gamla ruinen, är ett på hög höjd snabbt förbiilande flygplan på väg till något kulturcentrum.

Källmaterial.

Hans Hansson Ruuths karta 1661 över Kinnevalds härad (lantmäteristyrelsens arkiv).

Hans Hansson Ruuths karta 1663 över Konga härad (lantmäteristyrelsens arkiv).

Akt F 78 Urshulds s:n 13² i lantmäteristyrelsens arkiv.

Länsstyrelsens i Kronobergs län resolution den 23 september 1844 angående Lindahlakvarnen (avskrift i andra hand).

Utdrag ur Kinnevalds härads dombok den 21 maj 1874.

Köpebrev av den 3 oktober 1874 med därpå tecknade transporter av den 24 januari och 16 mars 1878.

Kronodebetsedel för år 1883, utställd på hemmansägarna Jöns Olsson i Buskaboda och Frans Pettersson i Hätteboda.

Litteratur.

G. O. Hyltén-Cavallius: Wärend och Wirdarne (omtrycket av 1921).

Stockholm i juni 1952.

Viktor Rydberg och C. W. Widerström.

I Göteborg utkom år 1862 ett arbete, som kom att utlösa en häftig polemisk strid men som också kom att påverka allmänhetens tänkesätt i betydelsefulla frågor. Det var Viktor Rydbergs Bibelns lära om Kristus. Boken hade samband med ett kättarmål inför Göteborgs domkapitel men var icke ett direkt inlägg i denna teologiska strid. Rydberg ville vetenskapligt utröna, om kyrkans lära om Kristus överensstämde med Nya Testamentets och det resultat han kom till framkallade många och indignerade svar från teologiskt håll. Säkerligen var det blott få, som läste hela boken och förstodo den, ty ehuru skriven på en utsökt svenska var den dock en vetenskaplig avhandling och som sådan svårläst för de flesta. Men den negativa kritiken av prästerskapet, som under intryck av kättarmålet fick stridsskriftens häftiga språk, föll i god jordmån i tidens liberala kretsar. Rydbergs positiva bidrag till lösning av kyrkans problem förstod man sig föga på och kom därför helt i skymundan i debatten.

Arbetet utkom under årens lopp i flera upplagor och omarbetades och utvidgades varje gång, varför den sista upplagen icke har stor likhet med den första. Härtill har medverkat, att Rydberg själv icke var en stridens man och att från teologhåll, särskilt från biskop Beckman, vägande vetenskapliga anmärkningar mot arbetet kunde göras. Rydberg, som av själva tidsandan bars fram till en för honom själv skrämmande popularitet, kunde för sin ärlighets skull icke undgå att taga intryck av dessa anmärkningar och därigenom mildrades så småningom arbetets ursprungliga karaktär av stridsskrift. Bokens betydelse har dock av en litteraturhistoriker sammanfattats med orden, att den "i den bildade svenska opinionen givit ortodoxien dödshugget".

Rydberg fick dock icke endast röna rent vetenskapliga mothugg utan också angrepp av personlig och polemisk art, som drogo ned diskussionen till ett alltför lågt plan, där dock Rydberg själv aldrig rörde sig. Ett av de mest upprörande angreppen kom tyvärr från Urshult, där doktor Widerström, förblindad av sin strängt ortodoxa inställning till kyrkoläran gjorde sig skyldig till en förlöpning, som väckte uppseende. Episoden, som måhända aldrig uppmärksammades av Rydberg men som i Warburgs berömda biografi över skalden tagits som exempel på polemikens bottennivå, borde kanske helst glömmas. Den som en gång vill teckna Widerströms livsbild kan nog icke komma förbi händelsen, om skuggor och dagnar skola få spela sitt eget spel för att människan skall få träda fram bakom fasaden av lärdom och originalitet.

År 1880 utkom fjärde upplagan av Bibelns lära om Kristus med flera

följdskrifter och debattinlägg. Ett nytt betydande tillägg var uppsatsen Till läran om de yttersta tingen, som även utgavs separat i en bok på 171 sidor. Tisdagen den 28 september samma år publiceras i Smålandsposten en uppsats av C. W. Widerström, som upptar separatskriften till granskning. Uppsatsen är daterad Urshult den 17 september och synes av inledningen att döma vara skriven omedelbart efter ett avslutat kontraktsmöte med Kinnevalds präster i Växjö, där Widerström i boklådan tillhandlat sig den nyutkomna boken. Det var då 18 år sedan Bibelns lära om Kristus utkom första gången och Widerström har utan tvivel följt striden i alla dess faser. Som prenumerant å tidningen Wäktaren, mot vars åsikter Rydberg författat långa genmälen, hade Widerström kunnat förskaffa sig förstahandskunskap om polemiken, men han vidrör icke denna utan har en hel del anmärkningar att göra mot den nya skriften ur vetenskaplig teologisk synpunkt. I vad mån dessa anmärkningar voro grundade eller ej undandrar sig en lekmans bedömning och skall ej ingås på. Här må endast sägas, att Widerström med skärpa framhöll, att den apostoliska kristendomen (som han uppfattade den) skulle "till trots för den menckliga illviljan, som vill utplåna den, och till trots för den menckliga välmening, som vill förbättra den, segra i sin egen renhet och sitt eget oförfalskade skick". Utifrån sin utgångspunkt har givetvis Widerström både rättighet och skyldighet att säga detta, men omedelbart efter de citerade raderna kommer förlöpningen:

"Oaktadt sina gensägelser emot den kristliga grunddogmen har Victor Rydberg af sina motståndare blifvit behandlad med en humanitet och artighet, som efter vår tanka gått till den aldra yttersta gränsen af det tillbörliga".

Detta var ju en direkt uppmaning till strid med smutsiga vapen med åsidosättande av "humanitet och artighet" och redaktionen kände sig föranlåten att i en not anmärka följande.

"Härvid måste vi för egen del framhålla att Victor Rydberg, då han ju för sina satser sökt bjuda vetenskapliga skäl, synes oss vara en man, som i meningsstridigheterna torde förtjena att bemötas med den aktning och humanitet, som ju äfven en skarpt skiljaktlig uppfattning af de viktigaste ting tillåter."

Då noten är skriven av tidningens redaktör, Sigurd, som 16 år senare under striden kring Frödings Stänk och flikar tog till svenska språkets grövsta klumpigheter i sitt nit om sedligheten, så förstår man hur upprörande angreppet mot Rydberg var. Det gjorde dock icke Rydberg någon skada och kunde självklart aldrig minska dennes betydelse för idéutvecklingen under 1800-talet, men det gav en fläck åt en prästman, som säkerligen trodde sig verka i det godas tjänst även genom detta angrepp på Viktor Rydberg, en av den svenska odlingens finaste stämmor och mest djuplodande tänkare.

PÄR RÅDSTRÖM:

Sommarkrönika

visst var kontrasten enorm när skrivaren — turistanonym, i kamera, glasögon och mustasch — anlände någon dag innan blomningsfesten. (de vänlige nickade: så är alltså sommaren här, det bor folk hos W-r:s.)
ty skrivaren hade röd spansk jord längst in på näthinnan
ja nog var kontrasten enorm

I

försommar

när äppelblommen slokade i hagel
trots bringarn med smörblom och liljekonvalj i fönstret
— och minnen från den katolska veckans
lättblå fällande jakaranda —
i regnet stod bara maskrosen rak
längtan växte och blev stor
stor som tomma torklador
— under den genomstrilande björken står en häst —
svarta fladdrande regnsvalor
längtan är stor som diagonalen
kan aldrig bli större
äppelblommen vägrar fälla
jorden suckar övermätt
sandgången rinner ner mot mot brunnen
regnets triangelslöjor
visar ett ögonblick geometrin
suddar sen ut den
ruggiga skator sitta högt och tiga

II

högsommar

så den korta soldränkta andhämtningen
med tårna lojt nedborrade i sanden
glittrande vatten kring sotarns Affe
25:års jubileum och hundra på 11,2
och kring denna korta sommarpaus
ett skum av skimrande stränder
och blåa moln av kopparvitriol

III

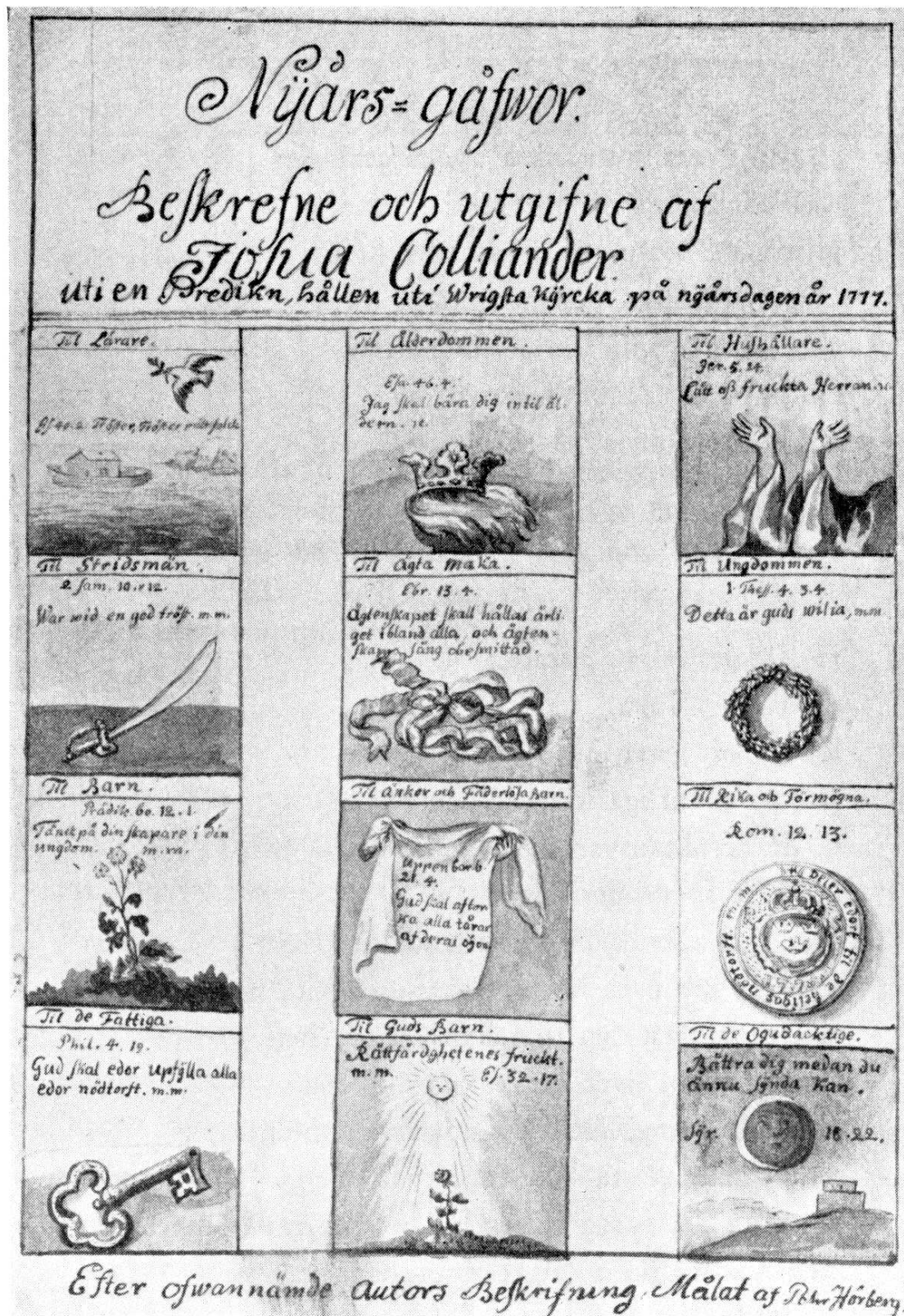
eftersommar

ja alldeles innan anfallet
ett väldigt lugn
långt bort över insjö och åsar
samma ofantliga klarhet och bävan
så den fruktansvärda krampen
blåblått förvridna drag
och fradga kring de mörknande läpparna
men hit ner bara högfärdiga runda vita hagel
så efteråt igen den lilla lantliga idyllen
med blek sol över de sköljda äpplena
men allt kringblåst av sönderrivna molntrasor
som jagade störta bort mot synranden
vi vänta det svaga försagda litet generade regnet
medan allt görs i ordning för höstens
genomskinligt färggranna fattigmansauktion

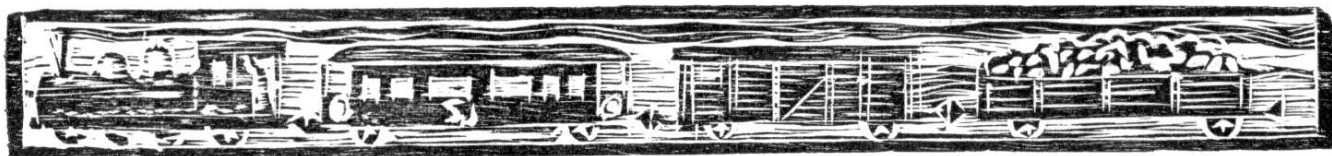

Pär Rådström

är född 1925 och debuterade 1946 med en liten roman "Men inga blommor vissnade." Efter strövtåg i Europa och ner till Trinidad samlade han sig till sin andra bok, också en roman, som fick titeln "Stjärnan under kavajslaget." Under sommaren 1952 bodde han i Urshult, kom närmast från Spanien och Kanarieöarna och innan han reste kom hans tredje roman "Tiden väntar inte" i bokhandeln. Krönika-redaktören bad om en sommarskildring från Urshult och har nöjet publicera denna Sommarkrönika.

Josua Petri Colliander var kyrkoherde i Urshult 1782 - 1795. Herdaminnet har endast att berätta om honom, vad Magnus Gudmundsson Fröberg i sina minnen sagt om intrigspelet kring hans kyrkoherdeval. Innehållet i en predikan som Colliander höll som adjunkt i Wrigstad kyrka den 1/1 1777 har förunderligt nog bevarats i en tuschteckning av den senare så berömda målaren Pehr Hörberg. Teckningen förvarades i Konstakademiens samlingar. Dess införande här må tjäna som komplettering till Herdaminnets enkla data om en av kyrkoherdarna i Urshult i gången tid. Kanske skulle man tillägga, att det mera berott på den tillfällige åhöraren än på predikanten, att händelsen bevarats till eftervärlden. Om C. som predikant vet man bara detta, att han en benådad stund gett näring åt en konstnärs ritstift.

ANNE MARIE RÅDSTRÖM:

Brev till en sommarbygd.

Jag har just hämtat sex filmer från framkallning. Jag håller filmremsan mot ljuset, och jag vet precis vad jag kan vänta. Alhamras berömda trädgårdar, Giraldatornet i Sevilla eller kanske de urgamla sherrybodegorna i Jerez. Men vad jag till min förvåning ser på den lilla filmrutan kan inte den varmaste hembygds kärlek få till ett arkitektoniskt mästerverk. Det står URSHULT mitt på kåken, och stinsen är på väg ner för trapporna för att vifta av tåget. Blicken glider vidare på filmremsan. Där är familjegrupper kring frukostbord och på gräsmatta, fru Welander i vinbärsbuskarna och sommarens traditionella solnedgångsbild över Åsnen.

Det var ju inte precis vad man var beredd på att hämta hos en fotohandlare på Kanarieöarna. Men vad som tar elva dygn för en modern ångare klarar en filmrulle, som man glömt kvar i koffertfickan sedan förra sommaren, i en handvändning. Ty är man litet, litet hemsjuk är det ju så lätt att drömma.

Och egentligen är ju jakarandan så lik björkarna. Bara lavendelblå blomskir i stället för späda gröna blad. Och hibiscusträdet blir så lätt jasmín. Och blir inte sötman kring apelsinträdet som frisk doft av äppelblom?

Varför skall egentligen jag som stadsbarn se stengärdsgårdar och äppelblom när jag får hemlängtan. Varför handlar inte mina barndomsminnen om Föreningsgatan som jag mötte fyra gånger om dagen till och från skolan, utan om en eländig liten Åsnenmört som tycktes vara världens skönaste fisk och prompt skulle skickas i en cigarrask till morfar. Eller om kapplöpning med Svea till bästa blåbärsstället, vilket för min del slutade med att Sveas toffel gav mej en bula i pannan.

Nej det är då ingen tvekan om att sommarbygden äger stadsbarnets barndom.

Egentligen kan inte infödingen fatta vad stadsbarnet känner för sin sommarbygd. Lekkamraten som är född på gården tycker att man är litet löjlig både i sin dagsljusa mörkrädsla för skogen och sin entusiasm över att hämta korna i hagen. Ingen hembygdsvårdare kan vara ivrigare spaltletare än sommarbarnet efter minsta notis med nyhet från sommarbygden. Och ingen kan svartsjukare än hon vakta över att det som sägs om sommarbygden skall vara fördelaktigt och fint.

Det är väl samma slags ambition som gör att hon är litet rädd för att propagera för sommarbygdens företräden för andra sökare efter en semesterplats. Såvida hon inte själv kan vara med och visa och berätta. Ty hon skulle aldrig uthärda att sommarbygden ogillades. Och vem vet, kanske den där nye inte ser med samma förtrollade glasögon?

Man är också skeptisk mot det nya i sommarbygden. Man kan inte som den riktiga infödingen glädjas över framstegen. Det började redan för länge länge sedan när den vilda trekanten blev park. Sofforna, gräsmattan och rosorna luktade litet för mycket stad. Och att nu gå till postkontoret känns som ett förräderi. Man slår ner blicken när man passerar stationshuset på väg till sitt dagliga postärende, men anar dock dunkelt att Gunnar på stationen är glad att slippa oss alla som inte passade tiden. Och visst har Rundqvists hus med åren blivit en prydnad för centrum och invändigt en glädje för köparna med lysämnesrör och perforerat tak. Men det låg ens hjärta närmre i all sin fulhet sådant det såg ut när cocosbullarna kostade fem öre. Och Skyttepaviljongen. Aldrig, aldrig kan man förlåta dem den fina överbyggda dansbanan. Och så man längtar efter den gamla med gistna plankor litet här och var och nyhuggna björkar i de fyra hörnen. Det är en liten tröst att dom numera kallar det "skyttepark" för då kan man låtsas att det inte alls är samma sak.

Ty ingen är så reaktionär som sommargästen. Hon tillåter aldrig att en gren brytes i det som var ramen kring allt som gjorde sommarveckorna till uppfyllelsen av en dröm. Där var blommorna och de små djuren i mossan, korna i lagården och kattungarna i höet. De första simtagen och båtturena till Frösön. Knappt tillbakahållet tösfnitter just när sådant minst passade — antingen var det förhör hos prästen eller sångkören som höll konsert. Och där var det första svärmeriet.

Och äppelblommen som blommade och blommade och aldrig blev annat än nikotinfläckad augustikart. Ty just då var sommarlovets slut, man blev stadsbarn igen och sommarbygden gick i dvala till nästa "blomstertid nu kommer".

Så en dag är man vuxen och kommer tillbaka och är litet sur över att det enda som egentligen är sej likt är kapplöpningen med Svea. Fastän det nu är auktioner i stället för blåbärsställena. Men gudskelov kan man nu lika fridfullt jämföra kopporna och pinnstolarna som förr blåbärskorgarna.

Och ändå. Man blir varm i kroppen av stolthet när man ser syltburkarna från Urshult nere hos handlarn på hörnet hemma i stan. Och medan handlarfrun plockar fram och väger upp kan man säga att där har jag bott nästan hela mitt liv och man målar med vatten och skog och sol. Och äppelblommen blir inte längre bara augustikart utan granna rödkindade höstäpplen. Ty naturligtvis är man mån om att allt som kommer från sommarbygden skall vara av bästa slag. Är det handlarn själv kanske man berättar om kapten Klingspors berömda kronprinsklapp. Eller skryter om den nya fruktskolan. Sveriges enda.

Ty så där på avstånd är sommargästen inte alls reaktionär längre. Då är hon precis lika framstegsvänlig som infödingen.

Hur är det med vikingaminnena?

De under grönskande tuvor gömda borgruinerna å Bosholme och Slottsholmen i Åsnen och sägnerna kring kung Bo och kung Hake ger oss lätt storvulna tankar om dristiga vikingafärder ut över de stora haven. Hör bara, vad medeltidsvisan berättar om "Herr Boo" .

Herr Boo han talar till svennerna små:
Sala mig upp mina hästa!
Jag vill mig fara av landet ut,
de främmande Kungar att gästa.
Så gyllene voro de skeppen.

Han rider sig ned till sjöstrand,
hans skepp de voro så raska,
de bästa sjömän i landet var,
de mände sig med honom hasta.
Så gyllene etc.

Herr Boo han seglar av landet ut,
med 9 härskepp så balle.
Han fällde mången rövarkung,
deras kinder gjorde han kalle.
Så gyllene etc.

För honom flydde de sjökungar mest.
De kunde sin skepp icke värja,
var helst herr Boo han seglade fram,
allt mände han under sig härja.
Så gyllene etc.

Herr Boo han seglar till Spanieland,
han lade där in mycken ära,
han körde där ut sju resar för sann,
stor pris han mände hembära.
Så gyllene etc.

Sen seglade han till Grekeland,
var han sporde kämpar då fara,
frö dem så räddes var evige man,
och voro för dem en stor fara.
Så gyllene etc.

Var man han priste den ärlige Boo,
för han ur faran dem frälste;
så skinnade han de kämpars bo,
nu gladdes båd unga och äldste.
Så gyllene etc.

Han neder till skeppen föra lät
den skatt, som han månd finna
uti de resars kamrar och hus,
med äran han mände den vinna.
Så gyllene etc.

Den skatt han lade på sina härskepp,
och sade till tjänare sina:
”Ni vill jag segla till Småland igen,
besöka vännerna mina”.
Så gyllene etc.

Och när han kom hem allt till sin gård,
ett torn han byggde ånyo:
där lade han in sitt myckna rov,
gulltunnorna voro väl tio.
Förgyllta voro härskeppen.

Denna visa upptecknades i slutet av 1600-talet och i ett brev till fältmarskalken Erik Dahlberg, daterat den 16 juli 1702, har Peter Rudebeck, den storsvenske godsherrn å Huseby, anmärkt, att visans Herr Boo och hans son Palle Bosson (som också har en visa om sig) ”hafwa bott på Boslåt här i Åsne”. Slutsatsen om boplatsen har han dragit av namnligheten och med denna har han gett utgångspunkten för de stolta vikingaminnen, som vi så gärna drager fram, när bygdens gamla historia kommer på tal. Den yverborna fornhistoria, som den småländska rudbeckianismen skapat åt bygderna kring Huseby och sjön Åsnen, har dock knappast tålt kritisk granskning. Det skulle vara intressant att följa Peter Rudebecks skildringar om ”antiquiteter” i Urshult ner till källorna, men här blir uppgiften närmast att formulera några lekmanafunderingar kring vikingafärderna och deras anknytning till vår bygd.

Från de första kringströvande jägarna och fiskarna har utvecklingen gått över mer och mer bofasta familjer och stammar fram till något, som kunde kallas en stat, ett rike. Detta var en enhetligt ledd samhällsbildning

och fick starka ambitioner att utveckla sig på bekostnad av svagare grannar. I spetsen för ett rike uppstod en hövding, en kung och detta var den starkaste, klyftigaste, djärvaste bonden. Hans makt låg i den styrka han visade. Han befäste sin makt genom förbund med gudarna, det viktigaste offerttemplet vårdades av kungen. Ur styrkan uppstod erövringslusten och när utvecklingen av vapen och fartyg gynnade denna, drog kungen ut på ledung. Efterhand gick ledungen ut överallt, där kraftfulla ledare tog initiativ. Rikedomen växte i ledungens spår. Ledungen fordrade också ett visst mått av överbefolkning, trälar som brukade jorden och ynglingar, som sökte bruk för sitt överdåd.

Från främmande länder sökte sig nya föremål, guld, silver, mynt, glas hem till gårdarna, bytesvaror i en uppblomstrande handel. När kämparna till sist drog ut till den sista okända ledungsfärden visade de sin makt och rikedom i mäktiga gravmonument och praktfulla jordfästningar. Söner ristade i korthuggen runvers åminnelse om fäders verk i främmande länder och en fader sörjde sin älsklingsson med en mäktig runsten strax utanför den egna gården.

I vårt land har hittats mer än 2.000 runstenar och över halva antalet av dessa finns i Uppland. I Småland finns ett icke ringa antal, främst i Sunnerbo och å småländska höglandet. I Skatelöv å Åsnens nordvästra strand (nära Huseby) står ännu en del vandaliserade stenar, men i Urshults socken finns icke ett enda fynd. Ej heller finns i litteraturen någon anteckning om bortförda stenar. Det finns ej heller några järnåldersgravar och inga fynd har hittats i Urshultsjorden, som kunde föra tanken över till främmande land.

Man har av skäl, som här förbigås ansett sig kunna konstatera, att det i våra bygder tidigt funnits en ganska talrik jordbrukarebefolkning och att denna möjligen uppkommit genom att en sluten stam längs Mörrumsån invandrat i Varend och bosatt sig där. Är det orimligt att antaga, att denna jordbrukarebefolkning icke engagerats i vikingafärdernas äventyr, att den kunnat undgå kontakter med de grannar, som bevisligen varit på ledung? Låt oss granska några förutsättningar.

Om vi utgår ifrån att herulerna (eller någon annan stamspillra i folkvandringarnas vimmel) till sist bosatt sig i en så isolerad del av Europa som Varend på den tiden var, omgiven åt alla håll av väldiga skogar, så måste detta ha berott på att stammen slagits, drivits undan och utarmats överallt där den sökt sig fram. Kring Åsnen fann till sist stammen en fristad och här fick den börja att bygga sin framtid på nytt. Stammen var kanske missnöjsam mot grannarna och undvek beröring med dessa, den ville ha sin

fristad för sig själv. Något överbefolkningsproblem hade man icke att brottas med, det fanns utvecklingsmöjligheter för de växande familjerna i bygden och måhända var utvecklingen av vapen och verktyg icke i takt med de tongivande nordiska stammarna.

Så levde stamspillran böndernas tillbakadragna liv kring Åsnens stränder, inga mäktiga gravar restes över deras döda, inga oförgängliga rikedomar gömdes i jorden till kommande arkeologers glädje. Kanske den utarmade stammen aldrig förmådde utveckla sig, kanske den helt enkelt gick sin undergång till mötes?

Mot detta antagande reser sig det traditionsmaterial, som vi så väl vårdat i Urshult, till protest. Här kommer sagorna om kung Bo och kung Hake och deras slott å Åsnenöarna igen med oförminskad kraft och vittnesbörden om deras bragder är många i visor och legender. Här är icke platsen att taga ställning till berättelsernas vederhäftighet, men givetvis kan det ligga någonting i detta samlade traditionsmaterial. Att lägga märke till är, att några utgrävningar av de gamla borgruinerna tyvärr icke gjorts, och resultatet av dylika kan ge nya hållpunkter för våra antaganden. Albert Vejde har utrett borgarnas sannolika byggnadstid, (se Hyltén-Cavallius för. årsskrift 1925), men detta utesluter icke att andra och tidigare former av byggnadsverk kan ha funnits å både Slottsholmen och Bos holme. Att dylika skulle ha sammanhang med vikingatiden är dock föga sannolikt, då de stormän det då skulle vara fråga om säkerligen skulle ha sört för att deras livsverk gömts i en runvers på en konstfärdigt huggen sten eller i en mäktig grav. Den första kyrkan på fastlandet nära Bos holme, tyder på sammanhang med en mäktig jordägare, ingen annan hade väl byggt en kyrka så tidigt just där, och denne kan sekundärt ha samband med vikingafärder och rikedom, mätt av år och ära kan en sjöfarande hövding här ha slagit sig till ro och byggt sig en kyrka, sedan han omvänts till kristendomen i ett främmande land eller av en missionerande munk.

Om detta få vi kanske aldrig veta något, även om hemligheten ligger gömd under jordmassorna på Åsnenöarna, men vi få nog vara överens om att direkta minnen av vikingatiden är få om ens några i vår bygd. Detta utesluter givetvis ej, att det även i våra bygder funnits äventyrslystna bondpojkar, som låtit värva sig i de stora hövdingarnas flottor och som förblött i främmande land i sin ävlan efter rikedom eller som kanhända vänt tillbaka med vingarna klippta och fortsatt att bryta jord i hembygden. Någon har säkerligen också vunnit framgång, rikedom och ära, men denne har tydligen — att döma av vår brist på fynd — skaffat sig hustru och trälar någon annan stans än kring stränderna av Åsnen.

GÅRDARNA I URSHULT.

Öden och ägare.

---

15. Aramo.

Utsikt över Arasjön. Foto Hugo Svensson 1953.

Enligt uppslagsverket Svenska Orter, del I, som utkom år 1932, består 1 mantal Aramo av ej mindre än 25 jordbruksfastigheter samt 8 fastigheter av annan natur. Det är sålunda ett betydande antal brukningsdelar, som detta hemman rymmer inom sina gränser. Alla leda dock sin upprinnelse ur ett ringa nybygge, som i långt avlägsna tider togs upp på ödemarken men som småningom, tack vare många generationers idoga strävan, gynnsamma naturförhållanden och sist men inte minst på grund av de vidsträckta ägorna kunnat utvecklas till vad det är i dag. Fallet får emellertid ingalunda kallas enastående. Tvärtom torde de flesta stora byarna nere vid gamla riksgränsen ha uppstått på liknande sätt. Vad som i hög grad gjort expansionen möjlig, är givetvis, att nybyggarna kunnat lägga beslag på mycket stora och för boskapsskötsel och jordbruk lämpliga områden av det herrelösa landet.

När sveddes och bröts mark i Aramo första gången? Denna fråga kan tyvärr ej besvaras. Vi få nöja oss med de inblickar i gårdens hävder, som

urkunderna från de fyra senaste århundradena skänka. Vad som ligger bakom 1540-talet, hör i förevarande fall till det outrannsakliga. Men vid nämnda tidpunkt existerade Aramo såsom ett skatte hemman; det var med andra ord fri bondejord, och gården ägdes och beboddes då av en viss Måns.

Naturen omkring Aramo upplivas av åtskilliga sjöar, främst Arasjön, efter vilken gården tydligen fått sitt namn. Trakten är ej så litet kuperad och dessutom prydd med vacker skog. I gamla tider fanns här en myckenhet ek och bok, som dock ofta led svåra skador genom olagligt hygge, pottaskebrännande och vårdslöst svedjande. På Kinnevalds höstting 1624 klagade kronans skogsfogde Oluf Hansson, att "en hop oförståndigt folk" hade under den gångna sommaren, som varit osedvanligt torr, "utburit eld och förbränt en otalig hop gröna eker på Aramo skog, jämväl annor dödvedaskog." Som vållande till branden angav han nämndemannen Bengt i Jungfrumåla och Tor i Sävsjömåla, vilka bevisligen hade bränt pottaska i närheten. Men båda nekade till att skadan uppstått genom ovarsamhet, "ty de gingo intet ifrån elden förr än den slätt var utsläckt." Då saken var oklar och förstörelsen betydlig, ålades Bengt och Tor av Rätten att till nästa ting antingen utspana vem som hade utsatt elden, eller ock värja sig genom var sin 12-mannaed. På tinget 20 dec. samma år blevo de frikända från ansvar, sedan de gått den förelagda eden. Upphovsmannen till branden blev aldrig uppdragad.

Den "bärande" skogen, främst eken och boken, var redan under medeltiden fridlyst, då den ju genom sitt präktiga virke, barkens användbarhet vid garvning och ollonens utnyttjande till svinföda utgjorde en av landets stora naturtillgångar, som ej finge förstöras. Skadegörelse å densamma belades med straff, som med tiden alltmera skärptes. Vad det kostade att förgripa sig mot skogsordningen fick bl. a. Måns i Aramo erfara, då han 1650 "förbränt fem gröna eker och boker", ty han dömdes till 60 dalers plikt.¹⁾ År 1673 var elden åter lös i Aramo skogsmark, varvid 44 ekar förutom en mängd andra träd fördärvades, sannolikt vid pottaskebränning eller genom ovarsamt svedjande. Denna gång voro Lars och Peder i Hätteboda starkt misstänkta och blevo även anklagade, men de räddade sig genom värjemålsed. Sommaren 1748 uppstod en ännu svårare brand, som överfor större delen av Aramo, Hätteboda och Frösjöhults skogar och förstörde bl. a. 1.726 ekar samt 57 större och ett antal mindre bokar. Elden gick, enligt vad som sedan omvittnades på tinget, ungefär 1/2 mil i längden och 1/4 mil i bredden. Ingen av åboarna ville kännas vid att ha utsatt elden eller visste huru den hade uppstått; blott så mycket kunde utrönas, att den först varnades på Hätteboda skog. Vederbörande blevo emellertid ålagda att på nästa ting fria sig genom värjemålsed.

¹⁾ Till ledning för bedömning av bötessummans storlek och köpkraft må anföras några uppgifter ur 1600-talets domböcker. Omkring år 1640 köpte Sven Nilsson 1/4 av Klasamåla Östregård i Urshult för 150 daler, 1645 fick Sven i Kullen lagfart på 1/3 i Östra Jäts Kåragård, som han tillhandlat sig för 60 daler, ungefär samtidigt gav Peder Markusson 70 daler gott mynt, 17 rdr specie och en ko för 1/8 mtl Sävsjömåla, och cirka 1680 såldes halva Jungfrumåla gård för 120 daler. Jfr även nedan sid. 57 notisen om eldsvådan i Aramo 1725, då en brunnen mangårdsbyggning värderades till 30 dal. smt.

Den avbrända marken utgjorde nu ett jättestort svedjeland med kvarstående träd eller dungar här och där. Bönderna voro ej sena att hos tingsrätten begära tillstånd att "få upprödja och, om görligt är, beså sådane parker som tjänlige äro samt dem till husbehov och salu, där något nyttigt finnes använda." Detta blev också beviljat; dock skulle, påbjöd Rätten försiktigtvis, någon jägeribetjänt jämte ett par nämndemän "noga tillse och utsyna de parker, som så avbrände äro att intet hopp är om trädens förfriskning eller grönskande, till nytta, besående och husbehov, dock så varsammligen, att inga ekar, som till Kongl. Maj:ts och Cronones tjänst dugeliga äro, därigenom nedhuggas eller borttagas, vilket allt till Konungens Befallningshavandes höggunstiga vidare omprövande underställt varder."¹⁾

Gränserna mellan olika byalag eller enstaka hemman synas i äldre tider ofta ha varit tämligen svävande, särskilt där de löpte fram genom skogar och andra ödemarker. Det kunde därför lätt hända, att en bonde vid skogshygge eller under svedjande förirrade sig in på andras ägor, då han trodde att han befann sig på egen torva. Naturligtvis förekom också, att en och annan avsiktligt överskred rågången! Men som råskillnaden fördom sällan utmärktes genom någon gärdesgård, än mindre av rågata, d. v. s. en bred uthuggning, var det givetvis svårt att ute i tjocka skogen kunna exakt bestämma gränslinjens sträckning. Så var förhållandet även vid själva riksgränsen mot Danmark. Ej sällan klaga småländska bönder, att skåningar och blekingar överskridit denna linje och avverkat skog eller gjort annat intrång på svensk mark, och förmodligen ha liknande klagomål försports även å danska sidan över svenskarnas framfart.

Men ovisshet kunde råda icke blott om själva gränslinjen utan ibland även om läget av de *råmärken*, varifrån rågången tänktes utgå. Sannolikt bestämdes och utlades redan vid landets första bebyggande vissa märken ("femstenarör", resta stenar e. d.) till komplettering av de s. k. fasta råmärkena (berg, öar, gölar, källor o. s. v.), så att härad kunde skiljas från härad och bolby från bolby. Längre fram tillkommo nya märken för att markera gränserna mellan bolby och gärdesby samt skilja de avgärda hemmanen eller torpen från modergården. Men de av människohand utsatta råmärkena kunde småningom falla i glömska, omkullvältas av trädrötterna, uppslukas av snårskogen eller förstöras av illasinnade personer. Sålunda uppstod i tidens längd lätteligen ovisshet och, där grannsämjan förut var klen, även tvist, såväl om rätta märkena som rågångslinjen. Följden blev ofta slagsmål, ibland t. o. m. dråp, såsom domböckerna nogsam omvittna. Kunde parterna ej komma överens, blev det tingsrättens sak att ingripa förmedelst häradssyn. Därvid hördes först och främst de tvistande, vidare andra personer som förmodades känna till saken, och fanns det gamla syneprotokoll, togos de fram. Synerätten bemödade sig även om att genom självsyn bilda sig en riktig uppfattning av situationen. Vid dylik synegång brukade bristfälliga märken iståndsättas och rågångar förtydligas genom uppläggning av nya, kompletterande "rå och rör". Oftast åvägabragtes förlikning genom kompromiss parterna emellan. Vad till högre instans, i detta fall lagmansrätten, voro rätt sällsynta. På synerättens ingripande följde givetvis en resolution,

¹⁾ Vadstena L. A.: Kinnevalds dombok 1748, H. T., § 41.

vilken inskrevs i domboken till framtida rättelse. Dessa gamla syneprotokoll ha inte blott praktiskt värde, de äro också tidsbelysande och bevara ofta minnet av uråldriga, numera kanske utdöda ortnamn samt lämna intressanta geografiska och personhistoriska uppgifter.

Vad nu Aramo beträffar, hade även denna gårdens ägare ibland otalt med grannarna just i gränsfrågor. År 1663 uppstod process om rågången mellan Aramo och Buskaboda. Tvist hade rätt om densamma i lång tid och förorsakat "en stor ovänskap", förmäler domboken. Den bilades dock snabbt genom häradsrättens försorg sålunda, att "Håkon i Aramo skall med hägnen begynna vid Aradrev, västan med fäbron [troligen = fägatan] ända norr igenom kärret dit där Hylte- och Kvarnebackarna rinna samman, sedan till Hässleholm, dädan till där Aramo, Buskabo och Hättebo möta med deras gårde. Bökeskogen bliver Håkons i Aramo, såsom för detta varit haver, till hans egne svin, och askebränning som andra, när lägenhet förefaller, i det hult han är rådande uti."

Den 17 okt. 1739 ingicks en ny "förening" om gränsen mellan Aramo och Buskaboda sålunda: "Först begynnes märket emillan desse hemman uti marken, varest Aramos och Boskebodas hagar mötas åt, efter skiljegården emillan hagarne, så rätt fram över myren i söder till Lilla Hässleholmen, varest tvenne stenmärken äro lagde, därifrån åter i sør rätt fram över vägen och västan med Hölte udde till en jordfast sten neder vid myrelaggen, varupå stenmärke är lagt, sedan i nogaste rätt fram igenom Höltebäcken och över Höltebäcken med 9 stycken stenmärken utmärkt till Skärbäcken, därest ett märke är lagt där skillnaden överskrider bäcken, därifrån rätt fram åt Nyebro kärr, med 9 stycken stenmärken utnämnt, till Aramo heje gärdesgård, varest han nu står, därest han hädanefter alltid skall förbliva, och så går märket i denna gärdesgården till ett stenmärke innan vid gärdesgården något i södväst ifrån landbacken, där ladan står som tillförene tillhör Boskaboda, detta stenmärke är hörnemärket, och så i södost rätt mitt uti en liten 'tränt' [trind, rund] holme som kallas Elje holme, ett stenmärke på bemälte holme, sedan efter samma solstreck rätt över hejan till södra kanten utanvid Östra hejegärdesgården i en jordfast sten, som äro lagde märken uppå, sedan i möjligaste måttan rätt fram i södost med 5 stycken stenmärken i en stor hall, som kallas Rävhallen, ända rätt fram med 8 stycken stenmärken uppå till en hall som kallas Brohallen, efter samma [sol-] streck med 4 stycken stenmärken till en jordfast sten uti en holme i Stora trä mossen, som är hörnemärket, sedan ifrån denna lille holmen i södväst rätt fram över mossen till Bäckaskogs gårde."

Vidare träffas överenskommelse rörande hejorna och "utbalkarne". Slutligen utsättes ett vite om 60 dal. smt, "som den skall erlægga, vilken denna frivilligen och utan tvång gjorde förlikning på något sätt söker att rubba eller till intet göra." Handlingen är daterad Aramo 1739 och underskriven av Johan Sunesson i Boskeboda samt Aramo gårds dåvarande ägare, fyra till antalet, nämligen Måns Persson, Måns Persson, Håkan Persson och Måns Nilsson.¹⁾

År 1689 skedde en liknande uppgörelse med Bastaremåla, som den tiden

¹⁾ G. H. A.: Kinnevalds dombok 1740, V. T., §. 85.

ägdes av biskop Henning Skyttenhielm i Kalmar. Enligt domboken hade rätt långvarig tröta mellan hemmanen om ägo gränsen, men nu tillspetsades saken av en särskild anledning. Amiralitetet i Karlskrona hade nämligen för sitt behov av skeppsvirke m. m. låtit hugga en stor post eke i trakten av Östra Ramsjön, där det enligt en samtida, ännu bevarad lantmäterikarta fanns "skön eke- och bokeskog". Biskopen fordrade nu av kronan ersättning för 218 ekar, som skulle ha tagits på Bastaremåla marker. Åboarna i Aramo, Midingstorp m. fl. hemman protesterade häremot under förmenande, att en stor del av hygget hade skett på deras ägor och att blott ett mindre antal träd tagits på biskopens gård. För att utröna sakens rätta förhållande höll härads hövding Johan Nyman med biträde av nämnden m. fl. syn å tvisteparken den 4 juli nyssnämnda år, varvid åtskilliga personer hördes. Gise i Bastaremåla och Lars Håkansson i Aramo samt Håkon Börjesson i Buskahult Södregård vittnade de "gamble och odisputerlige skiljemärken mellan Aramo och Bastaremåla vara Bäckaskogsgöl och Hjortabron, men därifrån påstå Aramos åboer sig vilja gå linea recta till Måkahall i Ramsjön och framropte en gammal man om 70 år, benämnd Håkon Andersson i Ekeberg till vittne, som efter avlagd ed sine exceptione¹⁾ gör denne berättelse, att han alltid haver hört säjas rätta märken emellan Aramo och Bastaremåla vara Bäckaskogsgöl, Hjortebroen, straxt söder om 'Siöllägiöhlen' över 'Skiyllersmähla' [Skillingsmåla] gata jämte "Skiyllers' gårds fähus och mitt i Rörgölen, följandes sedan bäckarännan i Ramsjön, vilka märken han förmäler bemälte stridige parters förfäder hava förent sig om då han var en liten pojke och salig vice härads hövdingen Nils Eskilsson höll syn dem emellan.²⁾

Häremot invänder Gise, som bor på Hans Högvyrdighets [Skyttenhielms] bemälte frälsehemman [Bastaremåla], att dess ägor gå ifrån Hjortebroen mitt uti Siöllägiöhlen och Skiölliesmåla gata genom Furekärret i Ramsjön."

För att skaffa upplysningar hade synerätten föregående dag utsänt ett par nämndemän "till tre män, så gamla och kraftlösa, att de icke kunde komma tillstädes". Vid sin återkomst gjorde sändebuden "denne relation, att Anders Månsson i Spåramåla, som Gise i Bastaremåla sig påberopar, säger det han ingen annor attest förr har givit till Gise än allenast det, att Aramo aldrig har haft någon ekestock [båt] i Östra Ramsjön, och vet ej heller någon mera besked om denne tvistige ägoskillnaden."

Vad gällde saknaden av båt i Ramsjön förklarade nu Aramo åboar, att de väl hade rätt till fiske i sjön men på grund av det stora avståndet ej brytt sig om att utnyttja denna sin rättighet.

De gamla orkeslösa vittnen som bönderna i Aramo åberopat, nämligen Störje i Högagärde och Gudmund Månsson i Sävsjömåla, hade för de utsända nämndemännen berättat, att ägoskillnaden mellan Aramo och Bastaremåla vore uti Måkehäll, "det de hört uti sin ungdom av åtskillige, synnerlig av en gammal man benämnd Håkon i Hunamåla".

Efter dessa vittnesmål och synerättens enskilda överläggning avkunnades resolution, som för Aramo—Bastaremåla vidkommande har följande lydelse.

¹⁾ Utan någons motsägelse eller invändning.

²⁾ Nils Eskilsson i Hult, Ormesberga socken, var lagläsare i Kinnevalds härad 1618—1647. Död sistnämnda år eller 1648.

”Tingsrätten tog denne sak uti tillbörligit övervägande och i anledning av följande skäl prövar rättvist, att emedan 1:o bägge stridige parterna komma överens om de två märken emellan Bastaremåla och Aramo, nämligen Bäckaskogsgöl och Hjortebroen, 2:o komma de ock överens vid Skylliesmåla gata, 3:o är bevittnat, att Måkehäll är ett urminnes märke, 4:o Störje i Högarde och Gudmund Månsson i Sävsjömåla, som ligger på sin sotesäng, berättas detsamma, 5:o kan Gise vid tillfrågan intet neka med mindre bemälte hall [Måkehäll] är ägomärke, 6:o falla ock desse märken, nämligen Bäckaskogsgöl och Hjortabron, Skylliesmåla gata, sedan mitt över Rörgölen, följande kärrdälden nider i Ramsjön närmast i linjen, som Hr Lantmätarens vid detta tillfälle upprättade charta¹⁾ nogsampt vid handen giver, 7:o visas ock ingen raison [grund, rimlighet] till bibehållande av något krokrå emellan ovanbemälte märken; alltså och därför varda de för laggiltige märken erkände, och skall ingendera parten gå dem över å någondera sidan.”²⁾

Aramo åboar hade alltså fått sina uppgivna råmärken giltigförklarade. Vad ekehygget på gårdens ägor beträffar, voro där fällda 200 träd, ”för vilka eker Hans Högvyrdighet Hr Biskopen sålunda bör ingen betalning åtnjuta.”

Såsom ovan påpekats, finnes namnet Aramo ej belagt i tidigare urkunder än 1540-talets, och källan är Gustav Vasas äldsta jordeböcker. Hemmanet tillhörde då skattebonden ”Måns i Aramo”. Denne efterträddes omkr. 1560 av Joen eller Jöns, som skrives här ännu 1579. Vid denna tid synes gården vara delad mellan två ägare, ty jämte Joen omtalas ibland även Peder i Aramo.

I slutet av 1500-talet och ett stycke in på följande århundrade uppföres i kronans jordebok Lars i Aramo, som ibland nämnes även i Kinnevalds dombok och där kallas Gamble Lars. Det var en förmögen man, en av de rikaste i socknen. Enligt en längd över den s. k. Hjälpeskatten år 1600 ägde han 40 lod silver, 5 kävlingsoxar, 19 kor, 5 ungdjur, 8 får, 16 getter, 8 svin, 1 häst och 2 ston. Årliga utsädet på gården var 8 tunnor. Lars var troligen kommen från Hätteboda, i varje fall ägde han släkt där och på 1630-talet även hälften i Hätteboda gård. Nämnade hemmansdel bytte han emellertid bort till sin brorson Lille Lars i Hätteboda emot ”en halv fjärding i Aramo och därtill med i gott mynt trehundra defemton daler och till siste avsked en deckergill ox.”

I 1613 års akter rörande Älvsborgs lösen söker man förgäves efter någon Lars på Aramo; däremot nämnes en Lars i Hätteboda som kanske är identisk med Gamble Lars. I Aramo skrivas nu tre bönder, Sone, Måns och Per, vidare knekten Åke, ”förlamad och utfattig”, och slutligen en ”husarm” inhysesman vid namn Måns, som torde ha varit en nära anhörig till någon i gården. Om de ovannämnda åboarnas förmögenhetsförhållanden uppger en längd från år 1623, att hela boskapsbesättningen på Aramo då bestod av 2 oxar, 14 kor, 3 ungnöt, 2 hästar, 1 sto, 17 får, 16 getter och 8 svin. Årliga utsädet på hemmanet hade understigit till 9 tunnor, medan däremot kreatursstammen minskat.

1) Denna karta finns i koncept i Växjö lantmäterikontor (Urshult nr 7). Den är uppgjord av Assar Rohman.

2) Göta Hovrätts arkiv: Kinnevalds dombok 1689, fol. 33 v.—36.

Vid denna tid nämnes för första gången Aramo skvaltkvarn. En liten notis i 1625 års dombok förmäler, att den nu skattlagts till 3 dalers årlig ränta men endast finge användas för gårdens eget behov. Åtgärden står tydligtvis i relation till den å samma års riksdag av kungen trots hårt motstånd, särskilt från bondeståndet, genomdrivna kvarntullen. Aramo kvarn nämnes även i 1825 års jordebok.

Omkring 1660 förlänades räntan, d. v. s. kronoskatten, av Aramo till en officer vid Kronobergs regemente vid namn Lars Danielsson. Om dennes tidigare öden är ej mera bekant, än att han 1644 antogs som fänrik vid nämnda regemente, tio år senare befordrades till löjtnant därstädes och 1657 till kapten. Av sin överste beskrives Danielsson som "en god officerare och flitig". Hans hustru hette Rosina Volentia och var helt visst av utländsk börd; förmodligen hade han funnit henne ute i kriget. De bodde på ett i Nöbbele socken beläget kronohemman, Höгахult, som tilldelats maken som hemvist. Danielsson dog i tjänsten 1669 och begrovs i Nöbbele kyrka, varest till hans åminnelse upphängdes en fana i mörkbrun färg, tydligen en trofé som han erövrat i kriget.¹⁾

Räntan av Aramo var förlänad åt kapten Danielsson på livstid och skulle således efter hans död återgå till kronan, men änkan lyckades få behålla den till år 1682, då donationen indrogs. Genom en kunglig resolution, utfärdad 7 dec. 1683 av Karl XI i det behjärtansvärda syftet att rädda gamla uttjänade militärer och fattiga krigaränkor från ruin, fick Rosina Volentia tillstånd att i sin livstid besitta ovannämnda ränta.

I en "läselängd" för Urshults socken 1691 nämnas tre bönder med familjer bosatta i Aramo, Lars, Håkon och Per Persson. Hos Per skrives Håkon Störjesson samt soldaten Knut och dennes hustru Brita. Jämte Aramo nämnes även *Aramåla*, som innehades av Gamble Per och Unge Per. Detta senare ställe, som givetvis utgör en del av Aramo hemman, omtalas vid ett par tidigare tillfällen, nämligen 1613 i handlingar rörande Älvsborgs lösen och 1688 i Kinnevalds dombok. Namnet förekommer även i beskrivningen till det laga skifte som åren 1844—46 skedde i Aramo.

Till denna axplockning ur gårdens historia under 1600-talet bör även fogas, att ett laga häradsting en gång förlagts till Aramo, nämligen den 1 juli 1641, då bl. a. rannsakades om ett i Gröntebeda begånget dråp. "Rättan tingsstad" för Kinnevald var vid denna tid Dänningelanda i socknen av samma namn, men då och då höllos såväl ordinarie som extra ordinarie ting även på andra ställen, när omständigheterna så påfordrade.

Den 11 nov. 1725 härjades Aramo av vådeld, "varvid förutom en stor del av åboens Per Perssons lösa egendom hela mangården blev i aska lagd". Skadan värderades av nämndemännen Knut Nilsson i Utnäs och Eskil Hansson i Bjällerhult sålunda:

1 sätesstuga söder på gården, 13 aln. l., 12 aln. bred	30 dal. smt
1 bakhus därintill, 8½ aln. l., 12 aln. br., över källaren	18 " "
1 sätesstuga näst därintill, 12 aln. l. och br.	26 " "
1 bakhus därintill, av lika bredd med stugan o. 7½ aln. l.	18 " "
1 gästestuga m. förstuga o. kammare, 12 aln. l. o. br.	26 " "
2:ne loft eller bodar av 17 aln. l. och 9 aln. br.	54 " "

¹⁾ Växjö gymnasiebibliotek, Forsanderska samlingarna, där även uppgives, att Rosina skall ha varit "en af D:r Luthers efterkommande."

Vilka 172 dal. smt Tings Rätten skäligt prövar åboen bör njuta brandstod före av häradet, vartill, genom Högvälb. Hr Baron och Landshövding Jacob Cronstedts gunstige handräckning att bliva förhulpen, han ödmjukeligen recommenderas." (Kinnevalds dombok 1726, vintertinget, § 9).

Ungefär vid samma tid skedde även ett ovanligt eldsvådetillbud i Aramo, i det ett par halv vuxna pojkar, Karl Eriksson i Gröntebeda och Håkan Håkansson i Aramo, resp. 15 och 10 år gamla, den 27 sept. 1726 om aftonen "med ett stickebloss varit i begrepp att uppbränna backestugan vid Aramo, där änkan hustru Karin Månsdotter och hennes son Störje Håkansson med hans hustru Karin Svensdotter varit inne."

De unga syndarna blevo fängslade, rannsakades på Kinnevalds höstting och dömdes: Karl att sitta två söndagar i stocken och Håkan, såsom upphovsman, att "av sina föräldrar skarp aga med ris undergå och sedan sitta en söndag i stocken."

Detta mål refereras här mest ur den synpunkten, att det visar huru torpställen eller åtminstone backstugor nu börjat uppväxa på Aramos vidsträckta utmarker. F. ö. nämnes redan 1711 en torpare Håkan Störjesson i Aramo. Tydligt är ovannämnde Störje en son till denne Håkan.

Under 1700-talet fortsattes den uppdelning av de värendska gårdarna, som redan tidigare hade påbörjats. Särskilt gäller detta skattehemmanen. Vad beträffar Aramo, blev det skiftat i fyra olika, självständiga jordbruk, som åtminstone ifråga om in- och utägor avgränsades från varandra. Enligt en längd, uppgjord till ledning för ett prästval i Urshults pastorat 1756, hade Aramo följande åboar:

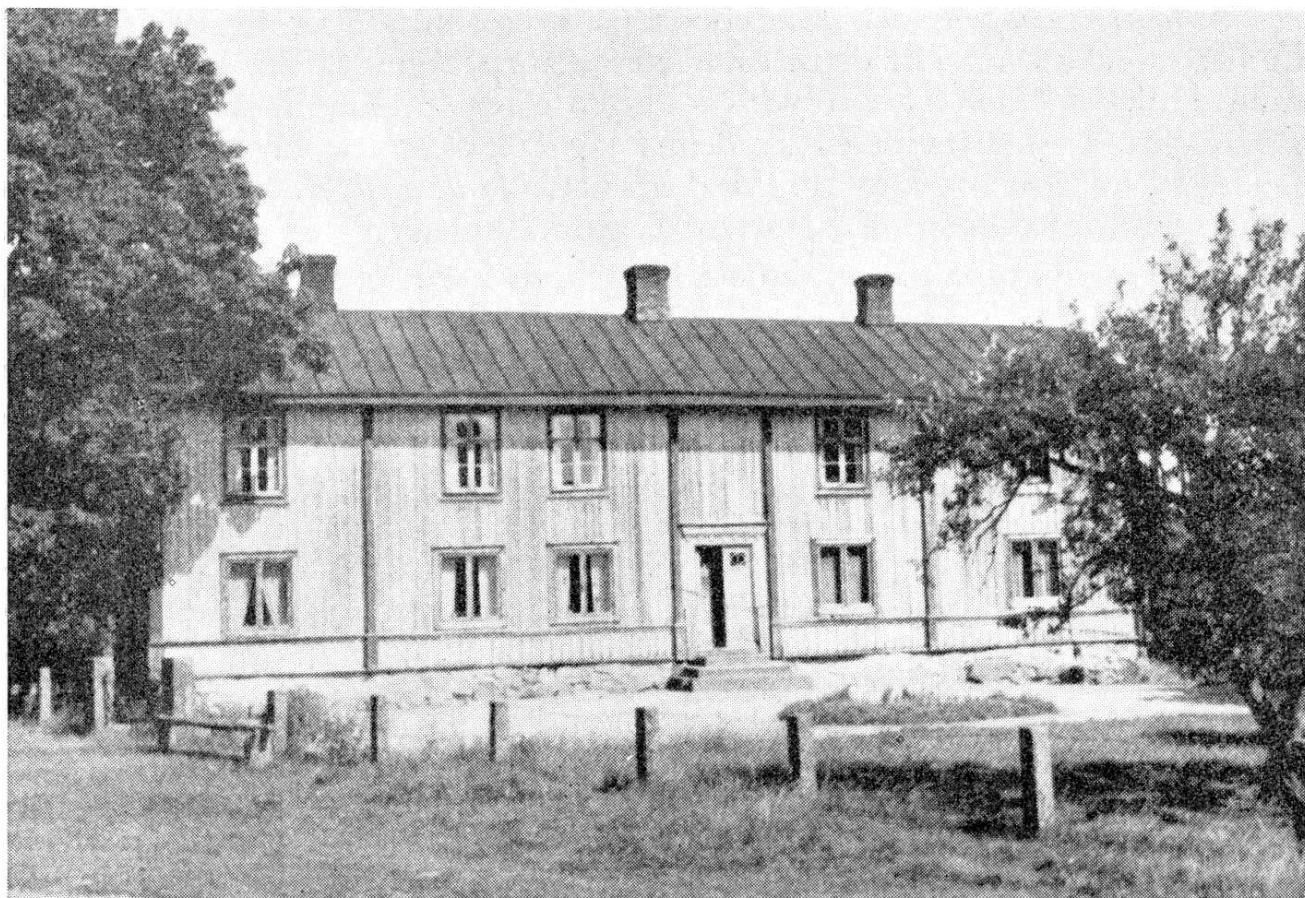
Måns Persson, ägare av	1/4	mtl
Måns Persson	„	„
Sven Jonsson	„	„
Håkan Persson	„	„

Senare ökades antalet brukningsdelar genom fortsatt hemmansklyvning. År 1844, då laga skiftet började i Aramo, fanns där 9 åboar, nämligen:

Harald Bengtsson	7/32	mtl
Daniel Månsson	5/32	„
Sven Andersson	1/8	„
Håkan Svensson	1/8	„
Mattis Persson	1/8	„
Sven Persson	1/8	„
Håkan Persson	1/16	„
Anders Andersson	1/32	„
Peter Karlsson	1/32	„ = 1 helt mtl

Dessutom nämnas på utägorna ett soldattorp och sex andra torp. De flesta av dessa torde ha legat på södra delen av byområdet, och dit flyttade vid bysamhällets sprängning några av bönderna sina gårdar.

16. Hätteboda.

Den största gården i Hätteboda, ägare Maria Fransson. Foto Hugo Svensson 1953.

Senare sammansättningsleden i namnet Hätteboda härrör utan tvivel av "bod" i betydelsen fäbod eller säter, d. v. s. ett mindre bygge på en gårds eller bys utägor, vilket uppförts för att tjäna till uppehållsort för den eller de personer som vaktade boskapen. Namn på "-boda" äro mycket vanliga i vårt land, även i Varend.

Betydelsen av förleden i Hätteboda synes däremot vara något oviss. Denna sammansättningsdel kan givetvis syfta på det under medeltiden ej alldeles ovanliga mansnamnet Hätta eller Hätte, men fråga är om den ej snarare är *terrängbetecknande* och åsyftar en brant uppstigande rund kulle eller bergknalle. En sådan kallades ofta i fornsvenskan "hatt". Benämningen "hatt" (liksom "mössa") ingår i många svenska ortnamn som beteckning på branta kullar och bergshöjder. Om förleden i Hätteboda verkligen kommer av "hatt", skulle namnet sålunda vara analogt med "Trollahatt", en brant, vackert formad kulle vid sjön Mien, Hättemåla i Älghult, Kopparhatten på Söderåsen i Skåne, Trollhättan i Västergötland och i viss mån även med Mösseberg i sistnämnda landskap¹⁾. Hätteboda kunde ur denna synpunkt betyda "fäboden, som ligger på en kulle eller bergshöjd." — Detta är emellertid blott lekmanafunderingar.

¹⁾ Jfr "Mössholmen" vid Hackekvarn i Urshult. Benämningen "Myskholmen", som ibland nyttjas, är säkerligen felaktig.

På Hätteboda ägor och i nejden däromkring finnas flera ortnamn, varuti "hatt" eller "hätte" ingå. Därom har medicinalrådet dr Karl Loberg, själv bördig från trakten, meddelat bl. a. följande:

"Omedelbart norr om Hätteboda på Frösjöhults ägor ligger *Hätteryd*. Ett litet stycke öster om detta finns ett ödetorp, som, då det ännu hade ett namn, kallades *Gamla Hätteryd*. — Hagen söder om Gamla Hätteryd heter *Hattahagen*. I sydöstra delen av denna låg *Hattalyckan*. En liten fyrkantig hage strax nordöst om mitt föräldrahem heter *Hattatäppet*. Denna lilla hage hänger numera samman med Hätteboda gamla kohage.

Detta skulle tyda på att namnet Hätteboda har något med 'hatt' att göra. En kulle finns det faktiskt vid den stora gården i Hätteboda. Det är en åker ett stycke söder om gårdsbyggnaderna, som sedan gammalt går under namnet *Kullsåker*. Den ligger f. ö. omedelbart norr om den gamla kyrkoväg, jag skrev om i krönikan för några år sedan. Enligt vad min far talade om, har man där i Kullsåker hittat gamla mynt. — Det skulle inte förvåna mig, om det en dag kunde visas, att gården en gång legat just på Kullsåker. 'Hätte' kan naturligtvis vara ett mansnamn. Hyltén-Cavallius (Wärend och Wirdarne, del II: 279—87) har en lista över mansnamn, men Hätte återfinnes icke där . . ."

*

I likhet med Aramo nämnes Hätteboda först i Gustav Vasas äldsta riks-jordeböcker. Gården var 1545 ett gammalt skattehemman, som då innehades av en självägande bonde vid namn Lars. Han skrives för gården även i några senare jordeböcker, men år 1574 har han lämnat rum för Nils Larsson, som helt säkert är en son till honom. Nils Larsson nämnes flera gånger ej blott i jordalängderna utan även i andra samtida handlingar. Sålunda säges han 1579 ha givit 4 mark i brudskatt — det var då hertig Karl, sedermera konung Karl IX, förmäldes med furstinnan Maria av Pfalz — några år senare bötte han för "snapperi", och på Kinnevalds häradsting 3 juni 1603 anklagade han Per Jönsson i Rösmåla för att ha vållat hans sons, Jöns Nilssons, död. Med sonens död förhöll sig på följande sätt:

Vid ett bröllop, sannolikt i Hätteboda, voro unge Jöns och nyssnämnde Per i Rösmåla utsedda till "ljusepiltar" med uppgift att fram på natten i spetsen för bröllopgästernas skara följa brudparet in i "brudehuset" och där uppvakta vid den s. k. sängledningen. Detta var, såsom framgår av domboken, en gammal sedvänja i Urshult. När nu, säkerligen efter mycket besvär, bröllopsfolket äntligen blivit uppställt och ceremonien skulle gå av stapeln, hade de nygifta redan tagit brudehuset i besittning och låst dörren, den de ej ville öppna trots anrop. Då "sparn" Per Jönsson på dörren så att den gick sönder, och nu var fältet fritt. Ohägnen på dörren retade emellertid Jöns till vrede, men han behärskade sig och sade blott: "Vore du en annan karl, då skulle du få otack för dörren, du sparn sönder". Sedan ljuspiltarna voro utkomna, "böd Per Jönsson honom [Jöns] till att huggas med sig", dock uppstod ej genast något slagsmål, utan de följdes åt mot gästabudsstugan. Men "när Jöns kom till stuedörren, vände han sig om mot Per Jönsson och hade sin dragne värja under armen, och så tog Per Jönsson i fästet på hans

värja och skar så honom i armen ett köttsår och ingen mere skade gjorde honom varken med hugg eller styng." Såret blev emellertid Jöns' bane.

På tinget, där denna sak snart kom före, vittnade Bengt i Rösmåla, "att när bårdskäraren [fältskären] hade varit hos honom, som hade fått skadan, i 12 dagar, då sade han som döder blev, att han intet behövde bårdskäraren längre hos sig, utan ville han giva honom plåster och salva, så ville han själv lägga vid såret. Då sade förenämnde Bengt till honom [d. v. s. bårdskäraren]: 'Nej, käre, bliv ännu någre dagar hos honom.' Åter svarade den andre, att det intet behövdes, här oppå bårdskäraren ock har givit sitt vittnesbrev."

Sedan vittnesförhöret slutat, tillfrågades nämnden av domaren, "om de kunde döma Per Jönsson från livet. Då svarade de samtelligen, att de icke kunde döma honom från livet utan till en lidelig mansbot."¹⁾

Nils Larsson ägde en stor förmögenhet och torde ha räknats till socknens bondearistokrati. En skattelängd för Urshult år 1600 visar, att han ägde 100 lod silver (som god tvåa kom kyrkoherden herr Olof med 98 lod), samt 4 kävlingsoxar, 1 stut, 1 tjur, 24 kor, 6 får, 24 getter, 6 svin, 1 häst och 1 sto. Ingen i socknen hade så många kor som Nils. Årliga utsädet på gården var 7 tunnor.

Efter år 1603 har jag ej funnit Nils Larssons namn i de urkunder jag excerperat. En ny ägare träder småningom till Hätteboda, nämligen Lars, sannolikt identisk med den i beskrivningen över Aramo nämnde "Gamble Lars". Lars i Hätteboda var 1612 m. fl. år bisittare i Kinnevalds häradsrätt, han tillhörde också kyrkans sexmannanämnd och var 1613 medlem i den sockennämnd, som gjorde upp taxeringslängden för Älvsborgs lösen. Av handlingen ifråga framgår, att Lars var ensam ägare till Hätteboda, som han brukade med ett par tjänare. Men 1623 nämnas två åboar på gården, båda med namnet Lars. Den ene var den s. k. Lille Lars i Hätteboda, brorson till Gamble Lars. Med tiden blev Lille Lars genom arv, köp och byte ägare till hela gården.

Om Lille Lars, av namnet att döma, torde ha varit småväxt, synes han dock ha haft ett minst sagt livligt temperament och ej saknat mod eller kroppskrafter, såsom strax skall visas. År 1625 anklagas han för att ha deltagit i ett dråp på Arne Nilsson i Kärr, Urshults socken. Rannsakingen gav emellertid vid handen, att hans andel i gärningen endast bestått däri, att han med sin värja skurit Arne i ett finger. Rätte banemannen befanns vara den nu till gränsskogarna flyktade landsknekten Håkon i Odensvallahult, vilken stuckit Arne "i tjocka låret och utskar så att blodet förlopp mannen och han strax blev död." Lille Lars slapp undan med böter för sårsmål, men Håkon blev snart gripen och avrättad.

Nästa "perlemente", som Lars var med om, skedde omkring jultiden 1628 vid ett bröllop i Havralycke, då han av brudens fader Håkon blivit anförtrodd det ej ofarliga uppdraget att vara värd och svara för ordning och skick. Vad som hände på detta bröllop är typiskt för tiden och bör helst beskrivas

¹⁾ Vadstena landsarkiv: Kinnevalds dombok 1603 3/6. (Texten här ovan har i någon mån normaliserats).

med dombokens egna ord. Till bröllopsgården anlände, heter det, "14 eller flere obudne knektar, ibland vilka även soldaten Gudmund Persson en var. Om lögerdagsnatten såto de över, brukandes allehanda dårskap; ebland annat hade de en liten soldat, som blåste i en tvärpipa. När han icke förmåtte blåsa, slog en knekt, Nils Håkansson, honom på munnen någre slag. Då kom Gudmund Persson, tog piparen om armen och hade honom med sig ut, och de gingo i en annor stuga. Där begynte de 'bryttas' med knivar och annat, och efter Lille Lars var av bonden i gården satt i hans stad att stå huset före, gick han dit i stugan, säjandes: 'I äre obudne gäster; om I icke hållen eder väl, då körer jag eder ut'. När de svarade illa, tog Lille Lars en yxa och körde dem ut och likaväl slog ingen. När de voro utviste av stugan, gick Gudmund Persson i andra stugan, tog sin bössa, språng ut i farstan, reste skott åt Lille Lars i Hätteboda, och han hade intet 'skiull' utan hukade utför en berk, och bössan slog två eller tre gånger felt. När bössan icke gick lös, begynte Gudmund Persson löpa, och Lille Lars efter och hinte honom, högg honom så yxan i ryggen ett farligt sår, det han bekänner. Detta mål blev uppsatt till Välborne Ståthållarens hemkomst ifrån Stockholm."¹⁾

Sedan gammalt hade bönderna på Kinnevaldsgränsen sina affärer på Blekinge, särskilt i Ronneby och Bodekull (nuv. Karlshamn). Så var det redan på Gustav Vasas tid. Åtskilliga av handelsmännen i kuststäderna hade f. ö. kommit från Sydsmaaland, vilket väl också bidrog till att främja denna mellanrikshandel. Smålandsbönderna utförde kreatur, ek- och bokvirke, pottaska, tjära och humle samt i goda år även någon spannmål; i hemvägen togs sill, strömming, salt, kalk, järnvaror, kläde m. m. Ätminstone en del av dessa varor voro belagda med tull. Denna upptogs vid de ställen, där vägarna korsade riksgränsen, av särskilt förordnade, edsvurna "tullenärer", i regel närboende bönder²⁾. Naturligtvis skulle de även genom att hålla sträng uppsikt över trafiken söka förhindra smuggling. Men ofta blevo de grundligt lurade. För att slippa den förhatliga skatten undveko gränsborna på sina handelsresor gärna de allmänna vägarna och smögo sig i skydd av mörkret över landamäret på någon liten skogsväg. Ibland lyckades knepet, ibland icke. Blev smugglaren upptäckt, väntade honom åtal, böter och dubbel tullsats. Så hände 1650 med bl. a. Lille Lars i Hätteboda och hans reskamrat Jöns Rolofsson i Buskahult, vilka "dragit en biväg med 1/2 tunna pottaska", och därför dömdes att var för sig plikta 10 marker samt betala dubbla tulltaxan.

I öster gränsade Hätteboda då som nu till Ulvsryds by i Tingsås socken. På tinget 1 juli 1641 klagar Lars i Hätteboda, att Ulvsryds åboar hade byggt "tre eller fyra kvarnar" i bäcken, som skilde hemmanen åt, "och allestädes

1) Göta hovrätts arkiv: Kinnevalds dombok 1629 16/1. Någon fortsättning av detta mål har ej påträffats.

2) Från Konga härads dombok 1642 är följande exempel på en tullnärs ämbetsed hämtat: "Vi etc. lovom och svärjom vid Gud och Hans H. Evangelium, att vi vele och skole uti tullens uppbärande vid gräntsen oss som redelige och trogne uppbördsmän förhålla och ingen penning dölja eller i vår pung eller snappsäck sticka utan strax dem inlägga i tullkistan och therfore göra god räkenskap, så att Cronan och dess rätt i denna uppbörden av oss eller vårt husfolk icke till en penning förminskas skall, så sant oss Gud hjälpe till liv och själ."

Eden avlades på tinget i närvaro av kronans gränstillinspektör, häradsrätten och tingsmenigheten.

fäst deras dammgårdar i hans fasta land, det de i Ulvsryd ock erkände. Nu frågade Lars, om han icke ock måtte få bygga kvarn, efter han haver med dem lika rätt. Härtill svarade de i Ulvsryd, att var Lars kunne finna lägenhet i bäcken att bygga, dem i deras hävd och ålefiske oskatt och ohindrat, det måtte han väl göra, därom de blevo sams och räckte händer samman här för rätten.”

På Kinnevalds ting 19 nov. 1659 stod Lars i Hätteboda anklagad för att ha huggit 6 ”böker”. Han nekade emellertid till att det varit så många träd ”men bekände, att hans son, *som gått i Växjö skola*, haver borgat sig kläde i Ronneby för 13 marker och sagt till sin fader, att han ville bränna så mycken aska [pottaska] av linne [lind], lönn och äspe, att han kunde betala samma skuld, därtill fadren svarat hade: ’Det kan tu göra’, och sedan, fadren ovitterligen, gripit till och nederhuggit några böker. Omsider bekänner han, att sonen på hans lov haver allenast huggit 1 bok. Item [likaså] bekänner han, att Håkon i Frösehult haver hulptit drängen att hugga. Denne hans son är nu i tjänst hos befallningsmannen Sven Svensson i Christianopel, och emedan han [Lars] varken vill fästa till [= erkänna?] eller utfästa en 12-mannaed, därföre bliver honom pålagt att till nästkommande ting framställa sin son Peder Larsson samt de andre hans söner. Dock nu för denne gången sakfälles han för den boken han lät med lov nederhugga. Omsider fäster han till för de övriga 5 träd, emedan han icke förtror sig att fylla eden” (d. v. s. skaffa elva personer, villiga att jämte honom gå värjemålseden). I anledning av hans till sist gjorda bekännelse dömdes han till böter enligt skogsordningens 7 §.

I början av 1650-talet inträffade en händelse, som fick vittgående följder för Hätteboda och dess ägare: gården kom nämligen i beroende av den nyvorde adelsmannen, sekreteraren sedermera hovrådet Gustaf Hansson Taubenfelt. Om denne och hans väg till framgång och ära är åtskilligt berättat i beskrivningen över Möllekulla gård (Urshults Krönika 1950, s. 50 f.), här skall blott nämnas, att han år 1652 fått drottning Kristinas tillstånd att utbyta sina tidigare erhållna donationsgods i Uppvidinge och Konga härader emot likvärdiga kronohemman och skatteräntor i Urshults och Almundsryds socknar och därvid kommit i besittning av bl. a. Hätteboda. Som detta hemman var av skatte natur, d. v. s. fri bondejord, inskränkte sig emellertid donatoriens rättigheter i gården till uppbärande av dess *kronoutlagor*, ”räntan”. Hemmanet som sådant, med hus, åker, äng, skog och övriga tillägor, var alltså fortfarande bondens egendom, men hade denne förut i Kungl. Maj:t och Kronan sett sitt rätta herradöme, fick han nu till husbonde en frälseman eller dennes fogde. Därav följde ofta ofrihet och andra besvärligheter. Ränntagaren betraktade gärna skattebonden som sin ”undersåte” och jämställde honom med sina egna frälsearrendatorer. Väl var skatteäganden i Sveriges lag och även genom klausuler i själva donationsbrevens förbehållen sin fria äganderätt, som ej finge kränkas, men trots detta blev han ofta utsatt för varjehandas övergrepp från donatoriens sida. Därom vittna såväl allmogens till riksdagarna ingivna besvärsskrivelser som flera regeringsresolutioner i frågan.

Givetvis kunde ränntagaren hysa en livlig önskan att förvärva hus och jord på de hemman, av vilka han enligt kungligt donations-, köpe- eller pan-

tebrev uppbar skatten. En dylik överlåtelse var tillåten, om den kunde ske ”med förlikning, sämja och god vilja”, men då skattebonden ogärna ville avstå sin fäderneärvda eller med dyra pengar förvärvade egendom, hände ej sällan, att frälsemannen sökte göra hemmanet till skattevrak under den motivering, att åboen mer eller mindre resterade i utlagorna. För sådana försök blevo även Taubenfelts skattebönder utsatta, såsom nedan skall visas.

På Kinnevalds ting i Jät 22 april 1668 kom för rätta sekreteraren Gustaf Taubenfelts godsfogde Johan Carlsson och berättade ”hans herres vilja vara om några skattegårdar, som honom äre skattskyldige och räntorna återstå så att han utlagorna ej kan mäktig bliva, att bemälte gårdar må inskrivas för skattevrak, nämligen *Hättebo*, Buskebo, Dunshult och Möllekulla. Emedan Hr Taubenfelt sifftar att nå böndernas skatterättighet till skattevrak, äre bönderne ödmjukeligen begärandes, att dem må givas special räkning på vart års skatt och huru högt den sig belöper.”

Följande år begärde Johan Carlsson på tinget den 27 april på sin herres vägnar ånyo uppbud på ovannämnda hemman som skattevrak. Emellertid voro den gången jordägarna ej lagligen instämnda, varför fogdens begäran av formella skäl ej blev beviljad.

På Kinnevalds fjärdingsting 23/3 1670 i Järnmålen beviljades dock, följande uppbud:

”Hr Hovrådet Välb. Gustaf Taubenfelts rättare Johan Carlsson låter uppbjuda efterskrevne skattegårdar *Hätteboda*, Buskabo, Myllekulla och Dunshult och föregiver, att utlagorna på några år innestå. Emot detta exciperar Lars i Hättebo och hustru Chirstin i Myllekulla och säger sig ej annat veta, än de hava för utlagorna klart gjort efter Cronones jordebok, ej heller hört någon restelängd dem föreläsas. Dunshult och Buskabo hava ock efter gammal förmedling utlagorna betalt, därtill rättaren ej neka kan”.

Av domboken att döma lyckades Taubenfelt ej fullfölja sina planer. F. ö. var hans tid snart ute (han avled på Tågerup i Skåne 1674), och i stora reduktionen gingo hans donationer förlorade. Vid indelningsverkets inrättande blev Hätteboda reservhemman till Kronobergs regemente, senare dock anslaget ”Cavallerie Lieutenanten av Växjö Companie på häst” (Smål. Husarregemente; jfr jordeboken 1825). På 1680-talet uppfördes på Hätteboda ett soldattorp, vilket dock vid laga skiftet på 1840-talet flyttades längre ut från gården till den s. k. Näsastugan söder om Arasjön (nuv. avsöndrade lägenheten Björknäs n:r 1; jämför skiftesbeskrivningen i Växjö lantmäterikontor, Urshult n:r 114)¹⁾.

Lars i Hätteboda synes i likhet sin farbroder Gamble Lars ha nått en hög levnadsålder. Han var i livet ännu 1673, men har troligen dött rätt snart därefter. År 1667, alltså på gamla dagar, hade han efter en tids änklingsstånd tagit sig en ny hustru, Anna Nilsson, vilken i morgongåva erhöll ett silverbälte

¹⁾ Det första soldattorpet på Hätteboda ägor synes ha tillkommit omkring 1685, ty 1684 på Kinnevalds ting i Klasamåla den 3 o. f. september fingo åboarna i Hätteboda häradsrättens tillstånd att ”undandröjda skadelige och onöttige risböcker, som stå dem till men på deras egne skatteägor, där de vilja begynna ett torp till knekten.” För säkerhets skull blevo dock nämndemännen Nils i Esbjörnåla och Anders i Gåsalycke förordnade att jämte skogvaktaren tillse, att intet överflödigt hygge ägde rum.

om 16 lod och en kedja, som vägde 5 lod. Den 4 mars 1671 inlämnade han till häradsrätten en "förordning" om vad hustrun efter hans död skulle bekomma av boet.

Sedan Lille Lars gått hädan — eller kanske redan tidigare — övertogs Hätteboda av sonen Peder Larsson (densamme som ovan berättas ha gått i Växjö skola) och Gumme (Gudmund) Jönsson, vilken genom sitt giftermål med Karin Larsdotter var måg i huset. De brukade att börja med gården gemensamt men blevo snart osams om ägorna. Ett med grannarnas hjälp förrättat skifte blev ej bestående, varför häradshövdingen och nämnden efter anmodan påtogo sig att jämka gårdens in- och utägor parterna emellan, vilket skedde vid "extra ordinarie och fjärdingsting med Kinnevalds härad i Hättebo" den 30 december 1678 på följande sätt:

	<i>"Gumme</i>	
	till sin halva gård behåller för sig och hans efterkommande:	
Bredåkeren, allan		6 skäppland
I Rönnåkeren		4 "
Lilla Spjället		1 "
Getalyckan		5 "
I Laduåkeren		7 "
I Getalyckan behåller Gumme det västra stycket		1 "
1/2-parten i Storåkeren, som han hävdar haver		8 "
Målåkeren		8 "
I Norra Hagalyckan den södra delen		2 "
Södra Hampelandet vid husen		1/2 "

	<i>Peder Larsson</i>	
	och hans efterkommande behåller av gården till sin halvpart:	
Kullsåkeren		6 skäppland
Spjället		3 "
I Rönnåkeren		6 "
Peder avstår till Gumme det östra stycket om 3/4 skäppland emot ett litet ängestycke på Södra Hätteryd, utan dess behåller Peder på Laduåkeren		7 "
I Getalyckan det östra stycket		1 "
1/2 Storåkeren den delen han hävdar haver		8 "
Humblalyckan behåller Peder och sitt arbete Ringsåkeren		6 "
Lilla Getalyckan		2 "
I Norra Hagalyckan den norra delen		2 "
Jönsåkeren, liten		1/4 "

Och denna jämbkning i åkeren efter parternas goda nöje skall bliva giltt och stadigt stående för dem och deras efterkommande för ett oryggeligt och laggilt skifte ved Riksdaler 20 till kyrkian.

Anlångande ängen, bliver ved det skiftet, som gjordes i förleden sommar, dock behåller Peder slåtteren å västra delen 1679 i Hätteryd emot det Gumme densamma delen i förledet år avbärgade, sedan skall tagas av den ängen och läggas till den parten, som prövas och befinnes vara ringast.

Denne delning och förlikning är i tingsrättens närvara med bägge parternes goda nöje skedd, och de utlova den oryggelig att hålla ved Riksdaler 20 vite att utgivas till kyrkian av den, som denna delning och jämbkning avbryter. Husen att dela, såsom ock att hävda i marken [utägorna], förmena de själva sig om att kunna byta."¹⁾

Här kunna lämpligen inskjutas några notiser om folket i Hätteboda i

¹⁾ G. H. A.: Kinnevalds dombok 1678, sid. 41—43.

slutet av 1600- och början av 1700-talet. Gudmund Jönsson (som var broder till rådmannen i Karlshamn Välaktad Jöns Jönsson), köpte 1688 av härads-hövding Jonas Nyman $\frac{1}{4}$ i Möllekullaberget för 145 dal. smt men bodde tillsvidare kvar i Hätteboda, vilket framgår av en s. k. läselängd för Urshult år 1691. Enligt samma längd skrivs i Hätteboda Gudmund och hans hustru Karin samt Peder med hustrun Elin, dottern Sissa och sonen Gumme. Dessutom bodde där inhysesmannen Per Svensson och hans hustru Sissa samt på soldattorpet knekten Tore, gift med Elin. Vidare torde det också ha bott folk på torpet Södra Hätteryd. I början av Karl XII:s regering tjänade för soldattorpet Måns Persson, som gick ut i kriget och sedan ej avhördes på flera års tid. Först 1717 fick man genom ett under edlig förpliktelse avgivet vittnesmål av den från Ryssland hemkomne rustmästaren Peter Hultman i Linneryd veta, att Måns "dagen före Mikaelsmässodagen anno 1708 blev död under marschen ifrån Lietzen i Ukraina åt Poltava". Denna uppgift vidarebefordrades i början av nov. 1717 till Växjö domkapitel av kyrkoherden i Urshult Jonas Sellman. Anledningen till såväl Hultmans berättelse som Sellmans skrivelse var, att Måns Perssons hustru Elin Larsdotter behövde ett hinderlöshetsintyg för att kunna få träda i nytt äktenskap med Per Håkansson i Hätteboda, som friat till henne. Då regementsrullorna befunno sig utomlands eller måhända hade gått förlorade, fanns ingen annan utväg till att få någon kännedom om en försvunnen soldat än söka finna någon hemkommen krigsman, som kunde sitta inne med upplysningar om honom och, som i detta fall, bestyrka att han var död.

På grund av Peter Hultmans vittnesmål gav också Växjö konsistorium den 7 nov. 1717 kyrkoherde Sellman tillstånd att utfärda lysning för och sammanviga hustru Elin och Per Håkansson¹⁾.

Den uppdelning av Hätteboda gård, som påbörjats år 1678, fortsattes med tiden i mån hemmanet förkovrades genom nyodling och andra förbättringar. År 1756 sutto på Hätteboda 4 åboar, ägande var sitt $\frac{1}{4}$ mantal. De voro:

Anders Persson
Håkon Larsson
Nils Persson
Håkon Carlsson.

Cirka 90 år därefter eller i juli 1843, då laga skifte påbörjades i Hätteboda, hade delägarnas antal ökats till 10, nämligen

Håkan Persson	$\frac{5}{16}$ mtl
Nils Eriksson	$\frac{1}{4}$ „
Anders Persson	$\frac{1}{8}$ „
Johannes Danielsson	$\frac{1}{8}$ „
Åke Persson	$\frac{1}{16}$ „
Åke Alm	$\frac{1}{32}$ „
Mattis Svensson	$\frac{1}{32}$ „
Karl Börjesson	$\frac{1}{32}$ „
Karl Jonasson	$\frac{1}{64}$ „
Olof Danielsson	$\frac{1}{64}$ „

¹⁾ Växjö domkapitels arkiv: Akter 1717 nr 272 och 282; Protokoll 1717 7/II §. 8.

Under skiftets gång skedde vissa förändringar, dels med avseende på ägarserien, dels beträffande hemmansdelarnas antal och inbördes storlek. Då skiftet den 20 okt. 1845 avslutades, hade hemmanet följande ägare och struktur:

A. 5/16	mtl, ägare	Håk. Persson,	348 tld 40 kpl (nuv. R Nr 1 ²) ¹)
B. 3/16	„ „ „	Nils Eriksson,	225 „ 24 „ „ „ 1 ³
C. 1/8	„ „ „	Anders Persson,	112 „ 16 „ „ „ 1 ⁴
D. 1/16	„ „ „	Åke Persson,	96 „ 8 „ „ „ 1 ⁵
E. 1/32	„ „ „	Pet. Danielsson	39 „ 4 „ „ „ 1 ⁶
F. 5/32	„ „ „	J:s Danielsson Elmström	125 „ 20 „ „ „ 1 ⁷
G. 1/16	„ „ „	Mattis Svensson	39 „ 8 „ „ „ 1 ⁸
H. 1/32	„ „ „	Karl Börjesson	26 „ 4 „ „ „ 1 ⁹
I. 1/64	„ „ „	Karl Jonasson	15 „ 2 „ „ „ 1 ¹⁰
K. 1/64	„ „ „	Olof Danielsson	13 „ 2 „ „ „ 1 ¹¹
L.	Soldattorpet (gemensamt för byn, areal ej angiven)		
	Allmänna vägar och vatten		50 tld — kpl

Byns samfällda ytvidd uppgives till något över 1.120 tunnland.²⁾

Genom skiftet sprängdes bysamhället, i det Nils Eriksson, Åke Persson, Peter Danielsson, Anders Persson och Olof Danielsson flyttade ut sina gårdar på olika ställen av byområdet. De övriga fingo stanna kvar på gamla bopplatsen men förbundo sig att med öke- och löskedagsverken bistå sina avflyttande grannar.

Om bebyggelsens art lämnar värderingsinstrumentet rörande de till avflyttning bestämda åbyggnaderna en del intressanta uppgifter. Här nedan meddelas, vad nämnda handling förtäljer om boningshusen.

Nils Erikssons hade en stuga med tvenne loft. Stugan var tillsammans med loftet 29 alnar lång, 11 1/2 alnar bred och 2 1/2 alnar hög upp till takkanten. Den var indelad i "stuga", förstuga, kök och kammare, hade ovanpå en vind samt var täckt med näver och torv. Loftet (som givetvis voro placerade vid stugans gavlar) mätte 6 alnar i höjd.

Åke Perssons mangårdsbyggnad var 18 alnar lång, 10 1/2 alnar bred och 6 alnar hög, innehöll stuga, kök, förstuga, kammare och nattstuga samt ovanpå vindsutrymme. Täckt med näver och torv.

Peter Danielsson hade boningshus, bestående av stuga, kök, förstuga och en liten kammare, allt under torvtak. Byggnaden var 17 alnar lång, 10 d:o bred och 2 1/2 alnar hög.

Anders Persson hade tydligen innebott hos någon av grannarna, ty han ägde intet boningshus utan blott en ladugård.

Olof Danielsson slutligen ägde en med näver och torv täckt mangårdsbyggnad, som mätte 15 alnar i längd, 10 alnar i bredd och 6 alnar i höjd. Den innehöll stuga, förstuga, kök och vind, dock var endast stugan inredd.

Av handlingen att döma synas Nils Erikssons och Peter Danielssons boningshus ha varit vad vi nu kalla ryggåstugor — observera den ringa

1) Bråkdelar av tld och kappl. här utelämnade.

2) På Hätteboda ägor funnos enl. skifteshandlingarna följande torp: Soldattorpet, Lillaryd, Hattatorpet, Grönalundstorpet, Bokelundstorpet, Hultadal, Petersdal, Vedkärrslund, Grönadal, Stigbergsdal, Ramsjölid och Näsastugan (som blev soldattorp.)

höjden från marken upp till takhoven — medan däremot Åke Perssons och Olof Danielssons manbyggningar kanske hade 1 ½ våning vardera. Intressant är uppgiften om att boningshuset på Nils Erikssons gård var försett med loft; dessa böra likt torn ha höjt sig vid stugans gavlar. F. ö. torde de andra sätesstugorna (vilka ej beskrivas i skiftesakten) ha varit snarlika de ovan uppräknade.

Endast med fantasiens tillhjälp kunna vi göra oss en föreställning om byns utseende vid denna tid. Troligen var det en klunga tätt sammanträngda byggnader: låga, gråa stugor med gröna torvtak, där gräset, mossan samt taklöken, vilken troddes skydda mot blixten, frodades, halmtäckta ladugårdar, stallar, fårhus och skjul, visthusbodar, källare, brunnar med vind och kanske även en basta eller kölna. Det ville nog till god grannsämja, inte minst fruntimren emellan, för att man skulle kunna trivas och må väl i denna röra. Det gamla, ibland så högt beprisade bysamhället hade helt säkert många avigsidor. Förvisso skapade skiftena, som ledde till byarnas upplösning, starka känslor av frihet, oberoende och glädje, sedan avflytningens kostnader och vedermödor väl hade hunnit glömmas.

Mina excerpter innehålla slutligen några uppgifter rörande Hätteboda kvarnar.

Enligt "1838 års vattenverk" (handskriven volym i Växjö landskontors arkiv, signerad G VIII:1) fanns i Hätteboda dels en öde *väderkvarn*, dels en i bruk varande *vattenkvarn*, avsedd för gårdens behov av mald. Väderkvarnen hade troligen varit obruklig lång tid, åtminstone finnes den ej upptagen i Urshults sockens kvarnlängd 1824 eller i jordeboken för år 1825. Beträffande husbehovskvarnen lämnas 1838 följande beskrivning: "Strömmen kommer från Ara- och rinner i Ulvsjön.¹⁾ Dammfästet, det norra å Hätteboda och det södra å Ulvsryd Söregårds ägor. Undersökt av häradsrätten den 9 april 1759, då fråga var om hjulkvarns byggnad, som avslogs, men vid ny syn den 14 aug. 1767 tillåten till begagnande för husbehov och då skattlagd till en daler silvermynt."

Senare införda anteckningar:

- 1:o. "Undersökning för 1 hjulkvarn med 10 spans stenar och överfall här hållen den 22 aug. 1843. Ligger emellan Ulvsryds kvarnfall i Tingsås socken. Skattlagd till 18 kappar med bibehållande av gamla räntan, 16 skilling, den 15 juni 1846."
- 2:o "1764 den 6 sept. Kon. Befallningshavande fastställt en husbehovskvarn, 1767 den 31 aug. dito godkänt skattläggningen. 1826 den 13 april Kongl. Cammar Collegium stadfäst, enligt K. Befallningshavandes ordres den 26 juni s. å."

¹⁾ Observeras bör, att Arasjön enligt generalstabskartan ligger 2 fot *lägre* än Ulvsjön! Dock är möjligt, att Arasjöns vattennivå fordom varit högre än nu.

17. Sävsjömåla.

Sävsjömåla, fordom ofta skrivet Sävsjömålen, hör till de yngre gårdarna i Urshults socken. Det är upptaget på Hättebodas forna utmarker vid den lilla Sävsjön, sannolikt omkring år 1600, blev skattlagt 1622 till 1/8 mantal och påfördes då följande årliga ränta:

Smör	1/2 lispund
Städjepenningar	4 öre smt
Dagsverken	2
Årliga hästar (fodring)	2 ¹⁾

Ehuru Sävsjömåla grundats på enskild mark (Hätteboda var ett skattehemman) infördes nybygget enligt tidens sed i jordeboken under krono titel. Först långt om länge återfick stället sin ursprungliga och rätta kamerala natur, varom mera nedan.

Om nybyggets tillblivelse berättade Lars i Hätteboda på Kinnevalds ting i Telestad 15 okt. 1641 i närvaro av bl. a. landshövding Bengt Bagge, att Sävsjömålen var "itt torp, som på skattegården Hättebodas enskilte ägor med samtöcke [av hemmanets innehavare] först *begyntes allena med en stuga eller risbo [d] att på gårdens bästa akta fisket och ängar, som vitt ifrån gården avlägne äre.*"

Lars' berättelse är av stort intresse. Helt säkert tecknar den fullt riktigt det sätt, på vilket många enstaka hemman uppstått.

Tydiligen ville Lars i Hätteboda ha bort torpet från ägorna eller åtminstone slippa dåvarande åboen. Nybyggare voro illa sedda såväl av myndigheterna som markägarna, de förra hyste farhågor för den bärande skogens utödande, de senare fruktade för ett alltmer tilltagande intrång på betesmarken, jakten och fisket. Dessutom kunde de långt ut belägna småställen, särskilt vid riksgränsen, bli ett tillhåll för varjehanda skumma element, tjuvar, fredlösa dräpare och förrymda soldater, som då och då gjorde attacker mot bygdens befolkning eller dess vallboskap.

Som Lars vid nyssnämnda ting inte hade sina vittnen med sig, kunde Rätten för tillfället ej göra mera åt saken än att råda honom köpa in byggnaderna på torpet, därest detta bleve "falt," och ersätta nybyggaren efter mätismanna ordom för hans där nedlagda arbete. Härvid underförstods antagligen, att torpet sedan skulle utrivas.

Nästa gång detta mål var före, på vintertinget i Kalvshaga 1642, föll avgörandet. Då "blev sålunda av sagt, att Tor, som där på torpet bor, skall hava skäl för hus och annor kostnad efter gode mäns värdering, därom Befallningsmannen Vålaktat Theophilus Gran är av Rätten beden att samma hemman syna och mjäta [värdera], och sedan säga förbemålde Tor av bole, efter han haver itt ont rökte för tjuveri."

Innan vi gå vidare i historien, är det lämpligt att berätta vad som kunnat uppdagas om tidigare nybyggare på Sävsjömåla. Den förste åboen

¹⁾ Kinnevalds dombok 1622 den 25—26 september. Städjan erlades till kronan av varje nytillträdande åbo. Dagsverkerna och fodringen ("hästeloppet") torde redan vid denna tid ha förvandlats i en penningavgift, åtminstone för de hemman som lågo långt ifrån kronans slott, fästningar och kungsgårdar.

jag sett omnämnas där, är en viss Måns, som finnes upptagen i akterna rörande Älvsborgs lösen 1613, första terminen. Kanske var det denne Måns, som från början tog upp stället. Sävsjömåla nämnes vidare i en mantals- och boskapslängd för Urshults socken år 1623. Dåvarande åboen (namnet är ej utsatt) hade 2 kor, 5 får och 8 getter och sådde årligen 1 tunna säd på sina tegar. Året förut hade stället, såsom ovan är antytt, blivit skattlagt till 1/8 mantal, åsatts ränta och fått namnet inskrivet i jordeboken under krono titel.

Troligt är, att torparen Tor blev fördriven från sitt hemvist. Men nybygget blev icke utrivet. Stället kom i händerna på Lars i Hätteboda, som den 11 okt. 1644 till Peder Markusson och hans hustru Ingeborg sålde "en 1/8 av Hätteboda ägor och nybögge, kallas Sävsjömåla", för 70 daler gott mynt, item 17 riksdaler in specie och en ko. Efter allenast ett uppbud fick Peder Markusson fasta på sitt förvärv. (Kinnevalds dombok 1644 den 11—12 okt.).

När och under vilka förhållanden Sävsjömåla blev omfört från krono till skatte har ej kunnat utrönas. Möjligen har denna betydelsefulla förändring skett i anledning av konung Gustaf II Adolfs brev den 13 febr. 1627, vilket stadgade, att sådana torplägenheter, som upptagits på skatte ägor men blivit för krono införda i jordeboken, skulle varda skattejord igen. Som domböckerna visa, begagnade sig många "krono" torpare och nybyggare av detta medgivande och vunno på häradstingen laga fasta på sina hemvist, blevo självägande och kommo under skatterätt.

Sävsjömåla utgjorde numera ett visserligen anspråkslöst men dock självständigt hemman. Det var för alltid skilt från Hätteboda och det kunde "ärvas, köpas, säljas, givas, skiftas och pantsättas efter Sveriges lag som annor gammal skattejord." Visserligen gjordes 1680 ett försök av Hättebodas dåvarande ägare Gumme Jönsson och Peder Larsson att få inbörda Sävsjömåla och förena det med gården igen, men de misslyckades. Detta framgår bl. a. av det fastebrev, som utfärdades för Gudmund Månsson på e. o. tinget i Lindeshult, Almundsryd, den 10—11 juli 1682 och har följande lydelse: "Framkom för Rätten Gudmund Månsson i Sävsjömålen och beviste sig köpt hava åttingshemmanet Sävsjömåla av efterskrevne sin hustrus syskon, Sven Pedersson i Kvarnamåla, Gise i Kroksmåla¹⁾, Nils ibidem [= darsammastädes], Karin och Ingeborg Pedersdöttrar, och därför givit vart syskonet daler 13:16 sampt i ättleve tillhopa daler 12 sölvermynt, så att summan bliver daler 78: 16 smt, förutan det Gudmund på sin salig hustru Bengtes vägnar är arvtagen till 1/6 i samma hemman; och såsom penningarne, den siste [förste] med den siste, betalte äro och hemmanet för detta utan det ringaste klander lagbudet och lagståndet är, ty dömer Rätten köpet kraftigt och gillt nu och i tillkommande tider, och meddelas här å efter lag och vanlig form fasta."

Såsom synes framgå av fastebrevet, var Gudmund måg till Peder Markusson, som friköpte Sävsjömåla. Gården övergick sedermera till Gudmunds son Måns Gudmundsson, vilken på Kinnevalds höstting 1707 bekom fasta på Sävsjömåla, som han dels ärvt, dels köpt av sina syskon och svågrar för 120 dal. smt. (Göta hovrätts arkiv: Småprotokoll för Kinnevald 1707, fol. 576 v.)

¹⁾ Troligen = Kroksjömåla i Tingsås socken.

Den under 1700-talet allt längre drivna hemmansklyvningen väckte hos myndigheterna starka farhågor för att småbönderna ej skulle kunna på nöjaktigt sätt försörja sig å sina hemmanslotter. Uppstode ett bondeproletariat, skulle därav följa fattigdom, konkurser, ödesmål och förminskning av kronans skatteintäkter. Det är nog i anledning av dylika farhågor man får betrakta de undersökningar rörande besuttenhet, som i medlet av 1700-talet igångsattes här och var, särskilt i orter där hemmansklyvningen var starkt framträdande. På Kinnevalds sommaring 1749 hölls en sådan rannsaking angående de många småbruk, som hade uppstått i Urshults socken. Även Sävsjömåla blev då föremål för undersökning. Av denna framgick emellertid, att gården var väl hävdad och att en åbo gott kunde försörja sig där. Ägaren, ovannämnde Gudmund Månsson, erhöll också i kraft av K. Maj:ts resolution på allmogens besvär 1739 tingsrättens försäkran om tryggad besittning av hemmanet.

I 1825 års jordebok angives Sävsjömåla vara kavalleriaugment nr 96 efter gamla och nr 54 efter nya indelningen till Växjö kompani av Smålands Kavalleriregemente. Benämningen kavalleriaugment anger, att hemmanets kronoutlagor tilldelats något ifråga om ekonomisk bärkraft svagt rusthåll som tilldelnings- eller fyllnadsränta. Jordeboken upplyser också om att åboen år 1823 hade inlöst rätten till den å hemmanet varande ek- och bokskogen samt de s. k. mast- och storverksträden, vilket allt i många hundra år hade varit kronans regale. Slutligen nämnes även Sävsjömåla husbehovskvarn, en skvalta med 4 kappars årlig kronoränta. Enligt K. Maj:ts kungörelse 17/2 1824 skulle emellertid räntan av denna såväl som övriga husbehovsmjölkvagnar komma att försvinna.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Krönika 1953	2
(H. Tarstad), Gamla Musikkåren 50 år	10
W. Sellman (bearb.) Urshults Idrottsförening 25 år	11
(N. Hellberg, kyrkoherde), Statistiska uppgifter rörande Urshults församling för år 1952	13
Fruktsituationen	15
(H. Tarstad), Fiskekort i Åsnen	16
Fiskfångsten i Åsnen	17
Hört och hänt 1952	18
Dystert skoljubileum	20
Ur verksamhetsberättelserna	21
Jenny Danielsson, fru, Kronolänsman Frans Vilhelm Fornander	22
Elsie-Marie Dreierström, fru, Något om "Jaen på Förarm" och hans avkomlingar	25
Karl Loberg, medicinalråd, En lycklig människa	26
” ” ” ” Långt från allfarvägen. En kvarnruin och några blad ur den gamla kvarnens historia	29
H. Tarstad, Viktor Rydberg och C. W. Widerström	40
Pär Rådström, författare, Sommarkrönika	42
(Pehr Hörberg), Nyårs-gåfwor Beskrefne och utgifne av Josua Colliander uti en Predikn — 1777, tuschteckning (med kommentar)	44
Anne-Marie Rådström, journalist, Brev till en sommarbygd	45
H. Tarstad, Hur är det med vikingaminnena?	47
P. G. Vejde, fil. dr. Gårdarna i Urshult. Öden och ägare.	
15. Aramo	51
16. Hätteboda	59
17. Sävsjömåla	69

Urshults sockens Brandförsäkringsbolag

URSHULTSBOR, försäkra Edra hus och lösöre i Eder sockens försäkringsbolag, som har låga premier med endast 70 öre per ettusen (1000:—) kronors försäkringsvärde. Försäkringarna gälla endast för Urshults socken.

Bolaget har fonder den 31/12 1952 för 466.640:— kronor och är således ett av vårt lands solidaste försäkringsbolag i förhållande till försäkringsvärdet. Försäkringsbestånd den 31/12 1952 8.508.600:— kronor.

Genom återförsäkring är nu ordnat att försäkringar å en och samma gård kan beviljas till över 100.000:— kronor.

Ordna med att transport sker då försäkringen överlåtes till annan person, då försäkringen ej gäller för nye innehavaren om ej transport skett senast tre månader efter överlåtelse från förre ägaren.

Höj de äldre försäkringarna till normalt värde, då i regel de gamla värdena äro allt för låga.

STYRELSEN.

Urshults sockens Sparbank

grundad år 1873

Insättarnas behållning 31/12 1952 kr. 7.748.172.

Reservfond kr. 459.728.

Ger högsta och tar lägsta ränta.

Gynna Er hemsockens sparbank.

URSHULTS MEJERIFÖRENING

passerade under år 1952

1 miljon kronor

och visar vad god sammanhållning
leder till för resultat.

Fruktodlingen

har gamla anor i Urshultsbygden. Genom nya metoder och rationell skötsel ha skördarna ökats.

Detta kan medföra avsättningssvårigheter.

Vår organisation bildades 1935 för att tillvarataga odlarnas intresse såväl betr. avsättningen av odlade produkter som inköp av förnödenheter.

En stark organisation ger därför trygghet åt fruktodlingen.

Kronobergs läns Frukt- & Trädgårdscentral
Urshult